Viktor Astafiev



Un păstor și o păstoriță

roman

Editura Eminescu

VIKTOR ASTAFIEV

Un păstor şi o păstoriţă

PASTORALA MODERNĂ

83

Traducere de
Tatiana Nicolescu

EDITURA EMINESCU
1974

Cuprins

RĂTĂCISE ÎNDELUNG PRIN STEPA sălbatică, nearată, neumblată, prin stepa neatinsă de coasă. Iarba îşi scutura sămânţa în sandalele ei, spinii i se agăţau de paltonul demodat, bordisit pe la mâneci cu blăniţă cenuşie.

Poticnindu-se, lunecând de parcă ar fi umblat pe gheţuş, reuşi în cele din urmă să urce pe terasamentul de cale ferată şi acolo o luă repede pe traverse. Mergea cu pas grăbit, împleticindu-se destul de des.

În jurul ei, cât putea cuprinde cu privirea se întindea stepa mută, înveşmântată în prag de iarnă cu o blană roşcată. Din loc în loc răsăreau petele sărăturilor; în depărtare, la marginea cerului, se desluşeau contururile munţilor Ural. Nu era ţipenie de om în jur, nu se auzea ciripit de pasăre. Vitele fuseseră minate spre dealuri. Arareori trecea câte un tren.

Nimic nu tulbura liniştea pustietăţii.

Avea ochii plini de lacrimi şi totul în jur părea că pluteşte, că se leagănă, de parcă ar fi purtat-o valurile mării; nu mai desluşea unde începea cerul şi unde se sfârşea marea. Şinele de cale ferată aduceau a alge cu cozi lungi. Traversele se năpusteau unele peste altele, asemenea valurilor. Respira tot mai greu, ca şi cum ar fi urcat o seară şubredă şi fără de sfârşit.

În dreptul bornei kilometrice se opri şi-şi şterse lacrimile cu palma. Stâlpul dungat, purtând înscrisă o

cifră imensă, se legănă câteva clipe în faţa ochilor ei apoi se opri. Femeia coborî de pe terasament. Pe gorganul ridicat de vreo echipă de pompieri, sau poate durat cândva în vremi străvechi, de un trib nomad, descoperi mormântul străjuit de o piramidă micuţă. Altădată piramida fusese încununată cu o steluţă; cu trecerea anilor aceasta putrezise şi căzuse.

Fire de pelin şi iarbă acopereau mormântul. Câţiva ciulini răsăriseră chiar lângă trunchiul piramidei, dar nu îndrăzneau să se ridice mai sus de vârful ei, prinzându-se timid de stâlpul plăpând, bătut de vânturi. Trupul lor costeliv şi ţepos avea ceva chinuit.

Femeia se lăsă în genunchi în faţa mormântului.

— Doamne, cât te-am căutat!

Firele de pelin se legănau în adierea vântului, ciulinii îşi scuturau măciuliile. Crăpăturile pământului bătrân, de un negru-roşcat erau înfundate de sământă de pelinariţă şi iarbă moartă, uscată. În aşteptarea iernii, stepa căpătase reflexe cenuşii, lanţul străvechi de munţi, posomorit şi obosit, o domina, rezemându-se cu pieptul pe câmpia întinsă; albeaţa sărăturilor strălucea rece şi mută.

Toate acestea erau însă departe, mai încolo, spre cer. Aici alături se auzea doar foşnetul îndurerat al ierburilor istovite şi scârţâitul ciulinilor costelivi.

Femeia îşi desfăcu basmaua şi se lipi cu faţa de mormânt.

— De ce zaci singur, aici, în mijlocul Rusiei?

Atât. Nicio altă întrebare.

Căzu pe gânduri.

Începuse să-şi depene amintirile...

Partea întâi
BĂTĂLIA

BUBUITUL TUNURILOR RĂSTURNĂ şi strivi tăcerea nopţii, Ici, colo, focul artileriei străpungea norii de zăpadă şi întunericul; pământul zgândărit se legăna sub picioare, se înfiora, se cutremura şi împreună cu el îi urmau mişcarea şi zăpada şi oamenii ce zăceau cu pieptul lipit de el.

Noaptea toată fusese numai spaimă şi învălmăşeală, Trupele noastre dădeau ultimele lovituri unei grupări de trupe germane, încercuite, al cărei comandament, ca şi la Stalingrad, refuzase să accepte ultimatumul de capitulare necondiţionată.

Plutonul lui Boris Kostiaev împreună eu alte plutoane, companii, batalioane şi regimente, aştepta şi el ca duşmanul să întreprindă un atac pentru a sparge încercuirea. Cât fusese ziua de lungă, pe toată întinderea frontului, camioanele, tancurile, cavaleria se aflaseră tot timpul în mişcare. Către seară, catiuşele urcară pe coline şi făcură ferfeniţă legătura telefonică. Cu mâna pe carabine, soldaţii înjurau pe „ereşi”, – aşa li se spunea pe front servanţilor de la aruncătoarele de mine cu reacţie. Peste prelatele cu care erau acoperite se aşternuse un strat gros de zăpadă. Maşinile înseşi păreau a sta încordate, gata să execute saltul hotărâtor. Din când în când, în linia întâi se aprindeau rachetele şi la lumina lor se zăreau ţevile tunurilor, beţele lungi ale armelor

antitanc. Din zăpadă la distanţă mică unele de altele răsăreau capetele ostaşilor, unii purtând căşti, alţii căciuli, încât puteai crede că cineva zvârlise cartofi murdari, negri pe câmpul alb.

La miezul nopţii sosiră şi cei de la bucătărie, aduseră supă şi o sută de grame de vodcă de căciulă. Tranşeele se înviorară. Speriaţi de tăcerea surdă a viforniţei, – se părea că duşmanul se strecoară, se apropie, e la doi paşi – aceştia îi grăbeau pe soldaţi să mănânce, ca să-şi poată lua cât mai repede marmitele înapoi şi s-o şteargă. Făcându-şi curaj, promiteau să mai aducă mâncare spre dimineaţă, şi dacă vor reuşi, şi ceva vodcă. Ostaşii din linia întâi nu se grăbeau să-i lase pe cei de la bucătărie să se întoarcă, încercau să-i bage în sperieţi, povestindu-le tot felul de istorii despre numărul mare al duşmanilor, despre atacurile lor neaşteptate.

„Ereşilor” nu li s-a adus nici mâncare, nici băutura, bucătarii lor se dezvăţaseră să mai umble pe jos. Pe o vreme cumplită ca aceea, infanteria se dovedi a fi mai descurcăreaţă. Infanteriştii, oameni cumsecade, le dădură şi „ereşilor” să guste puţină supă: „Cu condiţia să nu trageţi în noi”.

Vuietul bătăliei se auzea când în dreapta, când în stingă, când aproape, când departe. În sectorul unde se afla plutonul lui Kostiaev era linişte, dar o linişte alarmantă. Răbdarea fără de margini a oamenilor părea a-şi atinge capătul. Ostaşii tineri simţeau dorinţa să se năpustească în întunericul beznă, să între în luptă şi în felul acesta să pună capăt necunoscutului, să tragă, să-şi cheltuiască mânia adunată grămadă de atâta amar de vreme. Ostaşii mai bătrâni, care trecuseră prin multe pe front, rezistau cu mai mult. Stoicism la frig, la viforniţa ce părea să te înjunghie, la necunoscut, şi-şi ziceau cu nădejde: „Las’ că scăpăm şi de astă dată”. Când era să se lumineze de ziuă, la distanţă de un kilometru sau poate doi, spre dreapta de locul unde se afla plutonul lui

Kostiaev se auzi un schimb puternic de focuri. În spate, porniră să tragă obuzierele ascunse printre troiene; fâsâind şi bolborosind, obuzele zburară peste capetele infanteriştilor, forţându-i să şi le înfunde în gulerele mantalelor pline de zăpadă, îngheţate bocnă.

Schimbul de focuri sporea, se înteţea, creştea. Minele urlau, catiuşele neunse scârţâiau, tranşeele erau luminate de izbucniri ameninţătoare de flăcări. Din faţă, bateria de tunuri bubuia fără încetare.

Boris îşi scoase pistolul din toc şi porni grăbit prin tranşee, înfundându-se la fiecare pas în zăpadă. Deşi noaptea întreagă ostaşii curăţaseră tranşeele şi ridicaseră un parapet înalt de zăpadă, şanţurile de comunicaţie, pe alocuri erau troienite până la înălţimea acestuia, de nu-l mai puteai distinge.

— O-o-o! Fiţi gata! strigă Boris, mai bine zis încerca să strige. Buzele-i îngheţaseră şi cuvintele nu se puteau desluşi. Plutonierul Mohnakov, ajutorul de comandant al plutonului îl prinse pe Boris de poalele mantalei şi-l trânti în troian alături de el. În aceeaşi clipă, din zăpadă izbucni un val de trasoare, mitraliera la care serveau Karîşev şi Malişev, ţăcăni îngheţat. Automatele păreau că împroaşcă coji de nuci, armele clănţăneau sacadat.

Un grup masiv, negru de oameni răsări din vârtejul viforniţei şi se rostogoli dincolo de tranşee. Tuşind, strigând răguşit, chiuind, grămada se năpusti în tranşee, se înfundă în zăpadă, se prăbuşi, ca prinsă în capcană. Un puhoi de oameni mişuna în tranşee.

Începuse lupta corp la corp.

Nemţii, înfometaţi, demoralizaţi de încercuire, de ger, se băgau în foc cu ochii închişi ca nişte demenţi. Fură repede lichidaţi cu baionetele şi lopeţile. După primul val, urmară însă al doilea, al treilea. Totul sa învălmăşi în noapte, – urlete, împuşcături, înjurături, ţipetele răniţilor, zvâcniturile pământului, reculul tunurilor îngheţate, care scârţâiau şi trăgeau acum şi împotriva nemţilor, şi

împotriva alor lor, fără să mai distingă unde e adversarul şi unde e armata proprie. Şi nici nu se mai putea desluşi nimic.

Boris şi plutonierul luptau alături. Plutonierul, Gara era stângaci, ţinea în mâna stângă, în care avea mai multă putere, o lopată, iar în dreapta un pistol, captură de război. Nu trăgea la întâmplare, nici nu se agita. Şi pe întuneric şi în vârtejul cumplit de zăpadă, ştia să fie prezent, la locul cel mai nimerit. Se arunca în troiene, se îngropa în zăpadă, apoi sărea, făcea salturi scurte, lovea cu lopata, trăgea cu revolverul, şi mai scotea un duşman din luptă.

— Nu intra în panică î Altfel te prăpădeşti! îi striga el lui Boris.

Minunându-se de spiritul de disciplină al lui Mohnakov, de calculul lui precis, aprig, Boris simţi că desluşeşte şi el mai limpede bătălia; îşi dădu seama că plutonul este activ, că rezistă, dar că fiecare ostaş luptă de unul singur şi deci ar trebui să le dea cumva de ştire că el se află alături de ei.

— Băieţi! Daţi-le la cap! strigă Boris cu o voce parcă înecată în lacrimi.

Nemţii se aruncară buluc să-i înăbuşe strigătul, să-t închidă gura. Dar Mohnakov se ridica mereu în calea lor, îl apăra pe Boris, se apăra pe sine şi plutonul. Fie că revolverul îi fusese smuls din mână, fie că se golise încărcătorul, Mohnakov smuci din mâna unui neamţ rănit un pistol automat. După ce termină cartuşele acestuia, rămase doar cu lopata. Bătătorind zăpada lângă peretele tranşee! Mohnakov zvârli peste capul său un neamţ, apoi un altul, – amândoi nişte slăbănogi – al treilea însă i se înfipse cu un urlet de dine în gât. Cei doi se rostogoliră în tranşee, unde era o învălmăşeală cumplită; răniţii se năpusteau unul împotriva altuia, urlând de durere şi manie oarbă.

Rachetele se înălţau una după alta spre cer, Era o

puzderie de rachete. În lumina lor de o clipă, ce părea să spintece întunericul, apăreau fragmente, frânturi, fâşii din bătălie, şi în această babilonie, în acest infern, ba se apropiau, ba dispăreau chipuri rânjinde, cufundându-se în gheena focului, în întunericul ce se căsca în spatele flăcărilor. La lumina rachetelor, vârtejul de zăpadă părea negru ea praful de puşcă şi mirosea a praf de puşcă. Ninsoarea îţi sfârteca faţa, îţi tăia răsuflarea.

Un uriaş, trăgând în urma sa o umbră, tot atât de uriaşă, purtând în spate o făclie ce flutura în vânt, înainta

— Nu! mai bine zis, zbura pe aripi de foc – spre tranşee, nimicind totul în dreapta şi în stânga cu un drug de fier. Oamenii cu craniile sfârtecate se prăbuşeau unul după altul, răsunau ţipete cumplite.

— Daţi în el! Daţi! Boris trase cu pistolul, dar nu-l nimeri; se dădu îndărăt, retrăgându-se spre fundul tranşei! până când se propti de peretele acesteia, aici se opri bătând pasul pe loc, ca într-un vis în care nu-ţi dai seama de ce nu poţi fugi, ce anume te împiedică s-o faci.

Cumplit era omul acela arzând ca o torţă şi înarmat cu un drug. Umbra se zvârcolea, ba creştea, ba se topea; el însuşi părea o adevărată arătare de infern, când tot numai flăcări, când negru, confundându-se cu bezna. Urla sălbatic, rânjindu-şi dintâi, pe cap părea să aibă o chică deasă de păr, iar drugul nu mai era drug, ci copac smuls cu rădăcină cu tot. Braţele lungi se terminau cu gheare... Era c-a o fantomă din alte vremuri, un duh al răului, **o** întrupare a gerului şi a întunericului. Torţa ce-i ardea cu vâlvătăi în spate amintea de furtunile de foc din care se născuse acest monstru ce se ridicase în două picioare din patru labe şi ajunsese în epoca noastră, purtându-şi neschimbat chipul de om al cavernelor.

Mohnakov se smuci, sări din tranşee şi o porni înainte, adunând zăpada cu pâslarii, până se întâlni cu arătarea în flăcări şi în aceeaşi clipă se prăvăli la picioarele ei.

— Plu-to-nier! Mohna-ko-o-ov! Boris încerca să încarce

revolverul şi se silea să sară afară din tranşee, dar din spate cineva îl ţinea de manta.

— A-ju-to-or! Săriţi! striga subţire, gata să-şi dea sufletul Şkalik, ordonanţa lui Boris, ostaşul cel mai tânăr din pluton. Nu-şi lăsa comandantul să sară afară din tranşee, încerca să-l tragă în văgăuna de zăpadă. Boris îl împinse cât colo pe Şkalik şi cu revolverul ridicat, aşteptă să vadă lumina rachetei. Mâna ţeapănă, părea să-şi fi pierdut orice mobilitate. Trupul anchilozat, era tot un ghemotoc tare. Boris era convins că acum va nimeri, va nimeri de bună seamă arătarea în flăcări.

O rachetă! Încă una! Rachetele izbucniră în evantai, şi ia lumina lor Boris îl zări pe plutonier, bătătorind cu picioarele un ghemotoc de flăcări. La un moment dat ghemotocul de foc i se smulse de sub picioare, se rostogoli şi câteva scântei zburară una după alta, împrăştiindu-se în jur.

Apoi grămada se stinse.

Plutonierul căzu greoi în tranşee.

— Eşti viu! Viu! Boris îl apucă, îl pipăi.

— Gata! S-a terminat! Înnebunise neamţul! Se scrântise de tot, strigă plutonierul, respirând anevoie şi înfipse lopata în zăpadă ca pentru a o şterge. Se aprinsese cearceaful pe el... A naibii istorie!

Norul negru de ninsoare se învolbura deasupra capetelor, grenadele pocneau, ploua cu împuşcături, tunurile bubuiau. Părea că tot războiul, cât era de mare, se concentrase aici, pe acest petic de pământ, clocotea în această văgăună, în tranşeea călcată, bătătorită, că războiul îşi dădea suflarea în fumul înecăcios, în urlete, în şuieratul schijelor, în răgetele animalice ale oamenilor.

Pe neaşteptate, totul se stinse, totul se opri, pentru o clipă. Urletul viforniţei răsuna şi mai puternic în această linişte.

— Tancurile! izbucniră strigătele celor din tranşee.

Răbufni o adiere înecăcioasă de ars, şi din întunericul

nopţii, ca nişte monştri orbi, răsăriră tancurile. Şenilele scârţâiau în gerul cumplit, patinau şi încremeneau în tranşeele adânci. Dedesubtul tancurilor şi deasupra lor, zăpada făcea clăbuci, se topea.

Tancurile nu mai puteau face cale întoarsă, de distrugeau, sfărâmau, măcinau tot ce întâlneau în drum. Tunurile, – rămăseseră numai două – căutând să le vină de hac trăgeau în urma lor cu un bolborosit insinuant, care făcea să ţi se înfioare inima; focul catiuşelor de mare calibru se năpusti asupra tancurilor, luminând câmpul de bătaie cu flăcări ce păreau să izvorască din adâncul iadului; tranşeea juca precum un leagăn şi totul – zăpadă, pământ, blindaje, oameni vii şi oameni morţi, totul părea să se topească.

Zgomotul creştea.

Un obuz căzu lângă un tanc greu, se propti în zăpadă, izbucni flacăra unei explozii. Tancul tresări, zăngăni din încheieturi, se clătină pe dreapta, apoi pe stingă, îşi legănă tunul, pierdu măciulia frânei de la ţeava şi se năpusti orbeşte împotriva tranşeei, sfredelind vârtejul viu de zăpadă ce se rostogolea. Cuprinşi deopotrivă de panică în faţa acestui tanc care nu mai putea fi dirijat, şi nemţii şi ruşii se împrăştiară care încotro. Tancul apăru deasupra tranşeii asemenea unui uriaş orb, împroşcă pe sergent şi pe Boris cu bulgări de zăpadă murdară, îi învălui în fumul fierbinte al ţevii de eşapament, apoi patinând cu o şenilă, se avântă în lungul tranşeii.

Motorul urla răguşit, la desperare, şenilele sfârtecau şi măcinau pământul îngheţat.

— Ce-o fi asta? Ce să însemne asta? Boris se târa frângându-şi mâinile, încercând să se ascundă în vreo crăpătură îngheţată de pământ. Plutonierul îl zgâlţâi. Încercând să-l scoată afară din zăpadă.

— O grenadă! Unde sunt grenadele?

Boris se opri, încetă să se mai zvârcolească în zăpadă, – îşi adusese aminte că are prinse la brâu, pe sub manta,

două grenade antitanc. Aseară le distribuise la toţi câte două grenade, şi-şi luase şi el, dar uitase de ele, plutonierul se vede că ori le pierduse pe ale sale, ori le folosise, îşi smulse cu dintâi mănuşa, băgă mâna pe sub manta, dar îşi dădu seama că nu mai are decât o singură grenadă prinsă la brâu. O scoase şi îi trase siguranţa. Mohnakov îi pipăia braţul, încercând să-i tragă grenada din mâna, dar locotenentul îl împinse în lături şi porni târâş pe urmele tancului, care ara tranşeea, sfârtecând sistematic metru cu metru pământul şi zăpada, căutând să afle un sprijin pentru cea de a doua şenilă.

— Stai! Stai, ticăloşiile! Las' că-ţi vin eu de hac...! Acuşi! Locotenentul se aruncă pe urmele tancului, dar picioarele nu-l mai ţineau, de parcă i-ar fi fost desfăcute articulaţiile; căzu, o dată, apoi încă de câte va ori, împiedicându-se de cadavrele celor striviţi. Îşi pierduse mănuşile, avea gura plină de pământ, dar grenada o ţinea cu grijă, ca pe o cupă din care i-ar fi fost frică să nu verse vinul. De necaz că nu poate ajunge din urmă tancul, că nu-l ţin picioarele, începuse să plângă.

Tancul se prăbuşise într-o văgăună uriaşă, unde se zvârcolea, cuprins de convulsii; reuşind să se smulgă între timp din strânsoarea zăpezii, Boris se ridică şi aruncă grenada sub ţeava de eşapament, de parcă ar fi ochit ia un joc de copii. Se auzi o explozie, un val de zăpadă şi foc îl acoperi pe locotenent, bulgări de pământ îl loviră în faţă, îi umplură gura, şi el se rostogoli prin tranşee, ca un pui de iepure.

Tancul zvâcni, se lăsă într-o rină şi amuţi. Pocnind cu zgomot, şenilele se desfăcură ca nişte obiele soldăţeşti. Gloanţele răpăiră pe blindajul pe care se topeau fulgii de nea; cineva mai azvârli o altă grenadă sub tanc.

Treziţi la viaţă şi înciudaţi că tancul nu se aprinde puşcaşii antitanc trăgeau cu furie în blindajul din care zburau scântei albastre. Un neamţ eu capul gol, fără cască, cu părul tuns scurt, cu tunica ruptă şi cu un

cearceaf prins de gât îşi făcu apariţia. Strigând şi ţopăind întruna, cu pistolul automat sprijinit de burtă, se porni să tragă în tanc. Când isprăvi rezerva de cartuşe, zvârli cât colo pistolul şi se apucă să lovească cu pumnii blindajul de oţel cimentat al tancului, sfâşiindu-şi pielea de pe mâini. Un glonte îl opri. Neamţul lunecă sub şenile, se zvârcoli câteva clipe în zăpadă în spasmele morţii şi se potoli. Cearceaful îmbrăcat în chip de haină de camuflaj, flutură de câteva ori în vânt şi se aşternu peste chipul smintitului.

Bătălia părea să se fi îndepărtat, să se fi mutat undeva mai încolo, în noapte. Obuzierele îşi schimbară tirul zguduindu-se din încheieturi, strigând răguşit, catiuşele îşi revărsau acum valurile de foc peste alte tranşee, peste alte câmpii, iar cele care rămăseseră de cu seară în dreptul tranşeelor, ardeau, împotmolite în zăpadă.

Micul tun al regimentului, rămas singur, ţiuia acum undeva, în faţă. Îi mai răspundea din când în când, cu împuşcături rare, tranşeea infanteriştilor strivită, sfâşiată. Aruncătorul de mine al batalionului ajutat curând de altele două, mai zvârlea când şi când foc pe gură. O puşcă mitralieră întârziată, ţăcăni veselă; mitraliera grea îşi păstra însă tăcerea, iar armele antitanc păreau să-şi fi dat ultima suflare. Ici, colo, săreau din tranşee nişte siluete negre; erau soldaţii duşmani care dispăreau în întuneric, strigând şi plângând, căutându-şi tovarăşii.

Arareori cineva trăgea în ei şi nimeni nu se gândea să-i ajungă din. Urmă.

În depărtare ardeau nişte căpiţe de paie. Rachetele multicolore descriau pe cer adevărate focuri de artificii. În sectorul unde se afla plutonul lui Kostiaev totul părea sa se fi potolit. Dar pentru cât timp oare? Ninsoarea se lăsa încet acoperind cadavrele. Grenade şi cartuşe explodau pe catiuşele cuprinse de flăcări. Cartuşele încinse se rostogoleau din maşinile fumegânde, cădeau în zăpadă, fâsâiau, scoteau fum. Tancul lovit se înălţa deasupra

tranşeii asemenea unul masiv negru, îngheţat; răniţii se târau, încercau să se apropie de el spre a fi la adăpost de vânt şi gloanţe. O fată necunoscută, cu geanta sanitară prinsă de gât, trecea şi-i pansa. Căciula îi căzuse de pe cap, îşi pierduse mănuşile şi sufla mereu în palmele îngheţate. Intre timp plutonierul apucase să-şi aprindă o ţigară. Trăgea fumul în piept, aruncând priviri spre masa neagră şi inertă a tancului.

— Dă-mi şi mie, zise Boris, întinzând mâna.

În loc să-i dea chiştocul, plutonierul scoase mănuşile locotenentului din sân, apoi punga cu tutun, hârtia, şi numai după ce Boris aprinse ţigara umedă, răsucită stângaci, şi începu să tuşească, îi spuse cu un accent de entuziasm subliniat:

— Grozav i-ai mai tras! şi arătă în direcţia tancului.

Boris privi cu neîncredere maşina domolită. O grenadă atât de mică putuse veni de hac unui uriaş! Şi cine îi dăduse la cap? El, o mogâldeaţă! Locotenentul avea senzaţia că nu aude prea bine. În gură simţea bucăţi de pământ, nisipul îi scârţâia între dinţi, un miros de ars îi îneca gâtul. Tuşea şi scuipa întruna. Capul îi vâjâia, în faţa ochilor jucau cercuri în culorile curcubeului.

— Răniţii... Boris scutură pământul ce-i înfundase urechile. Trebuie să culegem răniţii, altfel îngheaţă.

— Haide! Mohnakov îi luă ţigara, o aruncă în zăpadă şi îmbrăţişându-l de după umeri adăugă: – Hai să mergem. Lui Boris i se păru că aceste cuvinte le rostise cineva din depărtare şi se apucă să-şi desfunde iar urechea.

— Nu ştiu ce am... Uite aici, nu ştiu ce am...

— Lasă astea. Bine că eşti teafăr! Cine-a mai văzut să se arunce în felul ăsta grenadele!

Mohnakov era murdar de zăpadă şi noroi pe spate şi pe epoleţi, iar gulerul cojocului, rupt pe jumătate, îi flutura în vânt. Locotenentul avea impresia că în jurul lui totul se leagănă; gulerul fluturând al cojocului lui Mohnakov îl lovea întruna în cap asemenea unei scânduri, care te

asurzeşte fără să-ţi producă durere. Boris se apleca din mers şt luă zăpadă în pumn, zăpadă murdară de fum şi praf de puşcă, şi începu s-o mănânce. Nu simţea totuşi niciun fel de răcoare, dimpotrivă avea impresia că înăuntru, undeva, îl arde şi mai tare. Ninsoarea se rotea în vârtej deasupra chepengului deschis al tancului, care începuse să îngheţe; fierăria crăpa, trosnea şi sunetele stridente loveau dureros auzul. Văzând-o pe infirmieră fără căciulă, plutonierul şi-o scoase pe a lui şi i-o îndesă neglijent pe cap. Fata nu-i aruncă nicio privire, se opri doar o clipă să-şi mai sufle în palme.

Doi ostaşi din plutonul lui Boris Kostiaev – Karîşev şi Malîşev – cărau răniţii şi-i aşezau la adăpostul tancului, feriţi de bătaia vântului.

— Aţi scăpat cu viaţă! exclamă bucuros Boris.

— Şi dumneavoastră! răsună răspunsul nu mai puţin voios al lui Karîşev, care trase atât de adânc aerul cu nasul lui uriaş, încât băierile căciulii desfăcute îi intrară în nări.

— Mitraliera noastră a fost distrusă, spuse Malîşev pe un astfel de ton încât nu se înţelegea dacă raportează sau se scuză.

Plutonierul sări pe tanc şi îmbrânci înăuntru cadavrul unui ofiţer, care spânzura pe jumătate afară din chepeng; ecoul sonor îţi dădea impresia că s-ar fi prăbuşit într-un butoi. Pentru orice eventualitate plutonierul mai trase în interiorul tancului o rafală dintr-un pistol automat pe care nu se ştie unde îl găsise, lumină puţin cu lanterna şi sărind înapoi în zăpadă, comunică:

— Ce de boieri ofiţeri s-au dus pe copcă! E ticsit tancul de ei! Deştepţi băieţi! Pe soldaţi îi trimiteau în faţă să fie carne de tun, iar ei se ascundeau sub blindaj... Apoi aplecându-se către infirmieră: – Cum stai cu pachetele de prim ajutor?

— Stabiliţi legătura telefonică! strigă tare, cu glasul răguşit, Boris. Asurzise pe jumătate şi-şi ştergea nasul cu

mănuşa îngheţată.

Chiar şi fără sfatul locotenentului, plutonierul ştia ce are de făcut. După apelul celor rămaşi în viaţă din tot efectivul plutonului, trimise pe unul din ostaşi în căutarea comandantului de companie; dacă nu-l găsea, urma să dea o fugă până la comandantul de batalion.

Ostaşii scoaseră din tancul distrus benzina, stropiră zăpada şi aprinseră un foc, în care aruncară paturi de arme şi pistoale automate, scoase din uz, şi tot felul de fleacuri capturate. Infirmiera îşi încălzi mâinile, îşi strânse părul, îşi aranjă puţin haina. Plutonierul îi aduse o pereche de mănuşi cu blană, mănuşi de ofiţer, şi-i oferi o ţigară. După ce fuma şi el şi schimbă câteva vorbe cu infirmiera, Mohnakov se urcă în tanc. Făcu o investigaţie ajutându-se cu lanterna, după care izbucni un strigăt ca de undeva din fundul pământului.

— S-a gă… şi… t!

Apăru la suprafaţă cu un bidonaş de aluminiu în care se auzea clipocind un lichid. Toţi ochii se îndreptară spre el.

— O înghiţitură pentru răniţi! declară ritos Mohnakov. Şi… un piculeţ pentru doctor… făcu el cu ochiul către infirmieră, dar aceasta nu reacţionă în niciun fel la dărnicia plutonierului şi împărţi tot rachiul răniţilor, ce zăceau întinşi pe prelate, la adăpostul tancului. Şoferul uneia dintre „catiuşe” avea arsuri cumplite. Ţipetele lui îngrozitoare îţi înfiorau inima, dar ceilalţi ostaşi se prefăceau a nu auzi nimic.

Un sergent rănit la picior, rugă să fie îndepărtat cadavrul neamţului ce zăcea sub el, se văita că-i prea frig. Un fascist îngheţat bocnă fu scos şi zvârlit afară din tranşee. Gura lui descinsă ce părea că ţipă, era înfundată cu zăpadă. Şi alte cadavre scoase din tranşee fură zvârlite cât colo. Capetele prelatelor fură prinse de ţevile puştilor, amenajându-se. Deasupra răniţilor un fel de acoperământ; muncind, oamenii se mai încălziră puţin. În bătaia vântului, prelatele zăngăneau de parcă ar fi fost de

fier; răniţilor le. Clănţăneau dintâi. Şoferul sg chinuia, istovit de dureri, amuţea pentru câteva clipe, pentru ca strigătul lui disperat să se înalţe din nou, sus, până în cerul ce părea să fi dispărut fără urmă. „Ce-i cu tine, ce-i cu tine, frăţioare?” încercau să-l mângâie ostaşii, care nu ştiau ce să facă, cum să-i mai vină în ajutor.

Trei ostaşi fuseseră trimişi unul după altul în căutarea batalionului, dar niciunul dintre ei nu se întorsese. Fata îl trase pe Boris deoparte. Ascunzându-şi nasul în gulerul pufoaicei, îngheţate bocnă, lovind unul de altul picioarele în pâslari, privea ţintă mănuşile locotenentului făcute ferfeniţă. Acesta, după o clipă de îndoială, le scoase şi aplecându-se spre unul din răniţi, le îmbrăcă pe mâinile acestuia întinse în aşteptare.

— Au să îngheţe răniţii, spuse fata, lăsându-şi peste ochi pleoapele umflate. Avea faţa şi buzele umflate, obrajii de culoarea sfeclei păreau a fi presăraţi cu tărâţe, pielea îi crăpase de vânt, de ger şi de murdărie.

Şoferul ars abia mai scâncea din când în când nearticulat, ai fi zis că e un copil pe punctul de a adormi cu suzeta în gură.

Boris îşi băgă mâinile în mâneci, şi privi în jos cu o căutătură vinovată.

— Unde vă este instructorul sanitar? îl întrebă fata, privindu-l ţintă.

— A fost ucis, ieri.

Şoferul amuţise. Fata îşi desfăcu anevoie pleoapele. Boris văzu în ochii ci lacrimi nemişcate care-i întunecau privirea. Cu toată încordarea de care era capabilă fata aştepta să mai audă ţipătul şoferului, lacrimile păreau că vor să se întoarcă într-acolo de unde izvorâseră.

— Trebuie să plec. Fata se zgribuli şi mai rămase locului o clipă, ascultând. Trebuie să plec, adăugă ea de parcă ar fi vrut să-şi facă puţin curaj şi începu să se caţere pe parapetul tranşeii.

— Stai să-ţi dau un ostaş!

— N-am nevoie. Glasul răsună din depărtare. Şi aşa aveţi oameni puţini, cine ştie ce se mai poate întâmpla...

Într-o clipă Boris se căţără şi el pe parapetul tranşeii. Ştergându-şi cu mâneca lacrimile ce-i îngheţaseră în ochi, încerca să desluşească în întuneric silueta fetei, dar n-o mai zări nicăieri.

Ninsoarea cobora în valuri piezişe... Fulgii erau lipicioşi, şi Boris îşi zise că viforniţa trebuie să înceteze curând. Prea era deasă ninsoarea, vântul nici nu mai putea răzbate prin perdeaua albă. Reveni în dreptul tancului, rămase o clipă locului, sprijinindu-se cu spatele de şenilă.

— Karîşev! Strânge totul şi aruncă în foc! ordonă posomorit locotenentul şi adăugă mai încet, arătând cu privirea pe cei răniţi: – Dezbrăcaţi morţii şi acoperiţi-i cu hainele lor pe ceilalţi. Poate îmi faceţi şi mie de undeva rost de o pereche de mănuşi. Plutonier, cum stăm cu paza?

— Am organizat-o.

— Ce-ar fi să dăm o raită până la artilerişti? Poate că la ei funcţionează telefonul...

Plutonierul se ridică fără pic de chef, îşi strânse mai tare cojocul pe corp şi târâş-grăpiş porni în direcţia tunurilor care luptaseră cu atâta stoicism în timpul nopţii. Reveni curând.

— Au mai rămas doar un tun şi patru oameni. Răniţi şi ei. Obuze nu au. Mohnakov îşi scutură zăpada de pe gulerul cojocului şi abia acum observă, mirat, ca acesta era rupt. Ordonaţi să-i aduc pe artilerişti aici? întrebă el, prinzându-şi gulerul cu un ac de siguranţă.

Boris dădu din cap aprobator. Aceiaşi Malîşev. Şi Karîşev, care nu cunoşteau oboseala, porniră pe urmele plutonierului.

Artileriştii răniţi fură transportaţi în tranşee. Erau bucuroşi să se încălzească la foc şi să mai vadă oameni; comandantul tunului refuzase însă să-şi părăsească poziţia; rugase doar să i se aducă ceva obuze de la alte

tunuri scoase din funcţiune.

Au rezistat aşa până în faptul dimineţii fără nicio legătură cu restul trupelor, adulmecând doar bătaia vântului şi ciulind urechile să prindă zgomotele. Aidoma unor fantome, se iveau din nefiinţă, din întuneric, rătăcind, grupuri izolate de nemţi. Văzând însă ostaşi ruşi, tancuri sfărâmate, maşini fumegânde, dispăreau fără urmă, se topeau, de parcă i-ar fi înghiţit pentru totdeauna pâcla de zăpadă adormită care învăluise totul.

Dimineaţa pe la opt, undeva în spate, tăcură obuzierele. Şi în dreapta şi în stânga amuţiră tunurile. Şi tunuleţul din faţă se potoli, dar nu înainte de a fi scos un ultim bubuit sonor, semănând mai curând a clinchet de clopoţel. Comandantul tunului ori îşi consumase toate obuzele, ori murise. Undeva jos, după presupunerea lui Boris, mai funcţionau două aruncătoare de mine. Şi când te gândeşti cât de multe fuseseră cu o seară înainte! Mitralierele de calibru mare ţăcăneau; tunurile grele porniră să tragă greoi, cu zgomot, undeva în depărtare, în nişte obiective necunoscute. Infanteria tăcu respectuoasă, – iar cuiburile de foc din linia întâia, intimidate, se făceau auzite tot mai rar; câteva tunuri cu totul neobişnuite (cunoscătorii spuneau că pe gura lor poate intra un om), care cheltuiau mai mult carburant pe drum decât praf de puşcă şi obuze de luptă, după ce se năpustiră peste toată întinde? ea dimprejur, tăcură dispreţuitoare, dar încă multă vreme după aceea pământul nu conteni să se cutremure şi gamelele soldaţilor prinse de brâu să zăngăne.

De la un moment dat aerul şi zăpada îşi recăpătară liniştea. Nici picioarele oamenilor nu mai tremurau, nici pământul nu se mai clătina sub paşii lor. Ninsoarea cobora alene, se lipea de pământ fără teamă. Ningea în valuri dense; se lăsase o adevărată perdea de nea, veselă, ce părea să fi atârnat mult timp deasupra pământului, să se fi strâns grămadă şi să fi aşteptat acolo

sus să se potolească stihia de foc.

Se aşternuse liniştea. O linişte atât de mare încât ostaşii îşi scoaseră neîncrezători capetele din troiene, iscodind împrejurimile.

— S-a isprăvit? întrebă unul dintre ei.

„S-a isprăvit!" ar fi vrut să strige Boris, dar în aceeaşi clipă urechea lui surprinse în depărtare ţăcănitul mărunt al unei mitraliere şi bubuitul abia perceptibil al exploziilor

— Uite cum s-a isprăvit! mormăi locotenentul. Rămâneţi la locurile voastre! Verificaţi armele!

— A-a-a-aev! A-a-a-aev!

Glasul se apropia.

— A-a-a-aev! A-a-a-aev!

— Parcă v-ar striga pe dumneavoastră, zise Pafnutiev care avea ureche fină şi antrenată, şi fără a mai cere permisiunea cuiva, se porni să urle: O-o-o-o-o-o! Aveai impresia că Pafnutiev se încălzeşte strigând.

Abia apucase să termine de ţipat şi de ţopăit, că prin perdeaua de ninsoare se ivi un ostaş cu o carabină şi se întinse lat lângă tancul troienit până sus de tot. Soldatul căzut peste şoferul mort, se sculă, îl pipăi, se trase apoi la o parte, şi-şi şterse chipul umed.

— Of, cât v-am mai căutat! De ce au răspundeţi când vă strig?

— Ar fi cazul să te prezinţi mai întâi, bombăni Boris scoţându-şi mâinile din buzunar.

— Credeam că mă ştiţi. Sunt agent de legătură, trimis de comandantul batalionului, se miră celălalt scuturând zăpada din mănuşi.

— Trebuia s-o spui de la început.

— S-a zis cu nemţii, iar voi staţi aici şi habar n-aveţi, porni să turuie soldatul, ca să-i treacă neobservată gafa făcută.

— La mai termină cu flecăreala, interveni basul lui Mohnakov. Raportează pentru ce-ai venit şi dacă între timp te-ai procopsit, serveşte-ne şi pe noi cu tutun

capturat de la duşman.

— Aşadar, tovarăşe locotenent, pe dumneavoastră vă cheamă comandantul batalionului. Se vede că vă numeşte comandant de companie în locul celui care a fost ucis.

— Şi noi, cum adică, rămânem aici? Mohnakov îşi strânse buzele vinete.

— Iar voi se vede că rămâneţi aici, îi răspunse ostaşul fără să catadicsească măcar a-l privi şi-i întinse punga cu tutun. Pofteşte! Tutun de-al nostru! Încălzeşte-te mai bine!

— Du-te naibii cu tutunul tău! Când îl fumez m-apucă… Spune mai bine, n-ai întâlnit pe drum o fată?

— Nu! Dar de ce? A şters-o cumva?

— Ei, a şters-o! A îngheţat săraca fată, şi Mohnakov aruncă în fugă o privire plină de imputare către Boris, Rău am făcut că am lăsat-o să plece singură…

Trăgându-şi cu greu mănuşile prea mici, murdare de păcură, probabil că aparţinuseră unui şofer mort, şi strângându-şi mai tare mantaua pe corp, Boris rosti cu glas sugrumat:

— Cum ajung la batalion, primul lucru ce-l fac trimit după răniţi; apoi ruşinându-se de bucuria ascunsă ce o simţea fiindcă pleca din mijlocul lor, ridică prelata cu care erau acoperiţi răniţii şi adăugă cu glas tare:

— Mai ţineţi-vă puţin firea, fraţilor! Curând o să fiţi transportaţi de aici.

— Pentru numele lui Dumnezeu, ai grijă de noi, tovarăşe locotenent. Nu mai putem de frig…

Boris şi Şkalik înaintau anevoie peste câmpul troienit, fără urme, fără drum, bizuindu-se pe simţul de orientare al agentului de legătură. Dar acesta se orienta foarte prost. Rătăciră drumul şi când ajunseră în sfârşit în dispozitivul batalionului, nu mai găsiră pe nimeni în afară de un radiotelegrafist cu nasul zdrelit, supărat nevoie mare. Şedea, acoperit de o prelată, ca un beduin în

pustiu, şi înjura cumplit războiul, pe Hitler, şi mai ales pe colegul său, care adormise la un punct intermediar de legătură. Telefonistul băgase o baterie în aparat, încercând să-l trezească cu soneria buzerului.

— Poftim! au mai apărut şi lunaticii ăştia! urlă el triumfător şi furios totodată, continuând să apese pe buzer care zumzăia ca o viespe înfuriată. Dumneavoastră sunteţi locotenentul Kostiaev, nu-i aşa? Şi după ce primi un răspuns afirmativ, apăsă pe clapeta receptorului. Să ştiţi că eu unul mă car. Raportezi comandantului de batalion... Codul? Du-te naibii cu codul tău! Sunt mort de oboseală... Telefonistul deconectă aparatul, continuând să înjure şi repetând de câteva ori: „Las' că-i arăt eu!" Se ridică de pe gamela pe care şezuse, oftând adânc şi cu picioarele înţepenite rău de tot făcu primii paşi prin zăpadă, călcând anevoie. — Veniţi după mine! le făcu el un semn. Porni înainte, furios, zdrăngănind din bobină, rulând firul şi grăbindu-se să ajungă mai repede la punctul de legătură unde-l aştepta bucuria răzbunării. Dacă colegul său nu îngheţase, avea să-l înveţe el minte,



Comandantul batalionului îşi avea sediul într-o baie la marginea unui cătun, pe malul celălalt al unul râuleţ. Baia neterminată, era din cărămidă, lucru cu totul rar în Ucraina. Comandantul de batalion Filkin, cazac de origină, din Semirecie, al cărui nume era obiect de discuţii pentru toţi şi nu corespundea câtuşi de puţin firii sale energice, îl întâmpină cu simpatie pe Boris, pe care-l cunoştea de la şcoala de ofiţeri.

— Aici miroase a Rusie! urlă el vesel, aici miroase' a baie! Borea, hai să facem o baie de aburi! Comandantul era foarte bine dispus, pesemne de pe urma succeselor în luptă, sau poate că şi trăsese puţin la măsea ea să se mai încălzească.

— Ai văzut ce război, Borea? Nu-i război, e dracu' ştie ce! Mii de nemţi s-au predat. Nu le mai vezi capătul. Iar noi? Şi pocni din degete. Compania a doua aproape că nu are pierderi, vreo cincisprezece oameni, atâta tot şi; nici nu se ştie, poate că umblă hai-hui, dorm dracu' să-i ia, pe la muieri prin case!

— La noi însă a fost al naibii de greu! Jumătate din pluton s-a dus. Trebuie să aducem, aici răniţii.

— Zău? Cum aşa? Şi eu care crezuserăm că pe voi va ocolit valul. Eraţi doar aşezaţi lateral... Bine că aţi reuşit să le veniţi de hac... Comandantul batalionului îl bătu pe Boris pe umăr şi duse la gură un ulcior de lut. I se tăie respiraţia. Întoarse de câteva ori capul şi rosti entuziasmat: – Grozavă băutură I îţi vine să te urci pe pereţi, nu alta! Ţie nu-ţi dau, deşi ai îngheţat. Trebuie să aducem răniţii aici, dar nu ştiu unde naiba este trenul regimentar. Le arăt eu lor! Tu, Borea, pentru un timp ai să-i ţii locul comandantului de companie... Ştiu, ştiu că adori plutonul. Ştiu că eşti modest, dar aşa trebuie. Uite, priveşte! Filkin scoase harta din porthart şi începu să-şi plimbe degetul, Buricul degetului era degerat, pielea se jupuia şi vârful era roşu şi rotunjor ca o ridiche. Deci, uite cum stau lucrurile: cătunul e ocupat de-ai noştri, dar dincolo de cătun, prin viroage, prin cotloane, şi pe câmpia dintre cătun şi sat, inamicul a masat trupe numeroase. De trebuie lichidate. S-ar părea că nemţii n-au tehnică, n-au muniţii, sunt pe jumătate morţi de oboseală şi totuşi dracu' ştie cum rezistă! Se vede că de desperare! Deci, Mohnakov să aducă plutonul, iar tu încearcă să găseşti locul potrivit de unde să porneşti atacul. Am să vă trimit în ajutor tot ce mi-a mai rămas din batalion! La acţiune deci! Dar ai grijă de soldaţi, Borea. Cruţă-i! Până la Berlin mai e mult...

— Răniţii trebuie aduşi aici! Trimite un medic! Dă-le samogon! Şi Boris arătă spre ulciorul cu gât lung.

— Bine, bine, făcu plictisit comandantul batalionului.

Am să-i aduc pe răniţi, am să-i aduc! Şi se apucă să telefoneze. Cu un gest hotărât, Boris apucă ulciorul cu vodcă şi strângându-l stângaci la piept ieşi cu el.

Îi căută pe Şkalik, şi după ce-l găsi, îi încredinţă ulciorul, poruncindu-i să plece de urgenţă în căutarea plutonului.

— Să rămână cineva să păzească răniţii, aprindeţi focurile şi vezi mai ales să nu te rătăceşti S ordonă Boris.

Şkalik băgă ulciorul în sac, îşi puse puşca în spate, făcu un gest cu mănuşa spre tâmplă de parcă ar fi dat onorul şi porni fără niciun chef, peste câmp.

Se apropiau zorile sau poate se făcuse mai multă lumină fiindcă încetase viforniţa. Casele din cătun erau troienite până aproape de vârful hornurilor, în jurul caselor vedeai tancuri nemţeşti cu chepengurile deschise, autoblindate.

Unele dintre de mai fumegau încă. Un automobil verde se lăbărţase ca un broscoi în mijlocul drumului. De dedesubtul lui o pată neagră se prelingea pe zăpadă. Peste tot erau gropi, bulgări de pământ zvârliţi de explozie. Îi găseai până şi pe acoperişuri; gardurile erau toate culcate la pământ, puţinele case şi şura ce mai rămăseseră întregi fuseseră dărâmate de tancuri sau lovite de obuze. Stoluri negre de sorbi ivite pe neaşteptate se roteau în tăcere, parcă meditând deasupra viroagelor.

Un grup de soldaţi în uniforme ponosite, îngânând un cântec de-ai fi zis că merg la plutărit, încercau să împingă maşinile din drum ca să facă loc altor vehicule să treacă, în dreptul unei case ardea un foc mic; nişte ostaşi bătrâni de la trenul regimentar se încălzeau la el. Lângă acelaşi foc şedeau şi câţiva prizonieri, întinzându-şi timid braţele spre căldură. Tancurile se înşirau în tot lungul drumului ce şerpuia spre cătun ea o panglică de culoare închisă. În preajma lor săreau, ţopăiau, se înghionteau echipajele.

Curând sosi în cătun şi plutonul lui Boris. Ademeniţi de

căldură şi lumină, ostaşii se bucurau la gândul că vor fi cazaţi în case. Observând întrebarea mută a locotenentului, plutonierul raportă de îndată:

— Fata aceea, infirmiera, a găsit nu ştiu unde nişte căruţe capturate de la nemţi şi i-a transportat pe răniţi. Nu te pui cu „ereşii”. Ăştia oameni de nădejde, nu ca infanteriştii.

— Bine, bine. Aţi mâncat?

— Ce era să mâncăm? Zăpadă?

— Bine, bine. Acuşi trebuie să sosească trenul regimentar.

Ostaşii încălziţi de marşul rapid, se apucaseră să pregătească ceva de-ale gurii. Unii fier beau cartofi în căşti, alţii ronţăiau nişte galete de captură; câte unii avuseseră chiar timp să şi tragă ceva la măsea. Câţiva plecaseră în recunoaştere şi dăduseră o raită pe la baie. Se întorsese însă comandantul batalionului, Filkin, şi le făcuse vânt la toţi, repezindu-se fără niciun motiv chiar şi la Boris. De altfel se lămuri pe loc de ce era atât de supărat.

— Ai fost să vezi ce-i în spatele băii? întrebă ei.

— Nu.

— Du-te.

În spatele băii, care nu mai fusese demult încălzită, dar cu toate acestea mirosea a ars, a cărbune, încât doar văzând-o te şi apuca o mâncărime pe tot corpul, lângă o groapă acoperită de rogojini unde se puneau la păstrare pentru iarnă, cartofii, zăceau doi morţi: un bătrân şi o bătrâni că. Se vede că se grăbiseră să coboare din casă şi se îndreptaseră spre groapa unde pesemne se ascunseră nu o dată până atunci şi unde aveau obiceiul să şadă vreme mai îndelungată, judecând după faptul că bătrâna ţinea în mână o sacoşă cu ceva de-ale gurii şi un ghem de lână pestriţă toarsă gros. Focul de artilerie îi făcuse să se refugieze în spatele băii şi acolo îi răpusese un obuz.

Aşa cum zăceau bătrânii păreau să se apere unul pe

Celălalt. Bătrânica îşi ascunsese faţa sub braţul bătrânului. Probabil că după ce muriseră, fuseseră expuşi unei ploi de schije care le sfârtecaseră hainele, smulgând bucăţi cenuşii de cil ţi din pufoaicele nu o dată cârpite.

Ghemul de lână se rostogolise din sacoşa împletită din coajă de tei, scoţând la iveală un ciorap abia început, prins pe andrele din sârmă ruginită. O pereche de ciorapi din aceeaşi lână pestriţă purta bătrâna în picioare, se vede că cealaltă pereche o începuse pentru bătrân. Era încălţată cu galoşi legaţi cu sfoară, iar bătrânul avea nişte ghete tăiate alandala din cizme nemţeşti. Boris îşi zise la început că bătrânul trebuie să fi tăiat cizmele pentru că nemţii au cizme cu carâmbii strimţi şi poate că nu-i încăpeau în picioarele bolnave. Abia după Câteva clipe înţelese ca bătrânul tăind partea de sus a cizmelor le cârpea jos...

— Nu pot... nu pot să văd bătrâni şi copii ucişi, rosti abia perceptibil Filkin, care se apropiase între timp. Soldatului s-ar zice că asta îi e soarta, dar copiii şi bătrânii..

Ostaşii se uitau posomoriţi la cei doi bătrâni, care probabil cât trăiseră se mai şi certaseră, luptaseră cu destule necazuri în viaţă, dar clipa morţii o întâmpinaseră cu această îmbrăţişare de veşnică credinţă. De la săteni aflaseră că cei doi bătrâni veniseră în cătun de undeva de pe Volga în anul de foamete. Aveau în grija lor turma satului. Erau un păstor şi o păstoriţă.

— În sacoşă sunt nişte chiftele din cartofi degeraţi, spuse agentul de legătură al comandantului de batalion, ridicând sacoşa din mâna moartă a bătrânei şi înfăşurând pe ghem firul de lână. Când termină de înfăşurat, se opri, neştiind ce să mai facă cu sacoşa.

Comandantul batalionului, Filkin, oftă prelung, căută din priviri o lopată şi se apucă să sape o groapă. Şi Boris luă o lopată, Nu se ştie de unde răsăriră câţiva soldaţi, cărora nu ie plăcea nici de frică să sape gropi, căci în

timpul războiului avuseseră timp să prindă ură de această muncă, dar de astă dată luară lopata de bunăvoie din mâna lui Boris şi a comandantului şi se apucară să sape mormântul.

Groapa a fost făcută la repezeală. Au încercat să desfacă braţele păstorului şi ale păstoriţei, dar cum n-au reuşit, au zis să-i lase aşa îmbrăţişaţi. I-au aşezat pe cei doi bătrâni cu capul spre răsărit şi le-au acoperit chipurile stinse, purtând o expresie de suferinţă. Bătrânei i-au aşezat pe faţă broboada cu franjuri rare, pe care o purta, bătrânului caciuliţa lui din piele scorojită aducând a prună smochinită. Unul dintre ostaşi zvârli sacoşa cu mâncare în aceeaşi groapă, apoi porniră să arunce bulgării de pământ cu lopata.

Cei doi bătrâni necunoscuţi fură îngropaţi, şi movilita de pământ netezită; unul dintre soldaţi zise că spre primăvară pământul care acum e îngheţat, acoperit de zăpadă, are să se lase şi sătenii or să le facă atunci bătrânilor un alt mormânt. Un ostaş în vârstă, slab şi deşirat, Lanţov, rosti o rugăciune duioasă, ce suna a mângâiere. Nimeni nu-i făcu nicio imputare. Cei doi morţi fuseseră doar oameni bătrâni.

Partea a doua

ÎNTÂLNIREA

DEŞI BĂTĂLIA SE TERMINASE, SOLdaţii tot nu-şi veniseră, încă în fire şi mai. Trăiau în lumea fantasmagorică a nopţii. Pentru ei, vifornița şi bătălia continuau să mai facă parte din. Realitate.

Ostaşii din plutonul lui Boris Kostiaev şedeau şi beau samogon.

Beau grăbit, în tăcere, fără să mai aştepte să fiarbă cartofii.

Scoteau varză murată din putinică, cu degetele... foile de: varză le scârţâiau între dinţi, iar soldaţii le înfulecau în grabă fără să se privească unii pe alţii.

Gazda, pe care o chema Liusia, arunca ocheade şi băga vreascuri uscate, de salcâm şi şomoioage de paie în vatră, grăbindu-se să termine cu fiertul cartofilor. Komei Arkadievici Lanţov aşternu paie pe jos, apoi se îndreptă din şale, îşi scutură pantalonul cu dosul palmei şi luă şi el loc la masă, aşezându-se ceva mai la o parte.

— Băieţi, ia turnaţi-mi şi mie!

Boris se aşezase lângă vatră, să se încălzească. Se străduia să n-o privească pe gazdă, care-şi făcea mereu de lucru pe lângă el. Plutonierul Mohnakov ridică de jos o canistră germană, turnă lui Lanţov un pahar cu vârf şi i-l întinse, schiţând un zâmbet strâmb din colţul gurii.

— Trage-i, colega!

Kornei Arkadievici îşi netezi în grabă bluza de parcă s-ar fi pregătit să plonjeze într-o copcă, sorbi vodca cu un gest nervos, gata să se înece, şi rămase câteva clipe ca ameţit. În sfârşit îşi recăpătă respiraţia, după care bolborosi jalnic, ştergându-şi o lacrimă:

— Aoleu, Doamne!

Nu întârzie mult să-şi biruie timiditatea şi după ce se învioră, încercă să între în vorbă ba cu ceilalţi soldaţi, ba cu plutonierul. Aceştia însă tăceau cu încăpăţânare şi trăgeau la măsea. În încăpere nu mai era de respirat din cauza fumului de tutun, a mirosului puternic, înecăcios, de vodcă făcută din sfeclă. În aer părea să plutească aşteptarea apăsătoare a unei nenorociri ce urma să vină.

„Of, dacă tot e să vină, apoi să vină mai repede, se gândea cu nelinişte locotenentul, că mai groază ţi-e să stai să aştepţi aşa."

— De ce nu bei şi dumneata? i se adresă Kornei Arkadievici. Zău, bea şi dumneata... Să ştii că ajută...

— Aştept să se facă mâncarea, răspunse Boris, întorcându-se cu faţa spre vatră. Îşi încălzea mâinile deasupra prichiciului afumat. Hornul trăgea prost, fumul ieşea în casă, se vedea că de multă vreme nu mai era mână de bărbat în gospodărie.

— Locotenentul nu-şi venise încă în fire, starea de ameţeală din timpul nopţii persista. Îşi aminti cum o dată îşi făcuse cizmele ferfeniţă de nu le mai rămăsese decât botul şi carâmbii. Umblase un timp cu de prinse cu sârmă, dar într-o bună zi, când răcise şi literalmente nu mai avea ce pune, luă nişte cizme din picioarele unui locotenent tânăr ca şi el, ce se prăpădise cu tot plutonul său răpus într-o viroagă. Le scosese, le îmbrăcase, dar timp de trei zile după aceea picioarele continuau să-i îngheţe în aceste cizme. Căutase să le schimbe cât mai repede. Acum avea aceeaşi senzaţie de frig, i se părea că fusese băgat tot într-o cizmă scoasă de la un mort.

— Vă e frig? Aţi răcit? îl întrebă gazda.

Frecându-şi tâmplele cu palma, ca să-şi curme starea de ameţeală, de leşin, ce-o simţea, Boris o privi pe femeie; se străduia din răsputeri să înţeleagă ce anume îi spune. „Cam aşa e”, ar fi vrut el să-i răspundă, dar nu reuşi să scoată niciun cuvânt, şi-şi concentră toată atenţia asupra focului, din vatră. Umbre fugare lunecau peste chipul femeii luminat de flăcări. Ceva nedesluşit rămânea în acest chip parcă afumat de candele ori de opaiţuri ţărăneşti, numai unele trăsături se conturau cu toată limpezimea. Simţind că Boris o priveşte pe furiş, dar cu toată atenţia, femeia îşi muşcă buza de jos puţin umflată. Avea un nas drept, cu nări fine, pătate de funingine. Ochii îi avea „în formă de grăunte de ovăz”, cum se obişnuieşte a se spune în popor, iar genele întoarse ca la păpuşi. Când femeia ridica privirea, de sub gene apăreau pupilele întunecate, puţin prelungi şi de. Reflexele focului îi jucau în ochi, schimbându-le culoarea, făcându-i când mai întunecaţi, când mai luminoşi. Ai fi zis că ochii duceau o viaţă cu totul independentă de restul feţei. În ochii aceştia tainici, parcă transplantaţi de pe un alt chip, ce avusese trăsături mai pronunţate, stăruia, o expresie de adâncă tristeţe, statornicită de multă vreme. În schimb mâinile gazdei, observă Boris, erau pline de neastâmpăr. Părea că se străduieşte, dar nu le poate face să stea locului.

Paiele se stinseră. Ramurile de salcâm lăsaseră o grămăjoară de cuie încinse, răspândind o căldură uscată, ce învăluia încăperea plutind în, şuviţe subţiri. Femeia stătea cu gura puţin întredeschisă, cu palmele odihnindu-i-se pe gât. Dacă cineva ar fi speriat-o, braţele i-ar fi căzut jos.

— Or fi fiert? întrebă Boris, atingându-l uşor cotul.

— Cum aţi zis? Femeia tresări şi se retrase brusc, făcând un pas înapoi. Ah, da, desigur… au fiert. Probabil că au fiert. Staţi să încercăm… Nu avea accent ucrainean şi nimic din înfăţişarea ei nu lăsa impresia că ar fi din

Ucraina, poate doar broboada legată strâns şi trasă pe frunte, sau şorţul brodat pe margine. E drept însă că nemţii le deprinseseră pe toate femeile să se îmbrobodească, să-şi ascundă chipul şi să tremure de frică.

Liusia trase cu vătraiul căzănelul de tuci pe marginea plitei, băgă degetul într-un cartof, scutură din mână şi începu să-şi sugă degetul.

Apucând căzănelul cu nişte obiele soldăţeşti, Boris răsturnă apa în hârdăul ce stătea în colţ sub lavoar. Aburi groşi se ridicară. Gazda scoase degetul din gură, băgă mâna sub şorţ şi se uită cu o privire pierdută la Boris.

— Ei, acum turnaţi-mi şi mie, rosti locotenentul, aşezând căzănelul pe masă.

— Nu zău? se miră cu glas tare Mohnakov. Te pomeneşti că până se termină războiul vă daţi pe brazdă şi dumneata şi Kornei. Schiţă în colţul gurii acelaşi zâmbet semănând a potcoavă desfăcută, într-o parte.

Boris nu-l aruncă nicio privire.

— Fă-mi loc şi mie să stau. Zise el, împingându-l pe Şkalik.

Şkalik sari în sus de parcă l-ar fi înţepat cineva şi fu cât pe-aci să cadă de pe laviţă.

— L-aţi îmbătat pe băieţandrul ăsta, bombăni Boris fără să se adreseze cuiva anume. Vă rog să luaţi loc şi dumneavoastră, spuse el Liusiei, care se sprijinea singuratică de prichiciul ce se mai răcise, ţinându-şi în continuare mâna sub şorţ,

— Vai de mine! Lăsaţi, mâncaţi, mâncaţi dumneavoastră, se sperie nu se ştie de ce femeia, şi cu gesturi nervoase îşi netezi broboada şi rochia pe piept.

— Fată dragă, nu ne refuza, rosti pe un ton cântat Pafnutiev. Ia loc şi nu dispreţul mâncarea ostăşească. N-o să-ţi facem niciun rău. Noi...

— Ei, ajunge! Vă rog să poftiţi! Boris lovi cu palma laviţa pe care Pafnutiev galant îi făcuse loc.

— Bine, bine! răspunse Liusia, ruşinându-se că este rugată şi că locotenentul nu se ştie de ce se supărase pe soldat. — Vin îndată, într-o clipă...

Dispăru în odaia de musafiri, ce era despărţită printr-o uşă cu canaturi şi reveni peste câteva clipe fără broboadă şi fără şorţ. Avea părul împletit în coadă, pe care o purta în chip de coc pe ceafă, Chipul ei palid era uşor rumenit, îşi zicea că nu se potriveşte ci buşi de puţin în mijlocul acestor ostaşi murdari, boţiţi, supăraţi, şi aceasta o făcea să se simtă jenată faţă de ea însăşi.

— De ce v-aţi aranjat aici? rosti ea destul de intimidată şi-i explică lui Boris: – I-am rugat, i-am tot rugat să treacă dincolo, şi arătă eu mâna spre odaia mare.

— Nu ne-am mai spălat demult, spuse Karîşev, iar consăteanul şi cumătrul său, Malîşev, adăugă:

— O să vă lăsăm trofee pe aici...

Plutonierul turnă la toţi şi n-o uită nici pe Liusia. Ciocniră. Răsunară clinchete de căni, de borcane, de pahare, Din politeţe, paharul fusese oferit Liusiei, Ea ramase câteva clipe cu paharul ridicat, aşteptând ca locotenentul să rostească un toast. Dar cum acesta nu scoase niciun cuvânt, Liusia, cu privirea lăsată, spuse:

— Să bem pentru întoarcerea voastră, şi cu faţa spre vatră, adăugă: – V-am aşteptat atât demult, atât demult... în glasul ei se simţea parcă o notă de vină. Apoi cu desperare, dintr-o suflare Liusia sorbi samogonul şi-şi acoperi gura cu palma.

— Ei, aşa mai zic şi eu! Asta-i în stilul nostru! Se vede că într-adevăr vă bucuraţi de sosirea noastră, răsună ca un bubuit de tunet glasul lui Karîşev, care se grăbi să-i întindă, cu vârful briceagului, o bucată de salam american şi un cartof curăţat la repezeală. Şkalik voise să i-o ia înainte lui Karîşev, dar grăbindu-se, scăpase din mână cartoful. Bucăţi din cartoful fierbinte îi căzură în prohab, băiatul porni să gesticuleze, dar în aceeaşi clipă se opri speriat. Locotenentul întorsese capul supărat. Şkalik

scutură cartoful fierbinte în pantalon şi se simţi mai în voie.

Şkalik nu ştia să bea. Nici Boris. Nici Kornei Arkadievici nu ştiau să bea. Aceasta îi făcea să nu se simtă uneori oameni în toată firea şi nici ostaşi de nădejde, ca toţi ceilalţi, care, deşi în majoritatea cazurilor „beau pentru a se încălzi”, reuşiseră să-şi creeze faima că sunt „daţi dracului” şi că nu le pasă de nimeni şi de nimic. De altfel, trebuie spus că ţăranul nostru, ţăranul rus, are obiceiul să facă, cum s-ar zice, pe nebunul, şi de aceea deseori minte fără niciun fel de ruşine în ce priveşte muierile şi băutura. Singurul dintre ei care ştia să bea zdravăn, deşi nu se îmbăta niciodată, era plutonierul. Chiar şi în locurile cele mai pustii, Mohnakov găsea băutură de tot felul, de aceea în jurul lui se învârtea totdeauna Pafnutiev, fost pompier în satul său, om slugarnic, căruia îi plăcea să cam trăiască pe socoteala altora. Malîşev şi Karîşev beau rar dar când se apucau, o făceau în lege. Când îşi primeau porţia de o sută de grame, o turnau în sticlă şi după ce strângeau o litră sau chiar mai mult, aşteptau o clipă prielnică, liniştită, se aciuiau undeva în vreo poiană sau casă, beau pe îndelete, ciocnind mereu amintindu-şi ba de unele, ba de altele, „consfătuindu-se”, cum explicau ei aceste discuţii. După aceea se apucau de cântat – Karîşev avea voce de bas, Malîşev de tenor.

„Deasupra pădurii soarele străluce
Corbul negru strigă şi plânge
S-au dus, s-au dus ceasurile dulci
Când cu draga mă duceam...”

— De unde eşti, fata mea? se băgă în vorbă Karîşev, cel iubitor de oameni, roşu de băutură. După chip şi fel de a vorbi pari a fi rusoaică. Malîşev se pregătea şi el să între în vorbă, dar locotenentul i-o luă înainte.

— Daţi-i pace să mănânce.

— Pot să mănânc şi să vorbesc. Liusia era bucuroasă că soldaţii păreau a fi oameni apropiaţi, că nu se arătau câtuşi de puţin distanţi. Doar plutonierul o încerca pe furiş cu o privire plină de ascunzişuri. Această privire atotînţelegătoare, grea, o făcea să nu se simtă la largul ei.

— Nu sunt de prin partea locului, explică Liusia.

— Aha... Şi eu mi-am zis aşa, judecând după chip...

Din întâmplare, nu cumva eşti din Siberia? continuă s-o descoase Karîşev, ce se muia tot mai mult de pe urma băuturii.

— Nu ştiu.

— Asta-i bună! Cum aşa? Sau cumva nu-ţi cunoşti părinţii?

— Chiar aşa.

— Ehe' asta-i altă treabă. Atunci, sigur... Ce să-i faci, soarta câte feste nu-i joacă ea omului...

Locotenentul ţinea foarte mult la aceşti doi cumetri care se născuseră, trăiseră şi munciseră în cel mai frumos sat din lume, – cel puţin aşa jurau ei – satul Kliuci din Altai. La început Boris nu-i înţelesese şi nu-i acceptase. Când preluase comanda plutonului, i se păruseră doi prostălăi; îl enervau chiar când îi auzea cum se iau peste picior şi se înţeapă reciproc. Karîşev avea păr roşu, Malîşev era chel. Aceste deosebiri erau pentru ei prilej de glumă. Dacă-şi scotea Karîşev boneta din cap, Malîşev începea să-l piseze: „De ce te-ai despuiat? O să-şi închipuie neamţul că soldatul rus a aprins focul să fiarbă nişte cartofi şi are să înceapă să tragă cu tunul!” Karîşev avea obiceiul de smulgea un smoc de iarbă şi-l zvârlea în chelia lui Malîşev: „Luceşti de se vede până hăt departe! Friţul o să-şi zică că-i aruncător de mine şi-o să tragă!”

Ostaşii se tăvăleau pe jos de râs, ascultându-i pe cei doi cum se ceartă, iar Boris îşi zicea în sinea lui: „în ce hal de prostie trebuie să ajungi, ca să te distreze asemenea glume nesărate şi chiar nepotrivite pentru doi oameni în

vârstă”. Cu timpul însă se obişnuise cu ei, se obişnuise cu războiul, începuse să vadă şi să înţeleagă totul altfel, iar glumele soldăţeşti nu i se mei. Păreau nepotrivite.

Cei doi luptau aşa cum probabil şi munciseră în vreme de pace, fără zarvă, fără patimă. Luptau de nevoie, dar temeinic. Arareori se băgau în discuţii „savante”, dar dacă se băgau, nu-ţi rămânea decât să-i asculţi.

Karîşev şedea în voie la masă, mânca îngrijit şi arunca din când în când o privire înţeleaptă şi hâtră spre Kornei Arkadievici. Îşi descheiase bluza, îşi scosese cureaua, părea voinic, lat în umeri, şi avea un aer gospodăresc. Cartofii îi curăţa cu buricul degetelor de parcă i-ar fi dezbrăcat, apoi pe nebăgate de seamă strecura câte unul Liusiei şi lui Şkalik. Şkalik era beat turtă, se clătina pe laviţă şi nu mai putea mânca nimic. Încercase să ducă varza la gură dar nu ajunsese cu ea la buze, ci o răspândise toată pe bluză. Karîşev i-o scuturase, zvârlind pe jos firicelele de varză, ce semănau cu nişte panglicuţe. Şkalik privi tâmp gesturile lui Karîşev, apoi dintr-odată trânti din senin:

— Eu sunt din raionul Cerdînsk!

— Mai bine te-ai culca, tu ăsta din raionul Cerdînsk, mormăi cu accent părintesc Karîşev şi-i arătă lui Şkalik paiele.

— Nu mă creezi? Şkalik îşi holbă ochii ca un copil ce-ţi făcea milă. De fapt chiar era un copilandru. Îşi adăugase doi ani la vârstă ca să se poată înscrie la o şcoală de meserii şi să poată primi mâncare gratuit. Când colo, fu luat la armată. Aşa nimeri Şkalik pe front, în infanterie.

— Cerdînsk... Există un loc ca acesta în Ural, continuă el să insiste şi se vedea că era gata să se înfurie sau să izbucnească în plâns. Ştiţi voi ce case sunt acolo?

— Mari! replică pufnind Pafnutiev.

— Case di-fe-ri-te, nu mari, îl corectă Şkalik. Şi să vedeţi ce porţi şi ce ferestre sculptate au toate... cu ornamente... Locuia acolo un negustor... care vindea

trufandale... milioane agonisise.

— Nu cumva ţi-a fost unchi? continuă sa-l descoase Pafnutiev, şi Liusia simţi că-şi bate joc de băieţandru cu răutate. Dar Şkalik, care nu era în stare să priceapă ceva, răspundea cu plăcere.

— Nu, unchiul meu e grăjdar.

— Iar mătuşa grăjdăriţă?

— Mătuşa? Mătuşa grăjdăriţă? îţi baţi joc de mine, aşa-i? Şkalik rostogoli nişte ochi plini de durere, privi în jur, clipi des din genele drepte şi albe ca ale unui purceluş. — În regiunea noastră a locuit scriitorul Reşetnikov! rosti el apoi sonor şi trânti cu pumnul în masă. Aţi citit romanul *Cei din Podlipoveţ*? Despre noi este vorba...

— Am citit, am citit, încercă să-l liniştească Kornei Arkadievici. Pila şi Sîsoika, fata aceea, Ulka, îngropată de vie... L-am citit cu toţii... Hai să mergem la culcare, hai să facem nani... îl apucă pe Şkalik de braţ şi-l trase, culcându-l într-un colţ pe paie. Pafnutiev rosti într-o doară: – Ce cârpă!

— Sigur! Aşa el strigă Şkalik, iar ei nu vor să mă creadă. În regiunea noastră a stat familia conţilor Strogonov... Cei care aveau herghelii de cai...

— De unde, într-o mogâldeaţă ca asta atâtea amintiri! se minună Pafnutiev.

— Ajunge! se răsti Boris. Ce te tot agăţi de el?

— Dar vorbesc serios...

Boris simţi că se moaie cu totul. Conştiinţa îi semăna cu o pânză de păianjen în care obiectele se încurcau, chipurile soldaţilor se confundau între de. În jur totul părea să se fi decolorat, să se fi acoperit de o pânză tremurândă. Somnul îi apăsa pleoapele, îi înmuia muşchii; cu greu îşi mai putea mişca chiar şi braţele. „Am păţit-o, se gândi moale locotenentul. Trebuie să încetez cu băutura.” Se apucă să mănânce varză cu cartofi, bău apa rece şi. Se simţi mai în puteri.

Plutonierul trăgea din ţigară, rostogolind rotocoale de

fum în tavan, zâmbind ca din depărtare şi strâmbând mereu din colţul gurii.

— Iertaţi-ne, se adresă Boris gazdei, trezindu-se parcă la realitate, şi îi întinse cutia cu salam american. Tot timpul se simţea urmărit de privirea ochilor ei de o frumuseţe ireală. Păreau să-l privească de undeva, de departe, ca de pe un ecran, iar chipul ei ba se întuneca, ba se lumina.

— Îl ţin ca ordonanţă pe lângă mine, deşi, la drept vorbind, nu mi se cuvine, îi explică Boris situaţia lui Şkalik, numai ca să spună ceva şi să nu se holbeze aşa, fără rost, la femeie. Mă canonesc cu el îngrozitor. Nu ştie nici să cârpească, nici să facă mâncare... Pierde tot ce-i dai. A flămânzit aşa de rău încât s-a îmbolnăvit de ochi.

— În schimb e blajin, în schimb e bun la suflet, interveni dintr-odată Mohnakov, uitându-se în tavan, fără să se adreseze cuiva anume. Privirea lui Mohnakov devenise şi mai gravă, iar faţa parcă-i încremenise. În gâtlej simţea un gust de rugină. Nu se ştie de ce, plutonierul îşi înţepa cu răutate locotenentul. Soldaţii ciulină urechile. Aşa ceva nu se mai întâmplase niciodată. Totdeauna plutonierul avusese grijă de locotenent, îl apărase, ca un adevărat tată. Se vede că se petrecuse ceva între ei. Ei, dacă se petrecuse, să le fie de bine. N-au decât s-o lămurească mai târziu. Dar acum, în casa aceasta, în faţa acestei gazde atât de tinere şi de plăcute, după crunta bătălie din timpul nopţii, fiecare voia să fie bun, să fie blând. Lanţov, Karîşev, Malîşev şi chiar Pafnutiev aruncau priviri de imputare comandanţilor lor.

Boris nu răspunse în niciun fel la atacul plutonierului, dar nu se mai atinse de cana cu samogon, deşi ostaşii îl tot îmbiau să bea, ştiind că băutura este o armă sigură când e vorba de împăcat doi oameni. Chiar şi Lanţov îşi dăduse drumul, se îmbătase şi-l plictisea cu rugămintea să mai ia un păhărel.

Lanţov era originar din Moscova. În copilărie cântase în

corul unei biserici, apoi se ataşase pe lângă proletariatul cu principii ateiste, lucrase într-o mare editură, citise la întâmplare fără să-şi precupeţească timpul şi să-şi cruţe capul, o cantitate uriaşă de cărţi de tot felul, de unde rămăsese cu pasiunea pentru discuţii filosofice îndelungate.

— Ah, Liusia, Liusia! zise Lanţov, apucându-se cu un gest teatral de cap şi închizând ochii, de parcă ar fi fost gata să-şi dea sufletul. Dacă ai şti câte ne-a fost dat să vedem! O singură noapte ca aceasta ţi-ajunge pentru o viaţă...

„Ai zice că e pe scenă, se strâmbă Boris. Parcă numai lui i-a fost dat să vadă?”

Căutând să-şi stăpânească iritarea, Boris puse mâna pe umărul ostaşului.

— Kornei Arkadievici! Lasă în plata Domnului, amintirile astea! Hai mai bine să discutăm despre altceva. Ce-ar fi să cântăm, propuse locotenentul,

„Sună clopotul de-alarmă,
Lanţov din castel zbugheşte...”

Pafnutiev răspunse plin de entuziasm la propunerea locotenentului şi începu să urle cât îl ţineau puterile. Dar Kornei Arkadievici îi acoperi gura cu palma.

— În ce-l priveşte pe Lanţov, las-o pe urmă. Vreau să spun câteva cuvinte. Am tăcut atât... M-am tot gândit, m-am tot gândit şi am tăcut. Locotenentul zâmbi abia. Perceptibil şi aruncă priviri cu subînţeles către ostaşi, ca şi când le-ar fi spus: „lăsaţi-l să-şi facă cheful*.

— M-am gândit astăzi, m-am gândit şi ieri, toată noaptea stând în zăpadă m-am tot gândit. Cum se poate să nu tragă omenirea învăţătură? Războiul acesta trebuie să fie cel din urmă! Cel-din-urmă. Altfel oamenii nu merită să poarte numele de oameni, altfel nu sunt demni să trăiască pe pământ, nu sunt demni să se bucure de

binefacerile ce el ni ie oferă... să mănânce cartofi, carne, peşte, să facă umbră pământului...

— Opreşte-te, ostaşule! Plutonierul trânti cu pumnul în masă şi prinse din zbor lingura. Bine grăieşti! Dar vezi că pe sub geamuri umblă plantonul cu toaca în braţe... Mohnakov îl privi cu înţeles pe Pafnutiev şi-şi băgă Lingura în pâslari. Du-te de te răcoreşte şi... nu uita... are să se facă mai multă lumină aici – şi se lovi cu palma pe frunte.

Liusia îşi veni în fire. Aruncă o privire lui Lanţov, alta plutonierului, se vede că-i părea rău de ostaşul pe care nu se ştie de ce îl luau peste picior plutonierul şi locotenentul.

— Iertaţi, spuse Kornei Arkadievici, plecându-şi capul în direcţia ei. Simţise că e un suflet care-l înţelege. Iertaţi-mă, vă rog! Lanţov se înclină ceremonios în faţa celor aşezaţi în jurul mesei, şi ieşi din încăpere sprijinindu-se de pereţi.

— Zi-i actor şi pace!

— Ar trebui să joace într-o comedie, nu să fie infanterist! râse Pafnutiev.

Cu capul lui mare, pieptul îngust, cu picioarele lungi şi subţiri, fostul pompier semăna mai degrabă a ghebe. Pafnutiev era un ostaş aprig, viclean, priceput. Cu toate acestea, Boris ar fi preferat să nu-l aibă în pluton.

Legănându-se într-o parte şi în alta, Şkalik se aşeză pe paie, clipi din ochi şi întinse mâna spre borcan.

— Nu pune mâna pe paharul altuia! îl bruftui plutonierul, şi-i dădu altă cană. Şkalik o duse la nas, o mirosi, dar nu bău. Îl apucase greaţa.

— Ieşi afară! Ce porcărie! Roşind, Boris întoarse capul sa nu-l vadă Liusia şi-l privi ţintă pe plutonier. Acesta se prefăcea că se uită pe fereastră, căsca plictisit şi zgâria gheaţa de pe geam cu unghia.

— Nu vă faceţi griji! Câte n-am văzut la viaţa mea! spuse Liusia, căutând să dreagă jena generală. Lăsaţi că

şterg, nu fiţi supărat pe bietul băiat. Se ridică' să caute o cârpă, dar Karîşev o opri şi-i întinse cutia cu salam.

Liusia se apucă să mănânce.

— Aoleu! zise ea, aducându-şi aminte. Nu cumva vreţi slănină? Am slănină!

— Vrem slănină, răspunse plutonierul, întorcându-se brusc spre ea. Şi cu o privire obraznică, făcând ochii mici: – Mai vrem şi altceva, rosti el, aruncând aceste vorbe cu un zâmbet ciudat, în urma Liusiei care ieşi pe uşă.

„Cu roua din iarbă se spăla,
În faţa Domnului se închina...”

Cu glas subţire, sprijinindu-şi capul în palmă, Pafnutiev îngână cântecul despre Lanţov, care o ştersese din castel. Ochii i se închideau de somn.

Mohnakov, care se lăsase grămadă pe masă, se scotoci prin buzunare, scoase un nasture de fier, îl aruncă de câteva ori în palmă, îl prinse şi ieşi cu pas deosebit de hotărât din casă, călcând mai apăsat şi mai stângaci decât de obicei. Soldaţii observaseră că de o bucată de vreme plutonierul lor umbla tot mai adus din umeri, arunca tot mai des nasturele sau o monedă oarecare, pe care nu o prindea în joacă, ci parcă o smulgea din spaţiu. Într-un timp, în loc de nasture se jucase cu o grenadă albastră, nemţească. Grenada semăna cu un cu de Paşte. Veselă jucărie! Soldaţii începură să protesteze spunând că dacă. Plutonierul are chef să-şi rupă o mână sau un picior cu grenada, n-are decât să jongleze eu ea, dar s-o facă undeva mai departe pentru că ei vor să ajungă acasă teferi şi nevătămaţi.

Lanţov reveni în încăpere şi-i făcu un semn din cap lui Boris.

Locotenentul sări de pe laviţă şi dintr-o mişcare împinse uşa.

În întunericul din tindă dădu peste Şkalik, care orbecăia

şi nu putea găsi clanţa. Boris îl împinse pe Şkalik în casă şi stătu să asculte. Într-un colţ întunecat al tindei se auzeau nişte zgomote de parcă cineva s-ar fi luptat şi glasul Liusiei cu răsuflarea întretăiată: „Nu trebuie! Nu vreau! Ce-ţi veni, tovarăşe plutonier!”

— Mohnakov!

Se făcu linişte. Din întuneric apăru plutonierul; se apropie de Boris respirând greoi şi duhnind a băutură.

— Haidem puţin afară!

Plutonierul rămase o clipă în cumpănă, apoi păşi plictisit, luând-o înaintea lui Boris, aplecându-şi capul ca să nu se lovească de pragul de sus al uşii. Stăteau faţă în faţă. Plutonierul sufla greu pe nas, aspirând aerul rece. Boris aşteptă să audă trântindu-se uşa, semn că Liusia intrase în casă.

— Cu ce vă pot fi de folos? Plutonierul se apropie de locotenent. Respiraţia îi redevenise normală, nu mai fornăia pe nas.

— Uite ce-i, Mohnakov! Dacă tu... te ucid! Te împuşc!

Ai înţeles?

Plutonierul făcu un pas înapoi, îl măsură cu privirea din cap până-n picioare, şi rosti plictisit, cu o notă de imputare:

— Te-a pălit o grenadă, de aia nu-ţi găseşti astâmpăr...

— Ştii bine ce m-a pălit...

Plutonierul îşi încheie cojocul la piept, şi-i băgă locotenentului lanterna în ochi. Acesta nu clipi, nu-şi feri privirea, doar buzele crăpate de vânt tremurau nervos. În jurul ochilor avea cearcăne negre, urme de insomnii sau de pământ intrat în piele. Vinişoare roşii îi brăzdau albul ochilor. Gâtul şi-l ţinea strâmb, poate că gulerul hainei îi rosese pielea, poate se inflamase rana de altădată. Stătea şi-l privea ţintă pe plutonier cu ochii lui de copil nevinovat.

— Am în-ţe-les! Mul-ţumesc! Mohnakov îşi dădu seama că acest tânăr cu ochii holbaţi, Boris, compatriotul lui

drag, pe care i-l ţinuse până atunci sub papuc, în locul căruia condusese de fapt plutonul, este într-adevăr în stare să-l ucidă. Nimeni altul n-ar fi îndrăznit să ridice mâna împotriva plutonierului, acesta însă ar fi cutezat...

— Ia te uită ce puşcaş s-a mai găsit! râse nervos Mohnakov, şi zvârli lanterna în sus, prinzând-o apoi în palmă. Pata de lumină se avântă în înălţime şi coborî, proptindu-se în palmă, unde se stinse. Plutonierul lovi de câteva ori lanterna de genunchi şi când aceasta se reaprinse, o apropie iarăşi de chipul lai Boris de parcă ar fi vrut să dea foc tuleielor c-e începuseră să-i iasă din barbă. „Ai grijă, băiete.” Din întuneric ochii lui Mohnakov rosteau un avertisment.

— Mă duc să dorm altundeva, spuse el tare şi porni, luminându-şi drumul cu lanterna. Duceţi-vă dracului cu toţii! i se auzi din depărtare glasul.

Boris se sprijini de pervazul uşii. Parcă îl apucase greaţa. Buzele îi tremurau nervos, în tot corpul şi în picioare simţea un fel de moleşeală. Îl apăsa ceva în urechi, de parcă i s-ar fi umflat şi ar fi crăpat nişte băşici. Privi cei doi plopi cu coroana ascuţită, care se ridicau în faţa casei, era acolo o grădiniţă sau poate un teren viran. Plopii se înălţau nemişcaţi, golaşi, negri, cu coroanele strânse ca o mătură, livada de vişini şi tufele de măcieş din spatele lor păreau nişte explozii mute.

Schijele stelelor străluceau neliniştit şi îngheţat. Farurile maşinilor se zbuciumau în dezordine pe stradă, armonicele cântau, se revărsau hohote de râs, se auzeau scârţâind căruţele şi undeva lătra speriat un câine răguşit...

„Of, Mohnakov, Mohnakov!” Boris se aşeză în pragul casei, lăsă mâinile să-i spânzure între genunchi, capul îi căzu nemişcat.

Lătratul câinelui se îndepărtă...

*

— Ai îngheţat bocnă, tovarăşe locotenent, se auzi glasul Liusiei. Îl găsise pe Boris în pragul casei şi-i trecu uşor mâna peste ceafă ca o mângâiere. — Mai bine ai intra în casă.

Boris tresări şi deschise ochii. Câmpia toată era numai o rană, bătrânul şi bătrâna lângă groapa de cartofi, un om uriaş cuprins de flăcări, tancuri şi oameni urlând răguşit, şuierat de schije, explozii, ţipete, totul se învălmăşise, pierise undeva în depărtări, doar inima înfiorată, care părea că se zbate chiar aici, în gât, se opri câteva clipe într-un punct mort şi apoi se prăbuşi la locul său.

— Mă cheamă Boris, respiră uşurat locotenentul, simţind că-şi revine. N-are niciun rost să-mi spui tovarăşe locotenent.

Se dădu la o parte din uşă fără să înţeleagă încă de ce se zbuciumă totul înăuntrul lui, tot trupul îi tremură. Conştiinţa îi era încă nestatornică, deşi limpede; frânturi de vedenii îi treceau prin faţă, parcă lunecând pe gheaţă şi risipindu-se după un hotar pe care eu greu îl putea sesiza, înregistra încă anevoie realitatea vieţii, realitatea nopţii plină de vuietul gerului, de bucuria zgomotoasă a oamenilor, care scăpaseră teferi din luptă, şi peste toate acestea plutea femeia cu ochii ei ireali, ca dintr-o piesă de teatru, femeia care stătea acum tremurând, sprijinită de pervazul uşii.

— Câtă linişte! Totul s-a oprit. Nici nu-ţi vine să creezi. Să vă aduc mantaua?

— Nu, la ce bun? răspunse după o clipă de tăcere Boris. Încerca să-i ocolească privirea. Haideţi în casă, altfel ne ies vorbe...

— Păi au cam adormit cu toţii. Aţi stat multişor aici. Începuserăm să fiu îngrijorată... Iar Kornei Arkadievici tot vorbeşte de unul singur... Amuzant om... Mutându-se de pe un picior pe altul, gazda parcă voia, dar nu îndrăznea să-l întrebe ceva. Apoi zise: – Dar plutonierul... se mai

întoarce?

— Nu! răspunse scurt locotenentul, învingând-u-şi jena. Gazda se învioră pe dată şi se îndreptă grăbită spre uşă.

— Să intrăm în casă, râse ea, căutând clanţa. M-am dezvăţat de cuvântul ăsta. Aici toată lumea zice în loc de casă izbă, izbă... Liusia nu reuşi să deschidă pe loc uşa, încât Boris fără să vrea se propti cu mâinile în spinarea ei; sub halatul subţire de stambă degetele simţiră omoplaţii neaşteptat de puternici, rotunzi şi între ei un năsturel...

Liusia se zgribuli pe dată de parcă i-ar fi fost frig şi intră grăbită în casă. Boris o urmă. Ferindu-şi privirea îşi încălzi mâinile la cuptor şi se apucă să se descalţe.

În încăpere era cald şi un aer închis. Lemnele trosneau vesel, ardeau bucăţi solide de brad, găsite nu se ştie pe unde de soldaţi. În partea din spate a sobei era clădit, din cărămidă, un cazan cu apă, care fâsâia ca un samovar. Locotenentul căută un loc unde să-şi întindă obielele, dar totul era ocupat de catrafusele soldaţilor, drept care în bucătărie stăruia şi un miros umed de hamuri. Liusia i le luă din mână şi le aşeză peste grămada de lemne de lângă uşi ţa sobei.

Lanţov moţăia la masă, clătinându-se mereu.

— Mai bine te-ai duce la culcare, Kornei Arkadievici, zise Boris, sprijinindu-se cu spatele de sobă. Simţea cum i se răspândeşte o moleşeală plăcută în tot trupul. Au adormit cu toţii, e timpul s-o faci şi dumneata.

— Barbari! filosofa Lanţov, fără să-l audă pe Boris. Beethoven, cu toată surzenia lui, a compus muzică pentru sufletele luminoase, iar führerul a folosit muzica lui ca să organizeze marşurile unor ucigaşi şi cretini! Fiembrandt, un cerşetor, picta cu sângele său tablouri nemuritoare! Goering le-a furat! Iar când o fi să dea seama pentru asta, are să le arunce în foc... Cum se explică oare? Cu cât o operă de artă e mai plină de geniu, cu atât huliganii se simt mai puternic atraşi de ea. Tot aşa şi cu femeile! Cu cât o femeie e mai minunată, cu atâta râvnesc mai mult

la ea ticăloşii...

— Ei haide, ajunge, îl întrerupse Boris. Gazda noastră trebuie să se culce şi ea. Şi aşa am deranjat-o destul.

— Vai de mine! Dar nu-i nimic! De ce spuneţi aşa! Nici nu vă puteţi închipui ce bucurie a fost pentru mine să-i văd şi să-i aud pe ostaşii noştri! Şi apoi Kornei Arkadievici spune lucruri adevărate. Vorbeşte omeneşte. Noi ne-am dezvăţat, în timpul ăsta, de cuvinte omeneşti.

Ridicând privirea, Kornei Arkadievici se uită la Liusia cu atenţie încordată.

— Te rog, iartă-mă, sunt un om bătrân. Îşi pipăi, cu degetele osoase, chipul nebărbierit. M-am îmbătat ca un porc! Şi dumneata, Boris, te rog să mă ierţi, pentru numele lui Dumnezeu! Lăsă să-i cadă capul pe masă. Scâncea şi plângea cu lacrimi de om beat. Boris îl apucă de subsuoară şi-l trânti pe paie. Liusia aduse în mare goană o pernă din odaia de musafiri şi o aşeză sub capul lui Kornei Arkadievici. Simţind ceva moale sub obraz „acesta începu din nou să plângă: – O pernă! Copilaşii mei dragi! Şi după ce se mai smiorcăi o dată de rămas bun ridică ancora şi părăsi aceste tărâmuri; respira liniştit sforăind uşor.

— S-a zis şi cu ultimul meu grenadier, îşi stoarse în silă Boris un surâs de pe buze.

Liusia strângea de pe masă. Ridică ulciorul cu samogon şi aruncă o privire întrebătoare spre locotenent.

— Nu. Nu, răspunse acesta grăbit cu un gest de refuz. Duhneşte... de mor toţi gândac-ii, nu alta!

Liusia aşeză ulciorul pe pervaz, mătură firimiturile de pe masă şi scutură ştergarul deasupra hârdăului. Boris căută să-şi facă loc printre ostaşii care dormeau duşi, lăbărţându-se care mai de care. Şkalik fusese înghesuit de cei doi cumetri din Altai, precum un peştişor nevolnic alungat de ştiucile hrăpăreţe. Aşa că dormea de-a curmezişul celorlalţi, respirând greu cu gura deschisă. Părea că ar vrea să strige ceva în somn. Lanţov dormea

cu buzele ţuguiate, ţinând perna în braţe. Malîşev sforăia atât de tare, încât paiele se învârtejeau în jurul gurii lui ca într-o vifornită. Pe pieptul lui Karîşev, uriaş ca o piaţă publică, se ridicau şi coborau baretele celor cinci decoraţii. Medaliile propriu-zise le ţinea în buzunar. Îi era. Teamă să nu le piardă, inelele cu care erau prinse, zicea el, sunt proaste..

Boris îşi zvârli mantaua umedă la picioarele soldaţilor, smulse dintr-o smucitură un smoc de paie zdrenţuit şi se apucă să-şi aşeze drept pernă pufoaica. Liusia stătea şi-l privea, apoi într-o clipă, ca şi când ar fi luat o hotărâre importanţă, ridică de pe podea mantaua şi pufoaica locotenentului şi le zvârli pe vatră. Urcă pe prichici, întinse hainele să le usuce mai bine, şi după ce termină, sări uşurel jos.

— De ce te-ai apucat dumneata? Aş fi făcut-o singur...

— Veniţi după mine! îl chemă Liusia. Căutând să calce cât mai fără zgomot, locotenentul a urmă cu teamă, dar şi cu supunere.

În tindă ardea lumina. Boris închise ochii. Lumina i se păru mult prea puternică. Odaia în care intrase era. Curată şi aranjată simplu. O laviţă lată, cu spătar, acoperită eu o cuvertură brodată cu model ucrainian. Pardoseala era de pământ, dar bine întinsă, fără nicio crăpătură. În mijlocul încăperii, într-o lădiţă de lemn, se vedea o floare mare cu doi boboci de culoare aprinsă. Pe pervaz alte flori în lădiţe şi ghivece vechi. Era o atmosferă îmbietoare, cu acel miros caracteristic odăilor cu pământ de jos. În toate cele domnea ordine şi o modestie subliniată. După aerul îmbâcsit, după căldura şi zăpuşeala din bucătărie, încăperea îţi făcea impresia a fi nelocuită, aducea parcă a seră de flori.

Boris făcu câţiva paşi pe lutul rece de jos care parcă te gâdila, ruşinându-se de picioarele lui murdare şi privind cu interes subliniat becul turtit, care nu semăna cu cele obişnuite în Rusia.

Liusia părea să se fi pierdut şi ea în această încăpere mare şi aerisită. Pe neaşteptate se apucă să vorbească. Satul lor, zicea ea, e un sat norocos. Uite, dincolo de firul acela de apă, cătunul a fost complet distrus, pe când aici totul a rămas în picioare, deşi tocmai aici s-a aflat timp de o lună statul major german. Dar aviatorii noştri se vede că n-o ştiau. Nemţii au instalat o locomobilă. În casa ei a fost încartiruit un general, un personaj important; pentru el s-a şi făcut instalaţia de lumină electrică. Dar generalul mai că n-a avut prilejul să doarmă aici, căci aproape toate nopţile şi le petrecea la statul major. Nemţii s-au retras în goană şi au uitat de locomobilă, care a rămas aici şi funcţionează din plin.

Povestindu-le toate, fără şir, femeia dădu la o parte perdelele de pânză de în cu broderii aplicate pe de ce acopereau o uşă îngustă de placaj, după care se deschidea o încăpere micuţă. Avea pardoseala de lemn cu standuri inegale, acoperite de un covoraş pestriţ, – iar ca mobilier o etajeră pe care erau aşezate câteva cărţi, un pieptene rupt, un degetar, o foarfecă, un ac. Gros ca pentru sfoară, prins într-un. Şerveţel brodat, şi un pat curat, cu o singură pernă, aşezat la peretele din faţa ferestrei. Boris ghici că cealaltă pernă gazda o dăduse lui Kornei Arkadievici.

— Culcaţi-vă aici. Şi Liusia îi arată patul.

— Nu, se sperie, locotenentul. Sunt atât de... trecându-şi mâna peste bluza militară îşi simţi zgrunţuros trupul ce nu mai fusese demult spălat.

— N-aveţi unde dormi în altă parte...

— Poate că acolo... Boris, după o clipă de îndoială, arătă spre uşă. Acolo, pe laviţă. Şi de altfel şi aşa... roşi şi întoarse capul. Ştiţi, e iarnă. Vara nu sunt aşa de mulţi... Vara nu ştiu de ce sunt mai puţini...

Stânjeneala lui trecu şi asupra gazdei care nu ştia cum să procedeze ca să pună capăt situaţiei jenante. Stătea şi-şi privea mâinile. Boris observase că are acest obicei

de a-şi privi mereu mâinile de parcă ar fi vrut să înţeleagă care le e rostul şi ce ar putea face cu de. Amândoi se simţeau din ce în ce mai stingheriţi. Liusia îşi muşcă de câteva ori buza, apoi făcu un pas hotărâtor spre tindă. Se întoarse purtând în braţe un halat de stambă pe care îl întinse lui Boris.

— Scoate tot ce ai pe dumneata, porunci ea. Aduc albia să te speli cât de cât... Haide, curaj, curaj! Am văzut eu de toate la viaţa mea. Vorbea energic, cu tupeu chiar, ba-i făcu şi semn cu ochiul ca şi când ar fi spus: „Nu te intimida, oşteanule!” Dar în aceeaşi clipă roşi toată şi se strecură din încăpere.

Boris desfăcu halatul şi observă că are nasturi de toate felurile şi dimensiunile. Unul era de aramă, soldăţesc, iar în spate halatul era prins într-un cordonel. Îi veni să râdă. Se apucă să fredoneze o melodie veselă, dar îşi veni în fire, împături halatul şi împinse uşa ca să zvârle acest articol de toaletă de cucoană.

— N-am să te las să ieşi. Liusia ţinea închisă uşa de placaj. Dacă vrei ca hainele să se usuce până mâine dimineaţă, trebuie să te dezbraci.

Boris se simţi încurcat.

— Ei, poftim! zise el, şi se scărpină în cap. În definitiv, sunt eu ostaş, sau nu?! Zvârli cu hotărâre tot ce avea pe el, îmbrăcă halatul, se încheie la toţi nasturii, apoi strângându-şi legăturica cu haine, ieşi în odaia de alături. Se roti vitejeşte într-un călcâi în faţa gazdei, poalele halatului i se desfăcură, dezvelindu-i genunchiul cu rotula mare.

Liusia îşi duse palma la gură. Aruncând pe furiş priviri spre locotenent, scoase din buzunarul bluzei actele, toate hârtiile pe care le avea, desprinse ordinul „Steaua roşie” şi descusu cu grijă panglicuţa roşie, semnul distinctiv al celor grav răniţi.

Între timp Boris pipăi floarea, frunzele, mirosi bobocul roşu şi se miră că acesta nu are niciun parfum. Pe

neaşteptate descoperi că floarea era făcută din hârtie! Culoarea roşie îi aducea aminte de o rană deschisă, şi, undeva în adâncul sufletului, locotenentul simţi iar o durere surdă.

— Ce înseamnă asta? Liusia arătă panglicuţa roşie.

— Semnul distinctiv pentru cei răniţi, răspunse Boris, şi nu se ştie de ce minţi grăbit: – O rană uşoară.

— Unde?

— Asta, îşi arătă gâtul. O atingere şi atâta tot. Un fleac.

Liusia privi cu atenţie locul pe care i-l arătă. Ceva mai sus de claviculă se vedea cicatricea albastră, ca o linie frântă. În urechile locotenentului se zăreau urme de ţărână, ochii injectaţi erau înconjuraţi de cearcăne ca nişte dâre de cărbune. Gulerul aspru al mantalei umede îi rosese gâtul şi aveai impresia că poartă o cravată. Femeia simţi, cu aceeaşi acuitate de parcă ar fi fost vorba de propriul ei trup, cum trebuie să-l doară rosătura de la gât, simţi cât trebuie să fie de istovit corpul, de transpiraţie, de murdărie, cât trebuie să-l obosească aceste haine militare, îmbibate de umezeală şi de miros de fum.

— Las’ să stea astea toate aşa pe masă, spuse Liusia, ridicându-se. Mai ai răbdare câteva clipe şi faci o baie. Iar deocamdată ia o carte, ca să nu stai de pomană, îl sfătui ea în continuare, întredeschizând uşa.

— Carte? Ce carte? Ah, da! O carte...

Boris se aşeză în faţa etajerei din odăiţă. Halatul trosnea în spate, gata să se rupă. Se îndreptă în grabă, desfăcu halatul la poale, îşi aruncă o privire pe furiş şi rămase nemulţumit: era ciolănos, de frig sau de frică făcuse piele de găină, nişte peri fără culoare îi creşteau la întâmplare pe picioare şi pe piept.

Cărţile ce le găsi se refereau mai mult la probleme de comerţ. „N-aş fi crezut vreodată ca femeia aceasta poate să aibă ceva comun cu probleme comerciale..

Printre manuale şi alte îndreptare de comerţ, descoperi

o carte, cam ferfeniţă, învelită în hârtie.

— *Vremuri de altădată,* citi cu voce tare Boris. Rosti aceste cuvinte şi parcă nici lui nu-i veni să creadă că se află în această odăiţă albă, cu o singură fereastră, îmbrăcat într-un halat prins cu un cordon subţire! Halatul şi patul păreau să emane un miros care te aţâţă. Sau poate că nu era niciun fel de miros, poate pur şi simplu i se părea lui. După hainele de iarnă atât de grele, făcute parcă din mai multe straturi, haine ce i se lipiseră de piele, trupul lui nu mai simţea deloc halatul uşor; fără să vrea Boris mişca mereu din umeri.

În cap mai auzea vuietul de adineaori, în urechi simţea presiunea şi un fel de sfârşeală îl cuprinsese pe dinăuntru. „Dacă aş putea dormi vreo două sute-trei sute de minute, sau şi mai bine, patru sute!” îşi zise Boris căscând şi privind curăţenia atât de îmbietoare a patului; ochii îi lunecau uşor peste paginile cărţii. „Am avut o dată prilejul să vizitez satul Zaborie, sat mare aşezat pe malul Volgăi într-o regiune frumoasă...” Boris privi uimit literele, apoi repetă cuvintele cu adevărată desfătare, şi porni să citească cu voce tare începutul acestei istorii vechi, aspre şi totodată sfâşietoare, într-un stil autentic rusesc îl încânta atât demult muzica slovelor şi chiar zgomotul hârtiei, încât mai repetă şi a treia oară fraza de început, ca să se audă pe sine şi să se convingă de adevăr, să se convingă că trăieşte, că simte că-l pişcă frigul, şi pielea i se face ca de găină, că ţine în mână o carte pe care o poate citi şt se poate asculta citind-o. Temându-se că ar putea fi întrerupt, Boris rostea repede cuvintele din carte, fără să se străduiască a le înţelege, bucurându-se doar să audă sunetele, să le audă mereu.

— Cu cine vorbeşti?

Locotenentul o privi pe Liusia de parcă acum o vedea pentru prima oară.

— Am dat aici peste Melnikov-Pecerski, răspunse el într-un târziu. Ce carte bună!

— Şi mie-mi place foarte mult. Liusia îşi şterse mâinile cu prosopul de în.

— Haide să te speli... Legată la cap cu broboada, părea mai matură, mai severă şi ochii ei tainici pluteau iar undeva în necunoscut.

În spatele cuptorului, ca în multe sate din Ucraina, era un fel de prispă ca un pat de pământ. Liusia aşeză aici albia de lemn, iar alături puse un borcănel cu săpun lichid făcut în casă, buretele, găleata şi o cană.

— Se botează robul lui Dumnezeu! grăi Boris, şi după ce Liusia închise uşa dinspre tindă, se băgă cu greu în albie, gata-gata s-o răstoarne.

Se spălă, şezând pe vine; avea senzaţia că dă jos o fâşie groasă de piele şi nu un strat de murdărie. De sub scoarţa aspră şi sărată ieşea la iveală un trup tânăr, obosit până la istovire, un trup care căpăta dintr-odată altă culoare, în care se auzeau pârâind oasele, în care sufletul căpătase viaţă. Boris simţea un fel de sfârşeală răspândindu-i-se uşor prin tot trupul, albia se legăna asemenea unei corăbii pe valuri, iar locotenentul, pe jumătate adormit, avea senzaţia că pluteşte spre meleaguri îndepărtate.

Se străduia din răsputeri să nu verse apa pe jos, să nu stropească peretele şi soba. Totuşi stropi şi peretele şi soba şi făcu lăcăraie pe jos.

În spaţiul din spatele cuptorului era o zăpuşeală cumplită, mirosea a lut umed, a bălegar, şi Boris simţi că-i vine să strănute. Îşi aminti ce plăcere era pentru el altădată, când se zideau sobele în casă. Vedea tabloul în cele mai mici amănunte. Totul era dat peste cap, dărâmat şi începeau câteva zile de totală libertate. Putea alerga cât voia, dormea pe la vecini, mânca ce găsea şi când găsea. Întorcându-se de la şcoală după orele de curs, mama strâmba buzele a dispreţ, călca în vârful picioarelor peste lutul umed, peste grămezile de cărămidă. Toată făptura ei exprima nerăbdare şi enervare; căuta să

dispară cât, mai repede în odaia curată, dar nu fără să-l fi ţintuit pe tata cu privirea.

Tata, obosit şi el de orele de la şcoală, îşi punea, cu un aer vinovat, un şorţ şi începea să muncească. Sobarul îl aproba, că uite, deşi e intelectual, nu se fereşte de muncă brută. Tata arunca din când în când câte o privire spre odaia de alături şi spunea pe un ton linguşitor: „Fetiţo, nu cumva vrei să mănânci în sufragerie?”

Drept, răspuns, urma o tăcere plină de dispreţ.

Boris căra cărămizi, frământa lut, se băga printre bărbaţi, împiedicându-i să lucreze şi, murdar, ud, dar plin de entuziasm striga mereu: „Mamă, uite, soba e aproape gata!”

Şi într-adevăr, soba se ridica; din grămada de cărămizi, din lut, apărea o construcţie, un cap care căsca o gură mare, nişte ochi mici – uşiţele – şi chiar o bordură în jurul hornului.

În sfârşit se făcea foc în sobă şi zidarul aştepta cu înfrigurare să vadă ce va ieşi. Plictisită, la început soba scotea fum pe nările ei uriaşe, dar treptat se înviora, întunecată, străină parcă, prindea încetul cu încetul viaţă; pornea să fâsâie, să trosnească, să zvârle scântei, să se usuce, acoperindu-se de pete. Cu timpul devenea un lucru necesar şi obişnuit în casă.

În bucătărie, tata şi sobarul luau loc la masă să bea o jumătate de litru de vodcă, ca să se încălzească şi ca soba să ardă mai bine. „Să iasă stăpâna, să ne recepţioneze munca”, cerea sobarul.

Dar oricât era chemată, stăpâna tot nu ieşea. Sobarul jignit, băga hârtiile împăturite în buzunar, strângea, la plecare, mâna stăpânului, şi exprimându-şi compasiunea, dar totodată îmbărbătându-l, făcea cu capul un semn spre uşa închisă de parcă ar fi zis: „Eu cu o muiere ca asta n-aş sta nicio zi!”

Toate acestea fuseseră cândva, într-o viaţă de altădată, atât de îndepărtată, dar care pe neaşteptate

devenise apropiată. Boris şterse lutul din spatele cuptorului. Nu se grăbea să plece, dorea să prelungească aceste amintiri, această bucăţică din trecut care acum părea a fi plină de o deosebită semnificaţie şi importanţă.

Stoarse cârpa în hârdăul de sub lavoar, se clăti apoi pe mâini şi ieşi din odaie.

Liusia şedea pe laviţă, descosea gulerul alb al tunicii acoperite de dungi cenuşii ca de mucegai, ce părea săi se fi sudat cu postavul hainei.

— A înviat robul lui Dumnezeu! raportă cu prefăcut tupeu Boris, sperând, fără prea multă convingere, e adevărat, că gulerul nu va scoate la iveală vreo gânganie compromiţătoare.

Liusia aşeză deoparte bluza şi-l privi deschis, cu o expresie maternă, de dragoste şi de gingăşie. Părul bălai al locotenentului, creţ din născare, se făcuse numai inele. Parcă şi ochii i se spălaseră. Pe gâtul firav urma de rosătură apărea şi mai roşie. Băiatul acesta, fără o pată pe faţă, cu privirea nevinovată, îmbrăcat în halatul de stambă avea un aer atât de intimidat, încât n-ai fi ghicit în el un ofiţer care cunoscuse viaţa de tranşee.

— Ehei, tovarăşe locotenent! Multe fete îşi vor mai pierde capul din cauza dumitale.

— Ce-s prostiile astea? replică Boris, pentru a întreba apoi grăbit: De ce?

— De ce, de ne ce, iaca aşa! declară Liusia, ridicându-se. Fetele îşi pierd minţile după băieţi ca dumneata, dar de măritat se mărită cu tot felul de ticăloşi. Ei, şi acum am plecat! Somn uşor! Şi Liusia îl mângâie, în treacăt, pe obraz. În această mângâiere ca şi în cuvintele ei se simţea o superioritate puţin condescendentă. Boris nu reuşea câtuşi de puţin s-o înţeleagă pe această femeie, să înţeleagă cine e şi ce vrea. Chiar când râdea, în ochii ei stăruia mereu aceeaşi tristeţe încremenită; de altfel ochii trăiau independent de restul, chipului, îşi aveau viaţa lor severă, concentrată, atotînţelegătoare, viaţa unui bătrân

înţelept.

„Dar e mai tânără decât mine, sau în orice caz de aceeaşi vârstă”, îşi zise Boris, băgându-se repede în pat fără să mai poată formula alt gând.

Pleoapele i se lăsară grele ca de plumb, somnul se prăbuşi peste el ca un urs.

*

Ordonanţa maiorului Filkin, comandantul de batalion, un flăcău obraznic, înţolit, purtând un cojoc de ofiţer şi o căciulă albă, îi trezi cu o bucurie răutăcioasă pe Boris şi pe ceilalţi ofiţeri cu mult înainte de a se fi luminat de ziuă.

— Vai de mine! n-am apucat să-ţi spăl hainele. Mi-a fost teamă să merg noaptea după apă la râu. Mi-am zis că le spăl dimineaţa... spuse gazda cu un aer vinovat. Stătea lipită de cuptor, aşteptând ca Boris să se îmbrace în odaia cealaltă. Mai vino pe aici, adăugă cu acelaşi aer vinovat, când Boris apăru în bucătărie. Ţi le spăl neapărat...

— Mulţumesc, dacă s-o putea... răspunse Boris somnoros. Tuşi şi se gândi că femeia se temuse să meargă după apă din cauza plutonierului. Aruncând o privire plină de invidie soldaţilor care dormeau duşi, făcu Liusiei un semn din cap a rămas bun şi ieşi din casă.

— Dormiţi duşi, dormiţi tun, domnişorilor!

Cu aceste cuvinte îşi întâmpină comandantul batalionului subalternii. Când era prost dispus, se adresa totdeauna cu acest apelativ jignitor comandanţilor de plutoane. Unii dintre ei se supărau, se luau la sfadă cu el. Dar în dimineaţa aceea nu-ţi venea nici măcar să întorci limba în gură. Tremurând de frig, comandanţii de plutoane îşi ascundeau feţele în gulerele ridicate.

— Ehe, domnişorilor, coconişorilor, oftă comandantul Filkin şi-i pofti să-l urmeze. Părăsiră comuna plăcută, ademenitoare, şi porniră spre cătunul numai ruine. Mergeau în întâmpinarea zorilor de culoarea oţelului, ce

se ridicau la marginea îndepărtată a cerului, conturându-se nebulos deasupra câmpiilor înzăpezite.

Comandantul batalionului nu mai fuma de astă dată ţigări, ci mahorcă. Probabil că nici nu apucase să se culce în noaptea aceea. Tutunul tare îl ajuta să lupte împotriva somnului. Era om cumsecade, de fapt, comandantul batalionului. Se aprindea ca focul de paie, făcea zgomot mult, trosnea, ridica fum până la cer, dar îi trecea repede. Ce vină avea el că neamţul nu ceda? Se băgase prin viroage, se ascunsese pe câmp, în troiene şi rezista. De ce rezista oare? La ce bun? Mai bine s-ar fi predat şi n-ar fi degerat de frig... Comandantul batalionului ar fi dormit şi el atunci, şi comandanţii de plutoane ar fi putut dormi, iar lui Boris gazda i-ar fi spălat hainele. Ciudată femeie...

— Dormi, Borea?

Boris tresări. Doamne! Se învăţase să doarmă din mers... Cum zice Cehov? Dacă baţi mult timp un iepure, îl poţi deprinde să aprindă chibriturile.

Se luminase de-a binelea.. Şi parcă se făcuse şi mai frig. Tremurul continuu îţi dădea senzaţia că te desfaci din încheieturi. *„Sufletul mi-e plin de melancolie, /* Vr*ea să ajungă la infirmerie”, c*ântau altădată, acasă, în Siberia deţinuţii care nu se ştie de ce în oraşul natal al lui Boris erau totdeauna în număr mare.

— Vezi acolo, mai departe, dincolo de văgăuna aceea, câmpul şi un sat? întrebă comandantul batalionului, Filkin. Şi întinse lui Boris binoclul, adăugând: – Ar fi fost cazul să-ţi faci rost şi tu de unul... Acolo e ultimul punct de rezistenţă al fasciştilor, tovarăşi ofiţeri, continuă comandantul batalionului, ară tind cu mâna satul ce se zărea la marginea câmpiei. Ţinând mai la o parte binoclul cu marginea lui de metal rece, Boris aştepta să vadă ce-o să mai spună Filkin.

— La semnalul cu racheta, îl atacaţi din două părţi!...

— Tot noi? murmurară a uşoară împotrivire, cu glasul stins, comandanţii de plutoane.

— Şi noi! se înfurie iarăşi comandantul batalionului. Ce credeţi că am fost trimişi aici să culegem ciuperci din pădure? Într-o oră să fiţi gata pregătiţi! Şi să nu vă mai aud scâncind! Filkin aruncă o privire aspră lui Boris. — Daţi în friţi să-i faceţi piftie!... Să le treacă cheful de a mai porni la război!

Adăugând, pentru a fi mai expresiv, un cuvânt piperat, comandantul batalionului smulse din mâna lui Boris binoclul şi porni în grabă într-o direcţie necunoscută. La fiecare pas se scufunda până la genunchi în zăpada moale.

Comandanţii de plutoane reveniră în satul trezit din somn, şi, aşa cum le ordonase comandantul batalionului, se apucară să-i scoale pe soldaţi pentru a-i scoate de la căldurică în câmp deschis.

La început, soldaţii bombăniră, dar apoi tăcură şi se îngropară în zăpadă, unii încercând chiar să mai fure un pic de somn. În adâncul sufletului îi înjurau pe nemţi: – Ce dracu' or mai fi aşteptând, blestemaţii? Ce mai adulmecă? S-or fi rugind lui Dumnezeu să-i salveze? Dar care Dumnezeu îi mai poate ajuta când sunt încercuiţi şi forţele militare aduse împotriva lor sunt atât de mari, încât niciun şoarece n-ar putea străpunge cercul...

În depărtare, dincolo de viroage, o rachetă roşie se ridică în cer, urmată de o suită de rachete verzi. Cătunul se acoperi de vuietul tancurilor, al autoblindatelor. Pe şosea, o coloană motorizată se dispersă, intră în mişcare. La început, porniră tancurile şi autotunurile autopropulsate. Înaintau, împrăştiate, sfărâmând resturi de garduri, dărâmând copacii firavi, ce creşteau pe povârnişul râpelor. La un moment dat, scuturându-şi parcă lanţurile ce le încătuşau, făcură un salt brusc înainte, şi lăsând în urmă dâre de fum negru porniră să coboare din greu în gropile de obuze, înfundându-se prin troiene.

Artileria începu să tragă. Catiuşele izbucniră şi ele de

undeva dinspre troiene. Comandantul batalionului scoase revolverul şi se avântă în direcţia viroagelor. Ostaşii se ridicară din zăpadă gata să-l urmeze. Ajungând în dreptul viroagelor, tancurile şi tunurile se opriră şi deschiseră focul. Cătunul răspunse cu un urlet de mânie, şi atunci comandantul porunci infanteriei să se oprească şi să se culce în zăpadă. Situaţia continua să rămână neclară. Multe cuiburi de foc nu fuseseră încă mutate. Zăpada acoperise firele de telefon şi aruncătorii de mine şi artilerişti! puteau foarte uşor lovi propria armată, cum se mai întâmplase, de altfel; veneau apoi să se căiască; dădeau de băut rugind să nu fie reclamaţi.

Era cât pe-aci s-o păţească şi acum. Aceleaşi obuziere care în timpul luptei răseseră din spatele infanteriei porniră să toace viroagele şi de vreo două ori nimeriră şi mai sus. Ostaşii se retraseră în grădinile de zarzavaturi, făcându-şi ascunziş în spatele gardurilor prăbuşite, scoaseră lopeţile şi începură să sape tranşee. Scâncind îngheţat din şenile, tancurile ocoliră viroagele şi ieşiră în câmp liber. Apoi o porniră în ocol, pentru a-l prinde pe duşman în cleşte din două părţi. La intervale neregulate se auzeau puştile şi mitralierele infanteriei.

Vântul se potolise cu desăvârşire. Încetaseră şi vârtejurile de zăpadă. Într-un colţ al cerului se desluşea conturul nebulos al lunii, ce părea să fi fost şi ea sfârtecată de schije, iar în partea opusă încerca să-şi facă loc, prin negură, soarele îngheţat şi mohorât.

„De ce oare în ceasurile cele mai grele pentru oameni şi natura pare să sufere alături de ei?” Boris nu apucă să-şi ducă gândul la capăt. Comandantul batalionului îi întinse binoclul. I-l vârî, în tăcere, în mână. Dar şi fără binoclu locotenentul văzuse totul.

Din satul ce se întindea în spatele viroagelor, la marginea câmpiei, izbucnise năvală, de nu se mai vedea nici zăpada, un puhoi de oameni ce se îndreptau spre o înălţime plată, brăzdată de jur împrejur de râpe şi

marcată de câţiva copăcei rari. Valuri după valuri se iveau din viroage, alte puhoaie ce alergau în întâmpinarea celor ce se ridicau ca un flux dinspre sat. Spaţiul alb dintre de se îngusta tot mai mult. Ai fi zis că pământul întreg era acoperit de lăcuste. Tancurile înaintau în viteză, din două părţi, strivind puhoiul de lăcuste. Pe neaşteptate, scânteind ca o jucărie, se năpusti peste valurile de zăpadă un vârtej ce părea că nu poate fi oprit.

— Cavaleria! rosti uluit Boris, şi ca în copilărie, când admira pe ecran un atac fulgerător al cavaleriei, inima începu să-i bată cu înfrigurare. Nu mai văzuse până atunci atacuri adevărate de cavalerie, căci în acest război ostaşii atacau, coborând de pe cai. „Tare prost trebuie s-o ducă nemţii”, îşi zise în gând Boris.

Câmpia toată era un vârtej, o viforniţă cumplită. Vântul stârnea zăpada, spulberând-o până departe. Fumul tancurilor se lăsa ca o perdea groasă. Caii nechezau, tancurile bubuiau, oamenii urlau de se auzea până în cătun. La început, infanteriştii strigară, făcură pe grozavii, se năpustiră spre viroage, dar la un moment dat se potoliră.

Liniştea părea să se fi aşternut şi dincolo de viroage, peste câmpia largă. Tancurile intraseră în sat. Două tancuri ardeau ca două ruguri uriaşe în mijlocul câmpiei şi fumul lor gros se ridica spre cer, spre soarele care începuse să prindă puteri. Cavaleria ajungea din urmă hergheliile duşmanului ce se risipeau în dezordine. Răsunau împuşcături dese, grăbite, de parcă ar fi fost vorba de o vânătoare de iepuri.

— Gata, s-a zis! rosti nu se ştie de ce în şoaptă, comandantul batalionului, Filkin. Apoi, mirându-se probabil de propria lui şoaptă, strigă cât îl ţinea gura: – Gata, tovarăşi, s-a zis cu gruparea nemţilor!

Pafnutiev, din dorinţa de a-l linişti pe comandant trase o salvă în cer din pistolul automat, apoi porni să ţopăie, să strige cu glas răguşit şi bolnav: „Ura!” Ceilalţi soldaţi

nu-i urmară însă exemplul.
— Ce-i cu voi? Aţi înnebunit? Nu vedeţi că am biruit? S-a zis cu fasciştii!...
Ostaşii priveau abătuţi câmpia sfâşiată, neagră, pătată ce se întindea dincolo de viroage. Erau în majoritatea lor infanterişti, soldaţi de rând, şi fiecare îşi zicea în sinea lui: „Să te ferească Dumnezeu să nimereşti într-o ciorbă ca asta...”
Comandantul batalionului se apucă să le ofere la toţi, eu multă generozitate, ţigări, captură de război, să facă bancuri, ea să le mai alunge gândurile negre, făgăduindu-le să trimită la discreţie caşă şi vodcă, fără excepţie, pentru toată lumea. Ar mai fi făcut el multe promisiuni dacă n-ar fi fost chemat la telefon.
Reveni mult mai puţin vesel. Alegând, din coaja înnegrită de cărbuni, miezul unui cartof, îl invită şi pe Boris să ia altul din buzunarul lui şi după ce acesta scoase un cartof tot atât de ars, dădu din cap şi râse:
— Asta-i în loc de caşa pe care v-am promis-o. Îl laşi aici pe plutonier, iar tu vii cu mine să primim noi dispoziţii. N-avem pace, şi probabil că nici n-o să avem curând. Îşi şterse palmele de cojoc şi băgă mâna în buzunar să scoată punga cu tutun. Fantele meu a dispărut nu se ştie unde. Las’ că-l învăţ eu minte. Îl trimit la voi în pluton să care arme şi să sape tranşee.
Boris îi luă pe Kornei Arkadievici şi pe Şkalik. Ar fi vrut să înconjoare câmpia şi o şi pornise spre marginea cătunului, când Filkin se prăbuşi până la brâu într-un troian şi după ce reuşi să iasă din văgăună, începu să înjure moale, scuturându-se de zăpada care-i intrase până şi în buzunare.
— Când porneşti la război, nu poţi ocoli războiul!
Pretutindeni, pe câmp, prin viroage, prin cotloane, şi mai ales prin preajma copacilor sfârtecaţi, zăceau grămadă nemţi morţi, tăiaţi, striviţi. Din când în când mai găseai câte unul viu, se cunoştea după aburul ce-i ieşea

din gură. Aceştia se prindeau de picioarele trecătorilor, încercau să se târască în urma lor pe pământul pătat de sânge, făcut zob.

Căutând să se apere de sentimentul de milă şi totodată de groază ce simţea că-l cuprinde, Boris închise ochii. „La ce bun aţi venit aici! — se gândi el. — La ce bun? E doar pământul nostru, e ţara noastră! Vouă unde vă e patria?”

Kornei Arkadievici. Se opri, sprijinindu-se de ţeava puştii.

— Doamne, oare se va mai repeta vreodată un război ca acesta? Oare nu vor trage nicio învăţătură oamenii aceştia din toate câte s-au. Petrecut? Dacă are să fie aşa, atunci îşi merită pe deplin soarta...

— Mai tacă-ţi fleanca, filosof păduchios! rosti printre dinţi comandantul batalionului.

Boris culese zăpadă curată, cu mâneca mantalei, şi o băgă în gura lui Şkalik, căruia i se făcuse greaţă.

— Halal ostaş! se strâmbă Filkin, privindu-l pe Şkalik, Mai bine i-ai da o suzetă cu lapte.

La marginea satului, în dreptul unui hambar ciuruit de schije de obuze, ce aparţinuse altădată colhozului, se îngrămădea o mulţime de lume. Lângă uşa hambarului, larg deschisă, stătea o căruţă ţărănească cu doi cai de cavalerie înhămaţi la ea. Caii îşi mişcau nervos picioarele subţiri, Apropiindu-se de hambar, infanteriştii îşi dădură seama că mulţimea adunată nu era formată din ostaşi de rând. Erau strânşi acolo câţiva generali, mulţi ofiţeri şi brusc îl descoperiră şi pe comandantul frontului.

Boris simţi cum. Îi îngheaţă inima şi-i trec fiori pe spinarea asudată. Niciodată nu-l văzuse pe comandantul frontului şi încă atât de aproape. Locotenentul căută să-şi aranjeze în grabă centura, să-şi deznoade legăturile căciulii. Dar cum degetele nu-i dădeau ascultare, trase, înciudat, de şiret care se rupse smulgând şi o bucată de căciulă. Nici nu apucă să şi-o aşeze cum trebuie, că un maior îmbrăcat în cojoc galben, cu diagonală peste

amândoi umerii, îi şi întrebă cine sunt.

Filkin, comandantul batalionului, raportă.

— Urmaţi-mă! porunci maiorul.

Comandantul frontului şi suita sa se dădură la o parte făcând loc ostaşilor posomoriţi, istoviţi, care veneau din tranşee. Comandantul îi examină cu o privire fugară, apoi întoarse capul. El însuşi, deşi purta o manta lungă, curată, o căciulă înaltă şi fularul îi era călcat proaspăt, în mijlocul suitei sale nu părea mai arătos decât aceşti soldaţi abia picaţi din linia întâia. Brazde adânci, drepte îi tăiau faţa de la nas spre buzele strânse într-o expresie de severitate şi amărăciune. Chipul lui avea culoarea lumânării de ceară puţin topită la foc. În ochii bătrâni, deşi el nu era bătrân, ba chiar era departe de a fi bătrân, se ghicea o oboseală fără măsură. Suita comandantului vorbea, râdea, pe când el părea concentrat asupra unui gând pe care doar el îl ştia, un gând câtuşi de puţin vesel.

Pe front circulau tot felul de legende despre viaţa din trecut şi de astăzi a comandantului, cărora ostaşii le dădeau crezare, cu bucurie, îndeosebi uneia dintre de. Se spunea că o dată comandantul ar fi întâlnit un pluton de mitraliori beţi criţă şi în loc să-i trimită la carceră, le-ar fi făcut morală, spunându-le:

— Dacă vă ridicaţi în vârful degetelor, vedeţi Berlinul în faţa voastră. Vă promit că din clipa în care îl vom cuceri, vă las să beţi după pofta inimii. Iar noi, generalii, vom sta în jurul vostru de pază! Aţi meritat-o! mai aveţi răbdare un pic, un pic...

Puşcaşii intrară, după maior, în hambar. Veneau de afară, de la lumină, şi în prima clipă întunericul îi orbi. Pe nişte coceni de porumb de un galben şters, acoperiţi de pleavă şi praf de lut, zăcea un general neamţ mort. Baretele decoraţiilor îi străluceau pe piept, epoleţii şi gulerul erau brodate eu fir mai de argint. Într-un colţ, pe o treierătoare răsturnată, acoperită cu un covor, se aflau câteva telefoane, o marmită, un mic aparat de emisie cu

căştile respective. Cineva aşezase lângă treierătoare un fotoliu mare cu arcurile stricate, şi aruncase peste el un pled mototolit, în carouri, semănând cu un şal din cele pe care le poartă femeile în Rusia. Lângă generalul mort îngenunchease un omuleţ, într-o haină de culoare verzuie, cu cizme de modă veche, strălucind ca antracitul, cu o capelă în cap cum purtase probabil încă Sveyk, doar că-i mai cususe nişte clape de blană peste urechi. Omuleţul plângea, ştergând cu palma praful de pe faţa şi vestonul generalului.

Tot aici îşi făcea de lucru translatoarea, îmbrăcată într-un cojoc bine potrivit pe corp, cu o căciulă de blană de sub care ieşeau buclele mari, frumoase. Se adresa soldatului bătrân în germană, dar judecând după toate, acesta nici n-o auzea.

În mâna vânătă, cu degetele răsfirate, generalul ţinea prins de un deget încârligat, un revolver mic, ca de cucoană cu care ai fi zis că nu poţi împuşca decât muşte. Şi tocul revolverului cu blazon părea a fi tot o jucărie. Totuşi, cu acest revolver minuscul generalul îşi curmase zilele. Pe pieptul lui, mai jos de şirul de barete. Şi diverse insigne, se lăţea o pată de culoarea vişinei strivite. Generalul era slab, purta ochelari şi avea un chip cenuşiu, acoperit parcă de promoroacă. Prin gura întredeschisă i se zărea proteza. Ochelarii îi rămăseseră pe nas, chiar şi după ce se prăbuşise. Firele cărunte ale mustăţii dese ca o perie erau colorate în dreptul nasului de o dâră de sânge, peste care se aşternuse praful. Părul îi spânzura peste frunte, lăsând dezvelit un craniu colţuros, cu un început de chelie. Gâtul, mai sus de gulerul ţeapăn al vestonului, era acoperit de o pânză de zbârcituri şi vinişoare negre. Cârligul de oţel al gulerului i se înfipsese ca un cleşte în gât.

— E comandantul întregii grupări, explică maiorul. N-a vrut să-şi părăsească ostaşii în timp ce *Reichkornisarul* şi toţi ofiţerii superiori au şters-o. Ticăloşii! Au reuşit să

spargă, pentru câteva clipe, într-un loc cercul şi au trecut cu tancurile, strivindu-şi propriii lor soldaţi. Ticăloşii! Aşa ceva nu s-a mai pomenit...

— Au vrut să ne vină nouă de hac, dar n-au reuşit! se făli cu totul nepotrivit comandantul batalionului, Filkin, dar în aceeaşi clipă îşi dădu seama de acest lucru şi se ruşină de propria lui lăudăroşenie.

Maiorul îi aruncă o privire plină de curiozitate şi tocmai se gândea să-l întrebe ceva, când în spatele hambarului se auzi uruitul unui tanc şi claxonul unei maşini.

Maiorul porunci ca generalul să fie scos afară. Boris îl măsură din cap până-n picioare aşa cum era îmbrăcat, elegant, proaspăt bărbierit şi-şi zise: „Face pe boierul! îi e teamă să ridice o greutate! Toată munca grea o trec asupra noastră”.

Filkin scoase revolverul din mâna generalului şi-l întinse maiorului. În ochii acestuia se citi pentru o clipă îndoiala: grozav ar fi vrut să ia revolverul generalului pentru a se făli apoi faţă de fetele care lucrează la statul major cu un trofeu atât de rar. Renunţă însă, văzându-l pe soldatul morocănos numai piele şi oase, pe flăcăiandrul verde la faţă, într-o haină cocoşată la spate, tremurând ca un căţeluş şi privirea de vădită antipatie a locotenentului cu şiretul căciulii smuls, locotenent care trebuia să fie şi flămând şi rău.

— Ce-mi trebuie mie o armă ea asta? refuză cu un gest neglijent maiorul. Dă-i-o mai bine lui, să-şi aducă aminte de binefăcătorul său. Maiorul se strâmbă a lehamite şi-l ajută pe bătrânul soldat neamţ să se ridice de jos.

Comandantul batalionului scoase încărcătorul şi-i făcu vânt în colţ, în spatele treierătorii, speriind câteva vrăbii ce se ascunseseră acolo, apoi zvârli revolverul la picioarele bătrânului neamţ. Acesta nu îndrăzni să-l ridice, chiar se trase puţin înapoi, şi atunci translatoarea rosti câteva cuvinte care răsunară catifelat şi sentimental. Bătrânul se plecă până la pământ în chip de salut, apucă

cu degetele lui uscate şi încârligate, ca de pasăre, micul revolver şi-l strânse la piept de parcă ar fi fost o icoană: *„Danke schön”.* În aceeaşi clipă îşi veni în fire şi alergă să-i ajungă din urmă pe infanteriştii care duceau anevoie trupul încremenit al generalului. Îşi scoase din cap capela gen Sveyk, dezvelind un craniu abia acoperit de rare fire de păr care creşteau ca nişte ţepi, încât tot capul părea o jucărie de pluş mâncată de molii. Învârtindu-se în jurul ostaşilor, bolborosind întruna, acest descendent al unor veacuri prăfuite încerca să le fie de ajutor la transportarea stăpânului său. Pe obrajii scofâlciţi ai bătrânului picurau lacrimi sincere şi în toată înfăţişarea lui se putea citi o durere nemăsurată, pornită din inimă.

Vrăbiile isteţe şi neînfricate, obişnuite cu viaţa de front, se aşezară din nou pe treierătoare în clipa în care oamenii părăsiră hambarul.

Un Studebacker cu peretele lateral coborât, remorcat de un tanc, aştepta chiar alături. În timp ce ostaşii chibzuiau cum să-l ridice pe mort, bătrânul soldat neamţ, sărind ca un cocoşel, se prinse de scânduri şi se sui în camion. Maiorul îl ajută de jos să urce, drept care soldatul mormăi din nou cuvinte de mulţumire. Luă, cu grijă, în mâinile lui capul generalului, trase cadavrul spre cabină, dădu la o parte nişte cartuşe goale de obuz de artilerie, îşi aşeză capela şi culcă peste ea capul generalului. Translatoarea aruncă în camion chipiul înalt şi impozant. Sprijinindu-se într-un genunchi, soldatul îl prinse cu agerimea unui portar de fotbal.

— *Danke schön, Fräulein!* nu uită el să salute respectuos pe translatoare, apoi aşeză chipiul pe capul generalului, care pe dată se prefăcu dintr-un bătrânei ce-ţi făcea milă într-un mort impunător şi solemn.

Între timp comandantul frontului se pregătea să se urce în sanie. Pe capră şedea un pistolar în vârstă, care ţinea hăţurile strâns înfăşurate pe mână.

— Razumovski! strigă comandantul şi maiorul care se

ocupase până atunci de generalul neamţ alergă spre sanie.

— Să trăiţi, tovarăşe general! strigă maiorul de parcă ar fi fost la paradă.

Bătrânul soldat neamţ ridică privirea spre cer, îşi împreună mâinile mici, ca nişte gheruţe de pasăre, în chip de rugăciune; prin toată înfăţişarea lui, cerea cu tot respectul linişte.

Schiţând un gest de plictiseală şi nerăbdare, fornăind din nas, comandantul frontului ordonă:

— Generalul căzut pe câmpul de luptă să fie înmormântat cu toate onorurile militare cuvenite, cu respectivele saluturi şi altele... Altele însă nu le putem asigura. Fornăind din nou pe nas, comandantul întoarse capul. — Preoţi pe front nu avem. O să-i facă în Germania parastas. Multe parastase o să se mai facă în Germania...

Lui Boris îi plăcu foarte mult că însuşi comandantul frontului, a cărui personalitate emana atâta calm, atâta forţă ponderată, oferea un asemenea exemplu de comportare. Totuşi în ultimele cuvinte pe care le rostise, simţi un fel de răutate demult tăinuită şi Boris înţelese că după tot ce se petrecuse cu o noapte înainte şi în dimineaţa zilei respective pe această câmpie, dincolo de acest sat, niciun fel de joc de-a nobleţea nu-şi putea avea locul. Războiul trebuie să-l fi dezvăţat demult, pe comandantul frontului, să se prefacă, aşa că, de fapt, el îndeplinea ordinul altcuiva, şi acest ordin nu-i era pe plac, apoi îl aşteptau multe alte griji şi treburi grabnice pe care trebuise să le întrerupă, lucru de care îi părea rău. Probabil că avusese până atunci ocazia să vadă destui generali morţi şi prizonieri şi i se urâse să se tot uite la ei.

„Ce l-a făcut pe acest general străin să vină în Rusia noastră cea troienită de zăpadă? se întrebă mohorât Boris. Ce-a căutat în acest hambar colhoznic, pe cocenii noştri de porumb? De ce n-a acceptat condiţiile de capitulare? A vrut s-o facă pe strategul? Se vede că

sufletul i se înăsprise într-atâta încât se dezvăţase să preţuiască vieţile omeneşti şi preferase să ducă la pieire zeci de mii de ostaşi. De ce nu se împuşcase înainte? Îl oprise datoria? Teama? Indiferenţa? Ce gânduri îl călăuziseră? Dacă acest neamţ impunător nu putuse trăi în chip demn, ar fi putut să moară mai devreme, să moară altfel, s-o facă de dragul soldaţilor săi, al compatrioţilor săi, în sfârşit de dragul copiilor lui. El, ca vechi militar, putea să-şi dea seama că gruparea este condamnată, că este zadarnic să speri într-o minune sau în ajutorul lui Dumnezeu, că nişte cuceritori înfrânţi nu au parte nici măcar de morminte, că tot ceea ce trezeşte ura oamenilor dispare fără a lăsa urmă pe faţa pământului. Cărui ideal slujise acest om? De dragul cărui ideal murise? Şi cine era, cine-i dăduse dreptul să hotărască, în numele altor oameni, dacă aceştia trebuie să trăiască sau trebuie să moară?”

Translatoarea traduse cu plăcere, cu un fel de înduioşare chiar, ordinul comandantului în ce priveşte înmormântarea generalului, cu toate onorurile cuvenite, şi bătrânul soldat se ridică în picioare, în camion, se plecă de câteva ori, servil, în faţa comandantului, eu gheruţele lui sfrijite, de pasăre, aşezate pe burtă, repetând mereu aceeaşi frază fixată pentru totdeauna în capul lui de slugă:

— *Danke! Danke schön, Herr General...*

Comandantul mormăi ceva pe sub nas, întoarse brusc capul, îşi trase căciula pe urechi şi luând loc confortabil, în sanie, îşi îndesă poalele mantalei sub genunchi cu gestul unui ţăran grijuliu. Spinarea lui îngustă, cu desăvârşire lipsită de orice aer milităros, părea ţepoasă şi în acelaşi timp nemărginit de tristă. Chiar şi în felul în care îşi freca nasul îngheţat cu mănuşa soldăţească cu un singur deget, se simţea un gest de slăbiciune omenească. Generalul plecă fără a-şi mai întoarce capul. Sania se legăna şi sălta ori de câte ori se lovea de moviliţele de

pământ; tălpile ei scoteau la iveală cadavre şi resturi de cadavre.

Caii scoaseră sania, în care se profila, cenuşie, figura comandantului, pe urmele lăsate de un tanc şi porniră la trap spre sat. Judecând după uruitul ce venea dintr-acolo, tractoarele şi tancurile şi intraseră în funcţiune şi bătătoreau drumul. După ce caii şi figura tristă a comandantului dispărură pe după troiene, toţi rămaseră într-o tăcere prelungă şi apăsătoare.

— N-aţi întrebat ce să facem cu ordonanţa? întrerupse liniştea translatoarea şi-şi căscă mari ochii frumoşi, daţi uşor cu rimei.

— Naiba să-l ia! Să rămână pe lângă stăpânul lui, rosti enervat maiorul Razumovski şi ridică peretele lateral al camionului. Doar n-am să mă apuc eu să-l spăl pe acest Făt-Frumos decedat, adăugă el, apoi către infanterişti: – Sunteţi liberi, băieţi, vă mulţumesc.

— N-aveţi pentru ce, răspunse în numele tuturor comandantul batalionului, Filkin, şi porni cu trupa sa în căutarea comandantului regimentului.

Curând tancul cu camionul remorcat îi depăşi. Şoferul, care se vede că fusese luat de la treburile lui, învârtea de zor la volan, morfolind în colţul gurii o ţigară umedă şi spunea ceva, eu un aer supărat, maiorului Razumovski; din când în când dădea din cap în direcţia camionului, unde se rostogoleau cu zgomot cartuşele obuzelor de artilerie, iar bătrânul neamţ îşi priveghea stăpânul mort. Maiorul răspunse ceva şoferului, apoi salută amabil ridicând mâna cu mănuşă de piele, luându-şi astfel rămas bun de la infanteriştii care coborâseră în şanţ. Translatoarea, care stătea şi ea în camion, nu catadicsi nici măcar să-i privească, ceea ce-l făcu pe Filkin să scuipe cu zgomot şi s-o înjure după ce maşina trecu. Pornind mai departe pe făgaşul lăsat de tanc, se strâmbă a scârbă şi zise:

— Urât mai miroase! De la general sau de la

ordonanţă? Ce-or fi păţit? S-au scăpat cu toţii în pantaloni?

Nimeni nu-i răspunse. Oboseala care te copleşeşte totdeauna după bătălie îi făcea pe toţi să dorească somnul şi uitarea de sine. Mai presus de orice oamenii ar fi vrut să doarmă. Erau în stare să se culce chiar aici, în zăpadă, să se strângă ghem, să-şi astupe urechile cu gulerul mantalei, să uite de viaţă, de ger, de ei înşişi.

*

În cătun era lume multă, înghesuială. Fusese adusă o grămadă de prizonieri. Mohnakov, voios, cu căciula trasă pe ceafă, alerga printre ei încolo şi încoace.

— Plutonier, îl strigă eu voce tare Boris.

Mohnakov ieşi în silă din grămada de prizonieri.

— De ce urli? şuieră el. Am degerat cu toţii ca nişte câini.

— Să nu te mai prind!

— Am înţeles, să trăiţi! zise plutonierul, urmându-l. Crezând că locotenentul tot mai aude prost, înjură: – Papă lapte ce eşti! Cine dracu te-a trimis pe capul nostru?

Boris avea o singură dorinţă: să părăsească cât mai repede acest cătun distrus, să fugă de acest câmp sfârtecat, acoperit de cadavre, să plece cât mai departe, ducând cu el şi resturile plutonului său.

Dar ceea ce îi era hărăzit să vadă în ziua aceea nu se isprăvise încă.

Dintr-o văgăuni răsări un soldat îmbrăcat în halat de camuflaj, murdar din cap până-n picioare de lut,cu chipul negru, osos, parcă turnat din fontă şi cu ochii injectaţi de sânge. Străbătu în pas grăbit uliţa, apoi fără să-şi încetinească mersul, coti spre una din grădinile de zarzavat, unde în preajma unei magazii arse şedea un grup de prizonieri, încălzindu-se la foc şi înfulecând ceva.

— Vă odihniţi ca nişte oameni civilizaţi, ai? izbucni

furios soldatul şi începu să tragă de cureaua pistolului automat, încercând să şi-l scoată din teacă. Căciula îi căzuse în zăpadă, pistolul se încurcase în gluga halatului de camuflaj, soldatul trase de el şi-şi zgârie urechea cu catarama.

Retrăgându-se din faţa focului, nemţii îl priveau ca hipnotizaţi.

— Vă încălziţi la foc, căpcăunilor! Vă arăt eu acuşi căldură. Acuşi, acuşi! Cu degetele tremurânde, soldatul apăsă pe închizătorul pistolului. Boris se repezi să-l oprească, dar era prea târziu. Gloanţele ţâşniră, zburară, stârnind un nor de zăpadă; un neamţ împuşcat se zvârcolea lângă foc, răsucindu-se ca un are, un altul se prăbuşi chiar în foc. Prizonierii se aruncară, zbierând, care încotro ca un stol de ciori speriate, unii încercară să fugă, târându-se, nu se ştie de ce, în patru labe. Soldatul sărea de parcă îl propulsa din pământ o forţă necunoscută, striga cuvinte nedesluşite, rânjea, scotea sunete sălbatice, primitive şi trăgea orbeşte rafale din pistolul automat,

— Culcat! Boris căzu peste unul din prizonieri, împlântându-l în zăpadă.

Cartuşele se isprăviră. Soldatul apăsa în continuare pe trăgaci, strigând şi ţopăind. Prizonierii se ascundeau după casă, se băgau în grajd, cădeau, se prăbuşeau în zăpadă. În cele din urmă Boris reuşi să smulgă pistolul din mâna soldatului, dar acesta încercă să-şi tragă grenadele de la brâu. Fu însă culcat la pământ. Plângând în hohote, îşi sfâşie halatul de camuflaj la piept:

— Au ars-o pe Marişka! Pe consătenii mei i-au ars în biserică! Mi-au ars mama! Am să-i omor cu miile... cu miile... Daţi-mi o grenadă! Am să-i tai cu cuţitul, am. Să-i sfâşii cu dintâi!

Plutonierul îl apăsă cu genunchii, îi frecă faţa, urechile, îi băgă zăpadă în gura ce i se strâmbase. Soldatul scuipa şi încerca să-l lovească pe plutonier cu picioarele.

— Linişte, prietene, linişte!

Soldatul încetă să se mai smucească, se aşeză, privi în jur cu aceiaşi ochi injectaţi de parcă s-ar fi trezit dintr-un somn. Apoi îşi desfăcu pumnii, îşi linse buzele muşcate, se apucă cu mâinile de cap, şi prăbuşindu-se în zăpadă, începu să plângă în tăcere. Plutonierul luă o căciulă pe care i-o întinsese cineva, o înfundă pe capul soldatului, îl bătu pe umăr şi oftă prelung.

Întruna din casele alăturate, pe jumătate dărâmate, un medic militar, cu halatul ruginiu de sânge, cu mânecile suflecate, pansa, la rând, pe cei răniţi, fără să mai întrebe şi fără să se mai uite dacă era ostaş sovietic sau prizonier neamţ.

Răniţii zăceau grămadă, şi ai noştri şi duşmanii, gemeau, ţipau, plângeau, alţii fumau, aşteptând să fie transportaţi. Un sergent major, cu faţa bandajată în cruciş, eu cercuri vineţii pe sub ochi, lipi ţigara cu salivă, o aprinse, şi o băgă în gura unui neamţ bătrân, care privea nemişcat prin gaura tavanului, undeva, în depărtare.

— Cum ai să munceşti de-acu înainte, căpăţână proastă? bombăni sergentul major. Cuvintele abia i se auzeau din cauza bandajului gros, şi cu o mişcare a capului arătă spre braţele unui neamţ înfăşurate în tifon şi obiele. — Ai degerat tot. Cine are să-ţi dea de mâncare ţie’ şi familiei tale? Führerul? Ai să aştepţi mult şi bine să-ţi dea el de mâncare!

Gerul pătrundea valuri, valuri în casă, răniţii se târau, se strângeau unii lângă alţii, tremurau, îşi întindeau lacrimile şi funinginea pe chipurile degerate.

Ostaşul în halatul de camuflaj fu dus sub escortă. Mergea împleticindu-se, cu capul lăsat în jos, plângând prelung şi în tăcere. În urma lui, ţinând arma în cumpănire, încruntând sprâncenele cărunte, venea un ostaş, cu moletiere cenuşii şi o manta scurtă toată numai găuri.

Infirmierul, care-l ajuta pe doctor, nu mai pridìdea să-i dezbrace pe răniţi, să le întindă hainele, să dea bandajele şi instrumentele. Kornei Arkadievici îşi oferi serviciile: un neamţ uşor rănit, probabil din cadrele sanitare, se apucă şi el să-i ajute pe răniţi, şi o făcu cu pricepere şi serviabilitate.

Medicul ciupit de vărsat, cu un ochi saşiu, întindea mâinile în tăcere, cerând instrumente, şi strângea şi desfăcea nerăbdător degetele când nu i se servea obiectul necesar. Tuturor răniţilor le repeta cu acelaşi aer morocănos;

— Nu zbiera! Stai liniştit! Stai locului! Ţi-am spus să stai locului!

Răniţii se purtau docil de parcă erau la frizerie şi, cu respiraţia întretăiată, suportau durerea în tăcere, muşcându-şi buzele.

Din când în când, medicul se întrerupea din muncă, îşi ştergea mâinile de nişte obiele de bumbac ce atârnau lângă uşă şi-şi răsucea o ţigară din tutun uşor.

În încăpere ardea o sobă toată numai crăpături; se vede că demult nu mai fusese lipită cu pământ. Resturile de garduri, lăzile de obuze, fuseseră puse la bătaie. În casă mirosea a fum, şi era o înghesuială cumplită.

Medicul, unul din acei eterni „felceri” ce-şi fac meseria pentru un salariu de nimic prin satele pierdute în mijlocul pădurilor sau prin vechile oraşe ruseşti, primind numeroase săpuneli şi rare mulţumiri mai ales din partea oamenilor de rând, medicul acesta se înălţa acum deasupra oamenilor întinşi la picioarele lui, fuma, clipea din cauza fumului des, şi privea indiferent pe geam, ca şi cum nimic din ceea ce se petrecea în jur nu-l privea.

Kornei Arkadievici tremura tot, dintâi îi clănţăneau, dar când ieşi din casă, după ce se şterse pe mâini cu zăpadă, porni din nou să filosofeze:

— Iată lucrul cel mai cumplit! Şade omul până la gât în sânge şi nici nu clipeşte din ochi.

— Nimic n-ai priceput! Şi tot trăncăneşti, trăncăneşti! Lui Boris îi stătea pe limbă să-i spună: „Doctorului îi vine mai greu decât ţie, Lanţov. Tu îţi risipeşti durerea o dată cu vântul şi ea se agaţă de alte suflete”. În aceeaşi clipă însă îi veni în minte altceva care-l făcu să întrebe:

— Dar Mohnakov unde e?

— A şters-o nu ştiu unde, răspunse Şkalik fără să-l privească în ochi.

„Altă belea!” Boris îşi şterse mâinile ude de poala mantalei şi-şi scoase din buzunar mănuşile.

— Duceţi-vă la casa unde ara stat ieri. Să n-o ocupe alfa. Vin acuşi...

Viroagele răscolite, sfârtecate de bombe şi de obuze, păreau nişte crengi rămuroase de brad, prăvălite. Zăpada se amestecase cu lutul, şi în acest amestec zăceau oameni, arme, roţi, cutii de conserve, căni, fotografii, cărţi, cârpe, plăpumi, cazane, gamele şi până şi un samovar mare de Tuia, icoane cu sfinţi şi perne ţărăneşti cu feţe de pernă cârpite; toate zăceau laolaltă, rupte, strivite, sparte de parcă avusese loc un cataclism. Fundul viroagelor aducea a pădure proaspăt tăiată, copacii fuseseră retezaţi şi rămăseseră numai butuci, buturugi, cioturi, vreascuri.

Nişte urme proaspete de pâslari scâlciaţi duceau spre cadavrul unui ofiţer neamţ. Boris acoperi cu zăpadă chipul mortului şi fără să se mai oprească lângă alte cadavre ce zăceau aruncate ici şi colo, o luă la goană, ca beat, în jos, spre fundul văgăunei.

În adâncul ei, acoperit de bulgări de lut zăcea un cal ucis. Alături scotocea un câine, cu coada spânzurându-i între picioarele pleşuve. Nu departe o cioară sărea într-un picior. Câinele se repezea din când în când la cioară şi lătra scâncind prelung ca un căţeluş. Cioara zbura mai încolo, dar rămânea în aşteptare.

Câinele, aparţinând unei râse necunoscute, aproape fără blană pe trup, purta o zgardă scumpă, şi avea o

privire sălbatică şi. Înceţoşată. Tremura fie de ger, fie de foame. Doar urechile lungi, îngheţate, ca nişte frunze de varză şi zgarda scumpă îl făceau să semene cu un câine de cine ştie ce rasă rară din vreun castel european cu blazon.

— Marş! Pleacă! Marş! Boris bătu din picioare, desfăcându-şi tocul revolverului.

Câinele sări speriat, coada i se trase şi mai tare între picioare, intrând parcă în fundul complet descărnat, şi începu să latre, dar nu scâncind ca un căţeluş, ci mârâind prelung cu un fel de urlet care-i dezvelea dintâi tociţi. Îşi arătă colţii şi-şi linse rănile de pe bot; pielea fără blană, care altădată acoperise un trup bine îngrijit, atârna acum tremurând. Urcată pe marginea de sus a râpei, cioara îşi curăţa ciocul în zăpadă.

Boris ocoli cu oarecare temere câinele şi întorcându-şi întruna capul, porni în grabă spre fundul văgăunei. Cioara îl urmări câtva timp, apoi zbură şi ea în aceeaşi direcţie. Boris oftă uşurat şi lăsă revolverul din mâna.

De Mohnakov locotenentul se ciocni la cotitura cea mai apropiată a râpei. Voise să strige, dar buzele înţepenite i se mişcau fără să poată scoate vreun sunet. Plutonierul era aplecat deasupra unui obiect negru, afundat în zăpadă. Simţind apropierea cuiva, se întoarse brusc şi păli. Urmări mâna locotenentului să vadă dacă acesta nu scoate revolverul. Dar Boris încremenise, nici măcar nu clipea. Numai buzele complet albe, fără strop de sânge, se mişcau de parcă erau de cauciuc, iar gâtul cu bubuliţe negre din cauza transpiraţiei şi a murdăriei, îi zvâcnea ca la o pasăre golaşă.

— Ce-i cu tine, ce-i cu tine? Plutonierul se apropie şi-l bătu pe Boris pe piept.

— Să nu mă atingi!

— Nu te ating, nu te ating. Plutonierul se retrase, căutând să-şi ascundă sub tonul obişnuit stânjeneala şi teama.

— De unde dracu' ai apărut? Umbli aşa…

Locotenentul se îndreptă din şale; târându-şi picioarele, proptindu-se cu mâinile în zăpadă, se apropie de peretele râpei, se sprijini de pământul îngheţat, mirosind a ceva stătut. În gâtlej simţea nişte zvâcnii un, de parcă i-ar fi. Fost tăiată beregata, o salivă cleioasă îi curgea din gură. În ochi îi pluteau cercuri negre. Treptat îşi reveni din leşin, îşi şterse buzele cu mâneca, privi, nici el nu ştia de ce, spre cer, desluşi o dâră de lumină şi porni într-acolo. Totul se legăna. Totul se dedubla în faţa lui Boris; căzu într-o groapă de obuz, se lovi de un bulgăre îngheţat şi de durere îşi veni în cele din urmă în fire.

În groapă şedeau doi ostaşi SS îngheţaţi şi-l priveau ţintă cu ochi de peşte.

Mohnakov îl scoase de acolo şi-i dădu să înghită ceva fierbinte ce curgea dintr-o sticlă; acest lichid astupă temeinic gaura ce părea să se fi căscat în trupul îngheţat al lui Boris. Avea senzaţia că-l zgârie ceva pe piept, în urechi simţea zvâcnituri – de fapt plutonierul îi curăţa mantaua, răzuindu-i-o cu un briceag.

— Nu… nu… nu…

— Doamne, ce om mai eşti, zău aşa Plutonierul închise nervos briceagul luat ca trofeu – Războiul nu e film de cinema! Ai văzut cum e – unul despuiat dezbracă pe altul şi mai despuiat… şi mai şi strigă: „Să nu-mi rupi cămaşa". Apoi adulmecând ca un câine, plutonierul încheie pe un ton cu totul cotidian: – Ehei, slavii noştri s-au apucat să pârlească porcul! Fac de mâncare, aprind focul în baie… Viii rămân cu viii… Tu nu pricepi asta, nu înţelegi… îşi suflă nasul cu zgomot şi-şi scoase punga cu tutun. Avea două pungi – una roşie din mătase de paraşută, alta din pânză de în cu nişte ciucuri, brodată cu litere strâmbe. De undeva de departe nişte fetiţe drăgălaşe trimiteau pe front asemenea pungi pe care brodau cuvinte emoţionante: „Hai să fumăm", „Veşnică amintire şi dragoste statornică'1, „Dragostea mea te apără".

— ... De-abia ai împlinit nouăsprezece ani, auzi Boris, încordându-şi urechea. Nu te pricepi deloc în materie de femei. Uite, nemţii au şi bordeluri, şi concedii... Iar noi...

„Ce zice?” Boris se forţă să asculte. „A, iar o ia cu femeile...”

— Femeile cumsecade nu se lasă... Numai lepădăturile, lor le e totuna: ori neamţ, ori rus, bani să iasă... Da’ tu nu poţi înţelege toate astea...

— N-ai decât să te agăţi de lepădături. De ce te agăţi de o femeie cinstită? Sau nu mai eşti om, ci fiară?

— Da’ tu de unde ştii că-i femeie cinstită? Toate sunt... Plutonierul se opri la mijlocul frazei. Locotenentul nu suporta să fie hulite femeile, de indignare se făcea alb ca varul, îl podideau lacrimile, glasul îi tremura.

— Tu eşti din Siberia, ce ştii tu... Ţi s-a întunecat mintea. Şi ai mai şi băut, se porni plutonierul să bombăne. Câţi oameni morţi, cât popor s-a dus... Mi-am zis, ce se «tot fandoseşte muierea asta... Dar ia spune, ai fi fost într-adevăr în stare să mă ucizi? Mohnakov îl iscodi pe locotenent cu privirea.

— Da!

Plutonierul oftă de parcă ar fi scâncit, trase fumul în piept şi-l scoase apoi, suflând rotocoale în sus.

— Ce suflet curat eşti! Pentru asta te stimez, Mohnakov strivi ţigara între degete şi-şi şterse mâinile de pâslari. Te stimez pentru ceea ce nu am eu... Că altfel...

— Uite ce e, rosti locotenentul cu glas sugrumat. De faţă cu mine să nu mai îndrăzneşti!... De ce te comporţi aşa? Loveşti, apuci, înjuri...

— Tu nu poţi pricepe! Eşti prea tânăr şi prea încrezător în tine. Mohnakov rosti aceste cuvinte de parcă le-ar fi zvârlit în spaţiul pustiu al râpei, apoi acoperindu-şi faţa cu mănuşa, ţipă răguşit ca un câine care latră: – Eu ara văzut de toate pe lumea asta. M-am irosit. Nu-mi mai e milă de nimeni. Să mă pună pe mine călău peste criminalii nemţi. Le-aş arăta eu!

— Ce-i eu tine, ce-i cu tine? strigă Boris îngrozit, făcând un pas înapoi. Poate... poate să-l rugăm pe doctor să te trateze.

— Eşti un nătărău! zâmbi obosit plutonierul şi-şi şterse faţa. Să nu-ţi mai bagi nasul unde nu-ţi fierbe oala, m-ai auzit?

— Să mergem de aici, Mohnakov, să plecăm. Ce zici?

Plutonierul se scutură de zăpadă,. Rămase câteva clipe cu capul plecat, cu mâinile spânzurânde. Rosti apoi cu o amărăciune pătrunzătoare, clătinând din cap:

— Unde-i glontele ce mi-e hărăzit? De ce durează atât demult până să-l toarne?

Plutonierul porni cu paşi mari, repezi, prin râpa oarbă, plină până sus de zăpadă albă, strălucitoare şi pufoasă; pantalonii îi spânzurau peste pâslari, şi toată înfăţişarea lui, statura parcă tăiată în grabă din topor, spinarea îndesată ca un sac cu făină, ceafa rotundă ca de urs, aveau ceva sumbru. Ghiceai în acest om o forţă necruţătoare, aidoma taigalei unde se născuse, trăise şi vânase fiare.

Boris privea spinarea lui Mohnakov, îl auzea cum pufăie ca o locomotivă şi încerca să nu-l stingherească în gândurile sale. Chiar de tuşit tuşea delicat, în mănuşă. Oameni ca Mohnakov devin sinceri numai în clipele extreme. Se vede că o asemenea clipă sosise.

Mohnakov era pe front din primele zile ale războiului, se retrăsese cu armata de la graniţă, nu o dată avusese parte să zacă prin spitale, să îndure foame şi ger, cunoscuse încercuiri şi ieşise din încercuiri, dar niciodată nu fusese luat prizonier. Zicea că avusese noroc. Şi probabil că norocul îl avusese pentru că respectase vechiul principiu al ostaşului rus: mai bine moarte, decât captivitate.

Plutonierul se deprinsese cu războiul, care ajunsese pentru el un lucru cotidian. Învăţase să ignore mărunţişurile, care adesea sunt de prisos, ba chiar

dăunătoare vieţii pe front. Până astăzi nu vorbise nimănui despre sine însuşi, nu spusese cum are de gând să trăiască, ce are de gând să facă după război. Niciodată nu deschisese vorba despre asemenea lucruri.

Boris se propti cu faţa în cojocul plutonierului, tare de parcă era de tinichea, tresări, deschise ochii.

În lumina soarelui strălucitor şi rece, încercuit de ger, un grup de oameni înaintau pe drum. În jur era numai zăpadă şi o linişte ce părea că-ţi răsună în urechi.

Coloane de prizonieri se îndreptau din cătun spre târguşor. Prin şanţuri zăceau cai ucişi, acoperiţi de zăpadă. În spatele cătunului, pe câmp, pe lângă drum, se înălţau grămadă tancuri sfârtecate, schelete de camioane. Bucătăriile fumegau peste tot. Ici-colo se aranjaseră uscătorii *s* dedesubtul butoaielor goale de benzină se aprinseseră focuri, iar deasupra butoaielor bine acoperite se uscau, pe grătare de lemn, bluzele, lenjeria, pantalonii. Numai în pâslari, cu căciuli şi mantale, soldaţii jucau în jurul focului. Acest ritual urma să dureze o jumătate de oră, după care se îmbrăcau lenjeria şi bluzele, iar mantalele, pâslarii şi căciulile le întindeau deasupra butoaielor.

Motoarele ţăcăneau paşnic. Unele maşini derapau. Căpiţele de paie arse păreau nişte pete negre de cerneală pe câmp. Maşinile şi corturile batalionului sanitar se instalaseră la marginea pădurii ce urca povârnişul unui deal nu prea înalt. Tot aici rula un film, un cearceaf întins între doi brazi servind drept ecran. Locotenentul şi plutonierul se opriră şi ei o clipă să-l vadă pe veselul flăcău Antoşa Rîbkin, care îşi petrecea timpul cântând şi reuşea să tragă pe sfoară, fără nicio greutate, pe duşmanii speriaţi şi zăpăciţi.

Spectatorii se bucurau din toată inima de succesele ostaşului de pe ecran. Războiul pe care-l cunoşteau ei era însă cu totul altfel.

Zăpada scârţâia fără încetare sub picioare. Coloanele

de. Prizonieri se înşirau fără sfârşit pe drumul marcat de stâlpi rari, eu firele de telegraf rupte în multe locuri; de altfel unii stâlpi erau aplecaţi pe o rână, iar alţii dispăruseră, folosiţi ca lemne de foc.

Camioanele Studebacker îi împinseră pe Boris şi pe plutonier la marginea şoselei. În camioane şedeau, strâns lipiţi unul de altul, prizonierii, cu căciulile lor de lână trase pe urechi, toţi cu mâinile băgate în mâneci, toţi deopotrivă de incolori şi de muţi...

— Dracu să-i ia! înjură Mohnakov. Uite, friţii ăştia merg în maşină, iar noi pe jos. Şi acasă... şi în prizonierat... şi pe lumea ailaltă...

Seara se lăsa domol. Prin viroage cobora o ceaţă albăstruie, acoperind cu vinişoare pământul alb. Umbrele’ prelungi ale stâlpilor se întinseră pe câmpie, cele ale copacilor păreau pete compacte. Chiar şi prin şanţuri se lăsaseră neguri albastre. Geniştii înarmaţi eu cleşti, păreau şi ei nişte fantome albastre, fără trup. Câmpiile purtând urme de tancuri, de camioane, arătau ca încinse de centiroane. Pe toată întinderea sa, de la un cap la altul, zăpada scânteia. Din pădure se auzea cântând un radio. Pământul bătrân, plin de răni, pământul smerit, se învelea într-un amurg tăcut,

Gazda nu era acasă. Soldaţii se întinseseră pe jos şi dormeau cu toţii duşi. De planton era Pafnutiev. Chipul îi era suspect de rumen, ochişorii îi străluceau în chip ciudat cu o expresie de aţâţare. Avea chef de vorbă şi chiar de cântec, dar Boris îi porunci să se culce. El însuşi se lipi de prichiciul sobei şi rămase aşa mult timp. Avea senzaţia că umezeala îi pătrunsese până în adâncul fiinţei, că ajunsese la capătul oboselii. Din când în când îşi trecea limba peste buzele aspre, ca nişte conuri de brad. N-avea chef nici să se mişte, nici să se gândească, avea o singură dorinţă, să se încălzească şi să uite de tot ce e pe lumea asta. I se părea că e atât de vrednic de milă, atât de singur, mici el nu ştia de ce, încât se bucura că în clipa

aceea nu-l vedea nimeni; plutonierul rămăsese şi de data aceasta să înnopteze în altă casă, iar gazda plecase, se vede, după treburi. Cine era şi ce treburi putea avea această femeie singură, care nici măcar nu era de prin partea locului?

Îl toropi somnul, trupul îi înţepenise de ger. Îl cuprinsese o dorinţă apăsătoare de odihnă, grea ca o povară. Gândul de moarte, necunoscut până atunci, apăru abia conturat, confuz, îşi făcu loc ca un viermişor în capul lui, fără să-l înspăimânte, dimpotrivă, parcă trezindu-i curiozitatea prin simplitatea cu care se ivise, pe neaşteptate. Ce bine ar fi să adoarmă aşa, undeva, într-un târguşor necunoscut, într-o casă necunoscută, uitând de tot şi de toate, într-o clipă, pe nebăgate de seamă ş: i pentru totdeauna.

Ce bine ar fi să...

„Ce-i cu mine? Ce-s prostiile astea? Ce nerozii mi-au intrat în cap!” se gândi locotenentul. Trezindu-se de-a binelea, pipăind obiectele şi sprijinindu-se de pereţi, se furişă în cămăruţa din fund. Se dezbrăcă aproape fără să deschidă ochii, zvârli echipamentul undeva, în întuneric, şi se prăbuşi în patul scund.

*

Niciun fel de zguduiri nu aveau încă puterea să pună capăt dorinţei unui trup tânăr de a se odihni şi de a-şi reface forţele.

Boris avu un vis fără sfârşit. Se făcea că pământul era cotropit de apă, o apă fără valuri, chiar fără urmă de încreţitură. O apă curată, curată de tot şi deasupra ei un cer albastru-albastru de tot. Şi apa şi cerul erau scăldate în soare. Pe apă trecea o locomotivă cu vagoane, un tren întreg, şi urma lui se risipea, dispărea în depărtări. Era o mare de apă, fără de sfârşit şi fără de început, un cer care nu se ştie unde se confunda cu marea. Un univers

nemărginit. Un univers în care nu exista nimic. Totul se înecase în apă, totul se acoperise cu apă.

Locomotiva părea gata, gata să se scufunde, fâsâind, în străfundurile apei, vagoanele să se răstoarne ca nişte cutioare, ducând în adâncuri totul, oameni, sobele de tuci, banchetele pe care şedeau soldaţii, calabalâcul acestora. Apa părea gata să acopere, cu suprafaţa ei lucie, locul pe unde trecuse trenul. Atunci lumea aceasta scăldată de soare se va linişti pentru totdeauna şi nu va mai fi nimic decât apă, cer şi soare! O lume fragilă, fără temelie, fără pământ, fără păduri, fără iarbă. Simţea dorinţa să se ridice şi să zboare, să zboare undeva ca să atingă un mai, să ajungă să vadă viaţa.

Simţea însă că trupul îi prinsese rădăcini, se lipise de ceva. Senzaţia de impas şi de pustiu domina totul în jur. Păsări istovite de un zbor fără de sfârşit se prăbuşeau moarte pe acoperişul vagoanelor, lovind puternic cu aripile lor fierul care zăngănea. Vântul ie ridica în vârtej, le azvârlea prin uşile deschise, şi de se zbăteau în vagon. Plutonierul Mohnakov alerga să prindă păsările, le sucea gâturile şi le azvârlea sub banchetă. Boris încerca să-l prindă pe Mohnakov de mână, să-l oprească. „Nu vezi că n-avem ce mânca!? îi răspundea plutonierul, căutând să scape din strânsoarea lui. Nu vezi că ne vine haleala drept în mână?” Păsările ţipau răguşit, încercau să iasă din vagon, cădeau, lovind în tăcere apa cu aripile lor...

Visul se rotea mereu în acelaşi loc. Aşteptarea, ca dintr-o clipă în alta, să se petreacă ceva era cumplită. Boris ridică piciorul deasupra beznei, încercând să sară din vagonul care gonea în viteză nebună, şi încremeni simţind cum îl fixează privirea cuiva.

Tresări, se prinse cu mâna de marginea patului şi se trezi. Îl trezise acea privire. Alături de el stătea Liusia.

— Lumina era aprinsă, spuse ea repede. V-am spălat bluza şi celelalte haine. Tare aş vrea să vă spăl şi lenjeria... Credeam că nu dormiţi...

Nu se dezmeticise încă din somn, şi nu înţelegea nimic. Când se culcase, parcă nu fusese aprinsă lumina, se vede că venise cineva şi o aprinsese după aceea...

— Credeam că... Liusia începu şi se opri stingherită. Mult timp stătuse aplecată peste el şi-l privise ţintă. În cele din urmă iată că se trezise! Repede, repede de tot, amestecând cuvinte ruseşti şi ucrainiene ca să nu-şi îngăduie nicio oprire, se porni să turuie, zicând ce bine e că au venit aceiaşi ostaşi, că a şi apucat să se deprindă cu ei. Păcat numai că nici de astă dată n-a reuşit să-i convingă să se culce în odaia de musafiri. Tot în bucătărie s-au culcat... Iar afară e ger... Bine că s-au terminat luptele... Şi mai bine ar fi dacă s-ar termina şi războiul... Soldaţii au găsit, nu se ştie de unde, nişte lemne uscate, dar astăzi n-au avut chef de vorbă, s-au culcat de îndată, numai pompierul acela a băut...

— Dacă aţi şti ce vis am avut!

Boris nu auzise vorbele Liusiei, nu-şi venise încă în fire, nu se trezise complet, vorbea de unul singur, sau poate o confunda cu cineva.

— Un vis urât, nu-i aşa? Nici nu mai există alte vise acum... Liusia îşi lăsă capul în jos.

— Credeam că n-o să mai veniţi.

— De ce?

— Mi-era teamă să nu muriţi... Ce împuşcături s-au mai auzit dincolo de râu...

— Ei, ce, parcă asta a fost bătălie? răspunse Boris, frecându-şi ochii cu palma. Îşi dădu seama, pe neaşteptate, cât de aproape se afla Liusia. Din decolteul halatului îi răsăreau sânii. Începeau ca un pârâiaş care se rostogolea în goană, în jos, apoi devenea râu în lege, iar undeva departe, se rotunjea şi strălucea tainic un trup de femeie. Trupul acesta emana un val de căldură, iar alături era chipul Liusiei cu ochii prelungi, clipind des. Boris avea impresia că-i şi simte vârfurile genelor întoarse ca la păpuşi, mângâindu-i pielea de pe obraz. Inima începu să-i

bată de parcă ar fi urcat la repezeală un deal. Căutând să-şi potolească bătaia din piept şi goana tot mai accelerată, înghiţi în sec.

— Ce noapte... liniştită... Apoi peste o clipă adăugă mai calm: – Am visat că mergeam la război şi treceam prin stepa Barabinsk... stepă, drum de cale ferată, totul era acoperit de apă, era primăvară... Groaznic vis... Simţea că trebuie să vorbească, să vorbească fără încetare, ca să nu se mai uite la decolteu. Era urât, îi era ruşine... Femeia nu-şi dădea seama, iar el trăgea cu ochiul, şi începuse să tremure tot.

— Ce noapte... ce vis prostesc... ce noapte... tăcută... liniştită... Glasul i se uscase, parcă răguşise şi totul, respiraţia, raţiunea, pulsul vieţii, erau gata să se oprească.

— Războiul... Şi Liusia respiră greu. Ai fi zis că o gâtuia ceva. Făcu un gest uşor cu mâna ca şi cum ar fi vrut să spună că războiul s-a dus, războiul a plecat departe...

Boris avea impresia că n-o mai vede, că totul e cuprins de ceaţă, totul lunecă, şi parcă pluteşte purtat de ţăcănitul roţilor. Femeia se legăna ca o umbră fără de contururi în căldura tot mai densă a odăii, aerul se rarefia şi o dată cu el dispărea conştiinţa, trupul... Simţea că nu mai are cum respira. Tot ce fusese mai scump în el arsese, îl stăpânea o singură putere, nemărginită, şi apăsat de ea, şopti, lipsit de apărare:

— Mă simt... bine... aici... Şi crezând că ea nu-l va înţelege, strivit de ruşinoasa sa aluzie, arătă cu mâna că se simte bine aici, în această casă, în acest pat.

— Mă bucur, răsună din depărtare glasul ei, şi Boris, fără să se audă, rosti de asemenea de undeva de departe:

— Şi eu... mă bucur... şi fără să se mai poată stăpâni, deşi se împotrivea din răsputeri, obosind şi mai mult din cauza acestei împotriviri, întinse aprig mâna spre Liusia, ca să-i mulţumească pentru grijă; pentru ospitalitate, ca

să se convingă că această umbră învăluită în ceaţa încinsă, care se legăna în lumina abia pâlpâindă, venită parcă dintr-o lume fantastică, e tot aceeaşi fiinţă cu cea ai cărei sâni lunecau uşor în jos, stârnindu-i sângele şi a cărei inimă bătea ca un clopot sub trupul misterios şi ademenitor. Femeie! Iată ce înseamnă femeia! Ce-a făcut cu el? L--a smuls ca pe o frunză de pe copac, îl roteşte într-un vârtej şi-l poartă în zbor, încât nu mai simte pământul sub picioare, şi e complet lipsit de vlagă... Parcă n-ar mai exista nimic pe lume. Şi parcă nici n-ar fi existat nicicând nimic. N-a mai rămas decât ea, această femeie, căreia el îi aparţine până la ultima picătură de sânge, până la ultima suflare şi nimeni nu-l poate ajuta cu nimic, nimeni nu, poate să înfrângă această putere, care este mai presus decât oricare alta pe lume!

Undeva departe, departe, într-un spaţiu complet inert îi găsi mâna şi pipăi la rădăcina degetelor nişte mici movilite: îi simţea fiecare firicel de puf de pe trup, chiar nevăzut ochiului, de parcă n-ar mai fi avut piele şi i-ar fi atins mâna direct cu nervii. I se tăiase respiraţia. Inima îi bătea furios. Boris se simţi târât într-un întuneric fantasmagoric, copleşit de o rafală de foc care face totul scrum.

Alte amintiri nu mai avea.

Lumina îl lovi în ochi, flăcări îl învăluiră, avu o senzaţie de leşin şi căzu cu faţa pe pernă.

Nu-şi recăpătă conştiinţa şi nu-şi veni în fire decât treptat. Zări brusc lumina orbitoare a becului şi femeia alături de el. Liusia stătea cu faţa îngropată în palme. Boris simţi o dorinţă atât de mare să se prăbuşească, să între în pământ, să moară, sau în cazul cel mai rău să fugă la bucătărie, unde erau soldaţii, încât fără să vrea gemu.

„Deci aşa el şi la ce bun? La ce bun?” Boris îşi muşcă până la sânge buzele, inima revenea din goana ei nebună, respiraţia întretăiată îşi relua ritmul firesc. Parcă

nici nu încercase vreo plăcere deosebită, ţinea minte doar că în braţele lui femeia păruse micuţă şi inima i se înfioră şi mai tare. Dacă ar putea să uite toate acestea, să facă aşa încât să nu existe nimic din ce a fost, atunci n-ar mai îndrăzni să jignească femeia cu o prostie ca aceasta, de care te poţi lipsi, de care nu ai câtuşi de puţin nevoie...

Aşa se gândea în sinea lui locotenentul, şi simţea cu uimire că povara care se adunase demult în trupul lui, care devenise o obsesie, pe care o purta mereu cu el, dispare, şi trupul, după ce cunoscuse bucuria plăcerii, parcă se luminează şi triumfă.

„Animalule! Ticălosule!” îşi zicea locotenentul în sinea lui, dar aceste cuvinte de condamnare existau oarecum în afara fiinţei sale. Şi dacă în minte rămăseseră ruşinea şi zbuciumul, în trup i se răspândise o linişte plăcută, adormitoare.

— Iată că am fost şi eu de folos frontului...

Boris aştepta, supus, ca după aceste cuvinte, rostite răspicat în întuneric, femeia să-i tragă o palmă, să înceapă să plângă, să se zvârcolească sau să-şi smulgă părul din cap. Dar Liusia stătea întinsă, nemişcată, parcă moartă; de la rădăcina nasului spre buze i se prelingea o lacrimă.

Boris se simţi copleşit de slăbiciune şi de un sentiment de vină pe care nu le cunoscuse până atunci. Nu ştia cum să uşureze suferinţele acestei femei, suferinţe pe care i le pricinuise brutal, folosindu-se de supunerea ei. Pricinuise suferinţă acestei femei care îi dăduse de mâncare, de băut, îl spălase, n curăţase obielele murdare... Cu capul întors spre perete, Boris se pedepsi, făcând mărturisirea care tuturor bărbaţilor li se pare, nu se ştie de ce, ruşinoasă.

— La mine... a fost... pentru prima oară, şi după o clipă de aşteptare, adăugă încet de tot: – Dacă poţi, iartă-mă!

Liusia nu răspunse, s-ar fi zis că aştepta ca el să mai spună ceva, sau poate încerca să se deprindă cu el, cu

respiraţia lui, cu mirosul trupului lui. Pentru ea, Boris nu mai era un om străin venit din depărtare. Strivit de ruşine şi de vina care pe ea o emoţionase în chip deosebit, trezise în sufletul ei simpatie şi iertare. Liusia îşi şterse lacrima cu degetul, se întoarse spre el şi-i spuse trist şi simplu:

— Ştiu, Boris, şi adăugă cu un zâmbet fugar: – Fără fasoane şi fără lacrimi, noi, femeile, nu putem... Apoi atingându-l uşurel, de parcă ar fi vrut să-l îmbărbăteze şi să-l liniştească: – Stinge lumina! În tonul cu care spusese aceste cuvinte străbătea o aluzie fină.

Deşi nu-i venea încă să creadă că nu va fi pedepsit pentru fapta săvârşită, se sculă cu supunere, învelindu-se cu plapuma şi încurcându-se în ea, tropăi desculţ, pe podea, se urcă pe scaun, se ridică în vârful picioarelor şi deşurubă becul. Rămase câteva clipe aşa, în întuneric, neştiind ce să facă. Liusia nici nu-l chema lângă ea, nici nu se mişca. Boris îndreptă plapuma, tuşi şi se aşeză greoi pe marginea patului.

Afară, deasupra casei se auzi uruitul unui avion de noapte, o pată mică, verzuie, se întinse pe geam. Avionul zburase jos de tot, se vede că nu erau motive de îngrijorare.

După el porniră avioanele grele, transportau bombe în cantitate mare, sau poate răniţi. Motoarele avioanelor băteau puternic, ca nişte inimi de cai gâfâind la urcuş. „Ducem, ducem”, părea să spună uruitul lor.

De undeva, din depărtare, răsări o rază albăstruie, difuză, coborî tremurând peste geam şi de îndată se contură, ca într-un desen, un măr cu ramurile strâmbe, în odaie se desluşi etajera, alături o mogâldeaţă albă ce zăcea pe un scaun şi cei doi ochi negri care-l priveau ţintă, cu imputare, de parcă ar fi spus: „Ce mai ai de gând?”

Nu, nu se putea duce în bucătărie, unde se aflau ostaşii, deşi dorinţa lui cea mai mare era să fugă, să se

ascundă. Vinovăţia, ce-o simţea faţă de Liusia îl oprea, îl ţintuia locului, cerea căinţă, cerea cuvinte.

— Culcă-te, rosti Liusia. Pe un ton în care el desluşi supărare şi obidă. Te trage la picioare de jos...

Simţi într-adevăr că-l trage la picioare, se băgă în pat, ascultător, căutând să n-o atingă, se trase la perete şi se pregătea tocmai să rostească nişte cuvinte chinuite, când auzi:

— Întoarce-te cu faţa la mine.

Deci nu-l ura, iar din glasul ei nu răzbătea nici durere, nici căinţă.

Părea că o gingăşie ascunsă cu multă iscusinţă în adâncul sufletului ei se trezea şi se făcea desluşită în glas.

„Ce să însemne oare?” se gândi nelămurit Boris. Căutând iarăşi să n-o atingă, se întoarse încet cu faţa spre ea, îşi ascunse mâinile sub pernă, ca într-un tufiş, în care se pitulase, socotind că trebuie să stea cât mai liniştit, să respire fără să fie auzit, să rămână neobservat.

— Doamne cât eşti de... auzi Boris şi o flacără îl cotropi. Liusia se apropiase de el. Suflând, îi mângâie uşurel urechea, apoi lipindu-se cu braţul de gâtul lui, rosti rugător: – Lasă-mă... aici... şi Liusia atinse exact cicatricea... Lasă-mă să te sărut aici, şi parcă temându-se că are s-o refuze, îşi apropie buzele de rana cicatrizată. Sunt o proastă, da?

— Nu, de ce? Boris nu ştiu ce să-i răspundă pe dată şi-şi dădu seama cât de neroade îi fuseseră cuvintele. Lui unul i se părea că cicatricea nu poate fi plăcută la atingerea buzelor şi în genere tot ce se petrecea i se părea fără rost, dar trebui să cedeze, căci se simţea mult prea vinovat.

— Dacă vrei... zise el simţind că se pierde cu firea... poţi...

Liusia îi atinse clavicula cu buzele, pipăi cicatricea încă o dată, abia perceptibil, lipindu-şi gura de rana veche.

Boris simţi iarăşi cum i se taie respiraţia. Sângele şi năvălise în tâmple, apăsându-i urechile. O ceaţă fierbinte îl năvăli din nou, foşnetul cuvintelor ei îl lăsa fără apărare, cufundându-l într-o pustietate sonoră.

— Băiatul meu... ţi-ai dat sângele, iar eu n-am fost alături de tine să te ajut... Scumpul meu băiat... Băiatul meu... Liusia săruta rana care nu se ştie de ce începuse să-l doară din nou. Ciudat era că aceste cuvinte nu i se păreau nici ridicole, nici neroade, deşi o frântură din conştiinţa lui înţelegea că sunt şi ridicole şi neroade.

Învingându-şi reţinerea, copleşit de un sentiment puternic de tandreţe ce se năştea în sufletul lui ca un fel de răspuns, Boris îi atinse timid părul – nu se ştie când Liusia apucase să şi-l despletească – se înveli în el şi apoi se întrebă uluit:

— Ce înseamnă asta?

— Nu ştiu... Buzele Liusiei rătăceau pe chipul lui Boris. Îi găsi gura şi atunci rosti şi el, bâiguind de parcă s-ar fi prăbuşit undeva:

— Nu ştiu...

Răsuflarea ei fierbinte, sacadată, trezea în sufletul lui izbucniri aprige; fără să-şi dea seama cum şi de ce, se lipi de urechea ei şi din adâncul raţiunii sale slăbite, ce părea să-l fi părăsit, retrăgându-se undeva departe, răsări de la sine un cuvânt:

— Iubito...

Rostise acest cuvânt cu un fel de geamăt; simţi că acest cuvânt lovise ca un curent electric trupul femeii şi într-o clipă o făcu apropiată, blindă, gata să se contopească cu el, să devină el însuşi, şi cum aceeaşi dorinţă o simţea şi ei, rosti din nou. Fericit, cu un fel de uitare de sine:

— Iubita mea...

Se aşternu iar o tăcere stingheră. Nu se mai sfiau unul de altul, iar trupurile lor, cu puţin înainte, încremenite sub apăsarea unei poveri, clocotind ca un metal încins, se

lăsau în voia unei răcori plăcute.

Urmară câteva clipe scurte de uitare, în care totuşi fiecare păstra amintirea celuilalt, după care îşi reveniră din somnolenţă.

— Toată viaţa mea, de la vârsta de şapte ani şi poate şi mai devreme, am visat un băiat subţirel ca tine, toată viaţa l-am aşteptat să vină... spunea Liusia lipindu-se de el, şi vorbea curgător de parcă ar fi citit dintr-o carte. — Şi iată-l că a venit!

Liusia căuta să-l convingă că nu cunoscuse alt bărbat până la el, că de fiecare dată îi fusese doar scârbă. Şi începuse şi ea să creadă acest lucru. Şi el o credea, Liusia jura că n-are să-l uite toată viaţa. Şi acelaşi lucru spunea şi el. Căuta s-o convingă pe ea şi să se convingă pe sine că dintre toate numele de femei auzite cândva îi rămăsese în amintire doar unul, nume de floare, nume chinezesc sau poate japonez, Liu-sia. Şi el, băieţandru fiind sau poate că şi mai înainte, puşti de tot, de la şapte ani, exact de la şapte, auzise acest nume şi o văzuse, zău, o văzuse, de multe ori o văzuse pe Liusia în vis şi de multe ori îi spusese: „Iubita mea”.

— Mai spune o dată, mai spune!

Îi săruta chipul scăldat de lacrimi.

— Iubita mea, iubito, iubita mea, a mea!

— Doamne-Dumnezeule, exclamă Liusia, desfăcându-se pentru o clipă din braţele lui, de-aş muri acum!

Boris simţi cum îl străbate un fior. Îi răsări în trăsături şi culori precise amintirea celor doi bătrâni, păstorul şi păstoriţa, chipul generalului cărunt zăcând pe cocenii cenuşii de porumb, şoferul ars, caii ucişi, câinele sălbăticit, oamenii striviţi de tancuri, mereu morţi, numai morţi...

— Ce-i cu tine? Eşti obosit, sau...? Liusia se ridică într-un cot şi-l privi ţintă cu ochii miraţi... Sau ţi-e frică de moarte?

— Moartea ca şi soarele n-o poţi privi cu ochii

deschişi... Am auzit nu o dată această zicală. Nu teama de moarte e cumplită, răspunse încet Boris şi întoarse capul de parcă ar fi vorbit cu ei însuşi. Mai cumplit este să te obişnuieşti cu moartea. Să ie împaci cu gândul la ea... Cumplit e când însuşi cuvântul „moarte" devine cotidian, şi-l foloseşti precum cuvintele „a mânca, a dormi, a iubi"... Ar fi vrut să mai adauge ceva, dar se opri.

— Ai obosit. Odihneşte-te, odihneşte-te. Liusia nu-i putea prinde privirea, căci Boris întorcea mereu capul. Atunci se culcă cu obrazul pe pieptul lui. — Doamne, Doamne, ce-ţi mai bate inima! Şi apăsă cu palma pe locul unde îi era inima. Mai încet, încet, încet... aşa, aşa...

— Să nu mai vorbim de moarte.

Liusia îşi retrase mâna, îşi frecă tâmplele cu palma şi-şi ceru iertare.

— Iartă-mă... am uitat că e război...

Răsună din nou uruitul unui avion deasupra casei, aceeaşi lumină lovi geamul, apoi zgomotul se stinse. De afară se făcu auzită uliţa.

Uliţa nu dormea.

Afară, dincolo de pereţii acestei case, ostaşii îşi duceau viaţa lor agitată. Unul cânta:

„Cu glas aprig jurăm
Jurăm poporului să luptăm,
Cât inima ne bale făgăduim
Duşmanul să-l lovim!"

Se auzi uruitul unei maşini. Lumina farurilor jucă pe geam, ramurile mărului se legănară, ba apropiindu-se de fereastră, gata s-o atingă, ba dispărând undeva, în străfundurile troienite ale întunericului. Scântei luminau într-un joc feeric florile de gheaţă de pe geam, încât privindu-le, simţeai şi mai puternic plăcerea pe care ţi-o dădea căldura din casă. Un tanc sau poate un tractor trecu cu zgomot. Şoferul frână, opri, şi motorul porni să

bolborosească, funcţionând în gol.

— Am învins! Ura! Victorie! strigau glasuri afară, lângă fereastră. Într-o clipă glasurile se depărtară.

„Pleacă spre front. Se duc să-şi ajungă din urmă unităţile în ofensivă”, gândi Boris.

În bucătărie, cineva scuipa şi-şi sufla zgomotos nasul. „Karîşev trebuie să fie, îşi zise locotenentul. El e un fumător înrăit. Şi noaptea se scoală să fumeze. * Se auzi uşa scârţâind, apoi trântindu-se. Karîşev se întorsese, se vede, de afară, zăngăni de câteva ori din cană, probabil că băuse apă rece, mai tuşi, apoi se linişti.

Undeva, dincolo de firul apei, prin viroage, bubui o explozie, un zgomot surd, dar puternic, de parcă cineva ar fi lovit un lighean. Bubuitul străbătu noaptea geroasă, ecoul răsună până departe, geamul zăngăni, zăpada se scutură de pe copac, în bucătărie Şkalik scoase un ţipăt, după care mormăi ceva şi se potoli.

— Poate că s-a mai dus o viaţă de om... rosti Boris după câteva clipe de ascultare, aşteptând să vadă dacă explozia se repetă.

Liusia îi acoperi gura cu palma, şi rămaseră aşa amândoi, ascultând noaptea şi aşteptând nici ei nu ştiau ce. Boris atinse, plin de recunoştinţă, palma cu buzele, palma care mirosea a sodă şi săpun, a săpun din cel mai prost. Era un miros apropiat, familiar, cunoscut din copilărie, care trezi în sufletul lui un nou val de tandreţe. Învinuindu-se de înstrăinarea ivită între ei, se cufundă iar, ca un copil, în părul ei lung şi-şi aminti cu mirare, că altădată putuse să-i fie scârbă de părul lăsat pe pieptene. Şi altă amintire caraghioasă; îi mai fusese scârbă de nasturii rupţi de la haină.

— Credeam că te-ai supărat pe mine! Liusia răspunse îndată la mângâierea lui, cuprinzându-l pe după gât cu mai multă siguranţă ca înainte, – Nu trebuie să te superi. Noi doi n-avem timp de supărări...

Sosi şi clipa în care încetară să se mai ruşineze unul de

celălalt. Buzele Liusiei larg deschise ardeau ca jăratecul. Petele întunecate ale sânilor îndemnau la păcat. Pletele lungi îi atârnau încolăcindu-se în jurul gâtului. Incapabilă să mai gândească la ceva, se lipea obosită de umărul lui şi, pe jumătate toropită de somn, repeta:

— Ar trebui totuşi să dormi, să dormi...

„Nu dormi, mai rămâi cu mine câteva clipe, nu dormi!” desluşi în spusele ei Boris, şi pentru a-i face pe plac, iar a-i face pe plac însemna şi pentru el o plăcere. Îşi trecu braţul pe sub grumazul ei şi spuse:

— Ştii, când eram mic, am fost o dată cu mama la Moscova. Mi-amintesc un singur lucru, o casă veche pe Arbat şi o mătuşă bătrână. Mătuşa căuta să ne convingă că pardoseala de marmoră din această casă, aşezată într-un joc de dale albe şi roşcate s-ar fi păstrat dinainte de incendiul izbucnit când Napoleon cucerise oraşul... Se întrerupse, crezând că Liusia a adormit. Dar ea îşi scutură capul, dându-i a înţelege că ascultă. — Mai ţin minte un teatru cu coloane, unde cânta muzica. Ştii, muzica aceea... avea culoarea liliacului. O muzică simplă, uşor de înţeles, de culoarea liliacului. Nu ştiu de ce, dar în clipa aceasta am impresia că aud muzica de atunci şi parcă îi văd şi pe cei doi balerini, el şi ea, un păstor şi o păstoriţă. Dansau într-o poieniţă verde, înconjuraţi de oiţe albe. Păstorul şi păstoriţa purtau blănuri. Se iubeau, nu le era ruşine de iubirea, lor şi nici nu se temeau pentru ea. În naivitatea lor erau lipsiţi de apărare. Altădată mi se părea că oamenii lipsiţi de apărare sunt incapabili să facă rău...

Liusia îl asculta, temându-se chiar să şi respire, căci ştia că niciodată el n-are să mai povestească nimănui toate acestea, n-are să le mai poată povesti, pentru că o noapte ca aceasta n-are să se mai repete.

— Ştii, râse Boris, şi Liusia se bucură că n-o uitase cu desăvârşire, de atunci am trăit mereu aşteptând ceva, aşteptând să se întâmple ceva în viaţa mea. Altădată oamenii ar îi zis că sunt deocheat, că în mine a—intrat

diavolul... Boris se întrerupse, oftă, de parcă s-ar fi condamnat... Vezi bine...

— Noi doi suntem născuţi unul pentru altul, cum scria prin vechile romane, răspunse Liusia după o clipă de tăcere. Dacă vrei, am să-ţi povestesc despre mine, dar asta mai târziu. Acum mă simt atât de bine... Aud şi eu muzica de care ai vorbit. De altfel, ţin să-ţi spun că am învăţat la o şcoală de muzică. Da, da... Îşi plimbă degetele peste gura lui Boris, deschisă a mirare. — Nici mie aproape că nu-mi vine să cred că aşa a fost. Dar ce importanţă mai are acum, oftă ea încetişor, lipindu-se de el pe jumătate adormită. Te ascult pe tine...

Un drum vechi, acoperit de iarbă, dispărea undeva în depărtare, şi pe acest drum mergeau doi călători, el şi ea. Drumul era fără de sfârşit, călătorii veneau de departe şi mergeau şi mai departe, muzica liliachie cânta abia perceptibil, aproape de nedesluşit...

Boris se ridică brusc, se aşeză pe pat şi-şi apăsă fruntea cu palmele.

— Pare-mi-se că am adormit din nou...

— Te zvârcoleai, te zvârcoleai îngrozitor... ai visat iar despre război?

Fericit că se poate stăpâni, că poate izgoni visul, că alături de el este un om viu, acum infinit de drag lui, Boris îi strânse trupul rece, lipindu-se de el.

— Parcă am ameţeli...

— Îţi aduc să mănânci şi să bei ceva. Aseară n-ai mâncat nimic.

— De unde ştii? Nici n-ai fost acasă.

— Ştiu totul. Mănâncă şi apoi odihneşte-te.

— Am să am tot timpul să mă odihnesc când tu n-ai sa mai fi cu mine. În ce priveşte mâncarea însă, n-ar strica. Dar poţi s-o faci fără să-i trezeşti pe ceilalţi?

— Pot. Am eu grijă! Liusia îi zâmbi cu un aer hâtru şi-l ameninţă cu degetul.

— Nu te uita la mine! Dar cum el tot se uita, îi luă capul

în ambele mâini şi-l întoarse spre perete. Ţi-am zis să nu te uiţi!

Se hârjoneau, uitând că nu era cazul să facă zgomot prea mult.

— Ia te uită ce viteaz eşti! Nu e voie! Aoleu, simt că şi mie mi s-a făcut foame, zise Liusia, dându-i o palmă în glumă. Apucă halatul şi lunecă uşor pe uşă. De după perdea se auzea cum se îmbracă.

— Ei, care-i acolo?

— Boris, nu fi obraznic! Pentru o clipă dintre perdele apărură ochii ei negri cu privirea ageră şi se apropiară de chipul lui. Ceea ce desluşi în ei Boris, îl făcu să nu se mai poată stăpâni, şi se avântă gata s-o îmbrăţişeze. Dar Liusia trase repede perdelele la loc şi când el se propti în ţesătura aspră, lipindu-se de chipul ei, o auzi şoptind repede:

— Te iubesc!

Boris se simţea un băieţandru dornic de drăcii. Trase un pumn în pernă, o aruncă în sus, apoi se prăbuşi peste ea de parcă ar fi prins o pasăre abia ucisă, caldă încă. În aceeaşi clipă zări pe cearceaf, ca într-o formă de ghips, desenându-se din cute conturul corpului Liusiei.

Atinse uşor cearceaful.

Dar palma nu pipăi decât locul gol.

Liusia apăru în uşă, ducând câteva farfurii, pâine şi cartofi; tocmai voia să spună, slavă Domnului, bine că pompierul nu băuse toată vodca, dar văzând însă expresia de tulburare de pe chipul lui Boris, se opri înlemnită. Părea să n-o mai recunoască: nu, de recunoscut o recunoştea, de văzut o vedea, dar parcă o privea cu alţi ochi.

— Ce-i cu tine?

Avea lacrimi în ochi, chipul, exprimând suferinţă, părea mai tras.

— Sunt aici! Liusia îl atinse cu mâna.

Boris tresări şi-i strânse atât de tare mâna încât îi

trosniră încheieturile.

Liusia îl îmbrăţişa brusc pentru ca în aceeaşi clipă să-l respingă; apoi se apucă să pună masa. Băură samogon. În tăcere, din aceeaşi cană şi de fiecare dată, după fiecare înghiţitură, se sărutară. Tot în tăcere mâncară cartofii şi slănina; Boris îi curăţa ei cartofii, iar Liusia lui.

După ce terminară de mâncat, li se păru că nu mai aveau ce face şi parcă nici nu mai aveau ce vorbi. Priveau în tăcere înainte, în pustiul nopţii pe ducă. Boris îi mângâie mâna cu un gest de căinţă. Liusia îi strânse cu recunoştinţă degetele şi în aceeaşi clipă el o prinse sălbatic şi o strivi de pat.

— Viaţa sau moartea?

— Doamne, ce-ţi veni? închise ea ochii umeziţi.

— Sunt nebun!

— Eşti nebun... Şi eu sunt nebună, şi în jurul nostru toţi sunt nebuni.

— Nu sunt nebun, pur şi simplu am băut.

— Nu se poate, e prea mult, şi Liusia încercă să se strecoare din braţele lui.

— Se poate! declară el, tremurând de o insistenţă lăuntrică ce-l chinuia.

— Trebuie să mă asculţi! Am împlinit douăzeci de ani, am pornit pe douăzeci şi unu.

— Mare lucru! Şi eu am pornit pe douăzeci.

— Vezi, sunt mai bătrână decât tine cu o sută de ani! Liusia îl culcă cu grijă, ca pe un copil, pe pernă. Vai de mine, e aproape trei noaptea!

La bucătărie, careva dintre soldaţi nu-şi găsea iar locul, se sculase, se lovise de albie şi înjurase cu glas răguşit. Cei doi îl aşteptară în tăcere să termine. Pe fereastră pătrundea o lumină ştearsă şi în semiîntunericul din odaie, umerii Liusiei se conturau uşor. Luminile mici se aprindeau scânteind pe geam, stârneau reflexe de zăpadă în părul ei, iar în ochi străluciri de tăciuni. Umbre întunecate sălăşluiau pe sub gene şi sub bărbia mică,

ridicată în sus. Presimţind apropierea dimineţii şi a despărţirii, şedeau lipiţi unul de altul fără să se mai gândească la ceva şi fără să mai nutrească vreo dorinţă: nu mai aveau chef nici să vorbească, nici să gândească, ar fi vrut doar să şadă aşa, cufundaţi în uitare, simţindu-şi alături trupurile sincere, vii, gustând o bucurie cum nu mai cunoscuseră, o bucurie ce le făcea sufletul receptiv, blând, moale ca de catifea.

Partea a treia
DESPĂRŢIREA

FEREASTRA SE LUMINA, DEODATĂ, umplând odaia de flăcări roşietice. Undeva prin vecini, în ulicioară, un căţel porni să scâncească monoton. Un clopot răsună subţirel, parcă tremurând de ger. Mărul firav din faţa ferestrei zvâcni convulsiv, şi se legănă, apropiindu-se de geam. Odaia toată prinse viaţă, umbre porniră să joace, pe perete şi pe jos lunecau, învălmăşindu-se, contururile în formă de cruce ale ferestrelor.

Liusia se prinse de Boris, înfigându-şi unghiile în carnea lui până la durere. El o strânse la piept. „Ce-i cu tine, ce, eşti copil, nu te teme...” Nu avea de ce se teme. Nu era nicio primejdie, dacă ar fi fost vreuna, el ar fi simţit-o de îndată. Războiul îl învăţase.

De partea cealaltă a aleii cu plopi subţirei ce se ridicau ca un zid în ulicioară, dincolo de grădina cu zarzavaturi, se aprinsese şi ardea vesel şi pătimaş o casă. Căciula acoperişului se lăsase pe o rână, scânteile zburau în toate părţile, resturi de flăcări nimeriseră în grădină.

„Ăştia-s băieţii noştri cu uscatul obielelor!” se gândi Boris, bucurându-se fără să ştie de ce. Poate pentru că focul avea în el ceva jucăuş. Boris ştia că în asemenea case, vetrele au hornuri primitive. Atâta timp cât se face foc cu paie, nu se întâmplă nimic, dar în momentul în care se pun lemne sau scânduri şi soldaţii mai şi stropesc cu

un pic de benzină, nu mai rămân nici case, nici obiele, j

— L-au pus la fript pe poliţai, spuse Liusia cu o voce surdă, înfăşurându-se în plapuma zvârlită de pe umerii ei. Suflet de trădător! Iudă! Bine-mi pare... Lucra la punctul de transbordare. Coadă de topor a fasciştilor! Acolo se selectau oamenii noştri, de parcă ar fi fost o marfă. Pe unii îi trimiteau în Germania, pe alţii la Krivoi Rog, în mine, pe alţii în altă parte, care cum nimereau... Glasul Liusiei începu să tremure. Pete de lumină îi jucau, zbuciumându-se, pe chip şi pe piept. Acoperită de umbre, faţa ei părea când palidă, când cenuşie, iar ochii şi mai negri, zăbreliţi de gene, străluceau a ură încordată.

— De cum au intrat în târguşorul nostru fasciştii, în casă la noi a fost încartiruit un fritz. Era boieros nevoie mare. Îşi adusese în Rusia şi câinele... Câinele avea o zgardă aurită. Dar să vezi ce groaznic arăta*:* o piele lunecoasă ca de broască,” ochi mari... Curată broască... Fascistul acela, – altfel se pretindea a fi om cult, aducea de la punctul de transbordare fete. Le alegea pe cele mai grăsuţe... Doamne, ce făcea cu de! Ce făcea! Le tot arăta nu ştiu ce dragoste pariziană. O fată s-a repezit să-i scoată neamţului ochii cu furculiţa pentru dragostea asta pariziană. Dar n-a apucat să-i scoată decât unul singur. Câinele s-a aruncat şi-a sfâşiat-o... Liusia îşi acoperi chipul cu palmele. Le apăsa aşa de tare, încât printre degetele răsfirate se vedea cum i se îngălbeneşte pielea. Câinele era învăţat, probabil, să atace oamenii... I-a sfâşiat beregata într-o clipă, de parcă ar fi tăiat gâtul unei păsăruici, s-a lins apoi pe bot şi s-a culcat la fereastră... Acolo!... Acolo!... arătă Liusia cu o mână, iar cu cealaltă îşi acoperi ochii. Boris, simţind cum îi îngheaţă spinarea şi creştetul capului, înţelese că Liusia vedea şi acum scena cumplită şi o întrebă cu vocea sugrumată:

— Cum?... De faţă cu tine?...

Ea dădu din cap o dată, încă o dată, de parcă nu se mai putea opri. Dădea din cap, dădea mereu şi plângea în

hohote.

Boris o strânse puternic şi n-o lăsă din braţe până nu se potoli un pic. „Trebuie să-i nimicim. Să-i nimicim ca să nu mai rămână niciunul. Avea dreptate comandantul batalionului, avea dreptate.” Aducându-şi aminte de comandatul batalionului, de bătălia ce avusese loc dimineaţa, de viroage, Boris îşi aminti că văzuse un câine cu zgardă scumpă, care sfâşia un cal mort. „El trebuie să fi fost! De ce nu l-am împuşcat?”

— Pe neamţul acela l-au prins partizanii noştri. Şi după zâmbetul funest, cu o nuanţă de răzbunare, al Liusiei, Boris conchise că-l prinseseră nu fără ajutorul ei. — L-au spânzurat în pădure de un molift. Câinele a urlat cât a urlat în pădure, apoi şi-a mâncat stăpânul până la genunchi. A tot sfâşiat carnea de la picioare, dar mai sus de genunchi n-a putut ajunge, A plecat după aceea în direcţia frontului. Acolo găseşte el cu ce să se hrănească. Iar ticălosul acela atârnă şi acum în codrul cel negru, aşa, eu picioarele mâncate. Cât va trăi generaţia noastră are să tot audă cum îi zdrăngăne oasele, lovindu-se între ele...

În ulicioară căţeluşul încetase, nu se mai văi ta, doar scâncea răguşit, glasurile amuţiseră, clopotul tăcuse.

— Ticăloşii, trebuie nimiciţi cu toţii! rosti Liusia cu dintâi strânşi. Toţi ar trebui nimiciţi!

Boris n-o mai recunoştea pe femeia entuziastă şi devotată în pasiunea ei, care intrase în viaţa lui în ceasul acela de seară, ce părea acum atât de departe, atât de departe...

— Boris, povesteşte-mi despre tatăl tău, despre mama ia! Cine sunt? îl rugă Liusia după câteva clipe.

Pentru Boris era foarte limpede că femeia voia să uite, să scape de vedeniile înspăimântătoare.

— Profesori, răspunse el bucuros, deşi după o scurtă pauză. Tata este acum director de studii, iar mama predă limba şi literatura rusă. Şcoala noastră se află în localul

unde a fost altădată, înainte de Revoluţie, liceul. Mama a învăţat la acest liceu... Se opri din povestit şi Liusia intui cu simţul acela specific femeiesc, care în noaptea aceea i se ascuţise în mod deosebit, că Boris se înstrăinează din nou de ea, – Cândva, în orăşelul nostru fusese deportat decembristul Fonvizin. Soţia lui, doamna general Fonvizin, se pare că îi servise lui Puşkin drept prototip pentru Tatiana. Mama e o descendentă din a zecea sau a douăzecea spiţă, totuşi se mândreşte cu originea sa. Eu sunt un prost care nu ţine minte arborele ei genealogic, zâmbi el unei amintiri dragi şi îşi încrucişă braţele sub cap, privind undeva, într-o depărtare care părea să-i aparţină numai lui. — Orăşelul nostru e tot construit numai din lemn, străzile şi ulicioarele sunt năpădite de tot felul de buruieni, pe malul apei avem un chei. Primăvara înfloreşte păpădia, vara ciuboţica cucului, şi cresc mulţi mesteceni bătrâni, bătrâni de tot... Şi să vezi ce de biserici avem! Căutătorii de aur erau oameni aprigi, care jefuiau cât jefuiau, apoi fiecare, cu avuţiile strânse, ridica o biserică. Şi toate păcatele, le socoteau răscumpărate! Ce oameni naivi, până la urmă, nu-i aşa? Acum prin biserici afli garaje, brutării, ateliere. În unele, creşte iarbă, stăncuţele şi ciorile îşi duc traiul prin clopotniţe. Când se anunţă vreo furtună, de încep să se rotească în văzduh şi tot cerul pare brodat cu cruciuliţe. Şi să vezi ce mai croncăne, ce zgomot fac... Ai adormit?

— Da' de unde, cum poţi să creezi una ca asta. Liusia tresări brusc. Spune-mi... mama ta poartă cozi?

— Cozi? De ce să poarte cozi? n-o înţelese Boris. Poartă breton. Cozi purta când era tânără. Eu sunt un copil venit târziu, parcă aş fi fiul şi nepotul lor totodată... îşi îndreptă perna şi se cufundă cu pieptul în ea.

Amintiri depărtate, dintr-o viaţă fără griji. Amintiri care se făcuseră una cu inima lui, i se topiseră în sânge, trăiau în el, emoţionându-l şi aducându-i mângâiere. Amintiri ce făceau parte integrantă din fiinţa lui. Dar cum ai putea să

te repoveşteşti pe tine însuţi altuia?

De pildă, în amintirea lui stăruia mirosul dimineţilor în orăşelul natal.

Dimineţile miroseau a rouă şi a ceaţă, a ceaţă rece, a iarbă. Ceaţa se aduna grămadă sub cheiul zidit din bârne şi povârnit de an*, se strecura prin crăpăturile dintre bârne sau îmbrăca cupolele bisericilor asemenea unor căciuli din blană de iepure. Dinspre râu venea miros de scoarţă de copac, putredă, negura însăşi mirosea a pădure tăiată. Apa se ridica până la înălţimea cheiului, spăla pământul strâns printre crăpături, smulgea putregaiul.

După ce apa se retrăgea în albia ei, se lăsa în urmă-i, sub chei, atâtea minuni tainice: bucăţi de sticlă, de ulcele, monede înverzite de mucegai, oase, cruciuliţe de aramă. În băltoacele de sub chei se zbăteau nefericiţi puieţii de peşte care zăboviseră şi nu plecaseră o dată cu retragerea apelor. Ciorile ţopăiau de-a lungul cheiului umflat de pământul mocirlos, îşi strecurau ciocurile pe sub bârne şi înghiţeau puieţii de peşte cu un croncănit lacom ce le făcea asemenea animalelor de pradă.

Copiii alungau ciorile cu pietre şi scoteau puieţii din băltoacele pline de putregaiuri. Istoviţi, aceştia se zbăteau în mâinile lor calde, căutau să se strecoare printre degete. Aruncaţi în apă rămâneau câtăva vreme deasupra ei, cu gura lacom deschisă, apoi clătinându-se ca nişte oameni beţi, coborau pentru scurt timp în adâncuri. Apa îi zvârlea în sus, de parcă ar fi fost frunze uscate de salcie plângătoare. Prinzând un pic de putere, căpătând conştiinţa spaimei, puieţii se prindeau de fund, se lipeau de el, pentru a porni peste câtva timp în căutarea hranei şi a cârdului a cărui urmă o pierduseră.

Toamna, pe chei se iveau butoaiele; stăteau proptite de zid. Şi în această perioadă, negurile ca şi orăşelul în întregul lui, mirosea a peşte şi a mucegai. Stivele de butoaie se ridicau mai sus, tot mai sus, tot mai multe

şlepuri şi vapoare ancorau la chei. Veneau, în număr mare, pescarii din nord, oameni cu chipurile arse de vânt, pe jumătate sălbăticiţi, dornici de societate. Pe malul apei se auzeau armonicile cântând, femeile ţipau de după butoaiele cu peşte, iar copilandrii se învârteau prin apropiere ca să vadă lucruri ruşinoase. Nopţile erau pline de nelinişte, de freamăt, tot oraşul cânta şi chefuia, ca în vremi bătrâne, când se întorceau din expediţie căutătorii de aur.

— Pentru flăcăii şi fetele de prin partea locului nu-i plăcere mai mare decât să întâmpine vapoarele. Ies la fiecare vapor cu pasageri, şi cum sunt la noi mulţi ţânţari şi multe muşte, îşi fac vânt cu ramuri de copac, spuse Boris zâmbind, şi Liusia înţelese că prin faţa ochilor lui trec tablouri doar lui cunoscute, pe care le contemplă de unul singur, făcând abstracţie de ea.

Femeia se trase puţin la o parte, dar Boris n-o observă. Continua să privească undeva, în depărtare, şi să zâmbească fericit.

— Flăcăii au obiceiul să trateze fetele cu nuci sălbatice sau cu alte fructe cum sunt de pildă murele. De aceea toţi au gurile negre. Iar oraşul tot e presărat cu coji ţie nuci... Doamne, dar ce-oi fi stând să-ţi povestesc despre ţânţari şi nuci? zise Boris. Hai mai bine să-ţi citesc scrisorile mamei...

Liusia remarcă în sinea ei cu tristeţe că această hotărâre venise cu oarecare întârziere. Nu era obişnuit încă să împartă pe din două ceea ce până atunci îi aparţinuse numai lui. Va mai trece vreme până când şi viaţa, şi sufletul, şi gândurile lui se vor contopi într-un tot unic.

— Dar pentru asta trebuie să faci iar o plimbare. Scrisorile sunt în porthart.

Liusia se ridică, înşuruba becul şi. Făcând ochii mici din cauza luminii puternice, îşi zise în sinea ei că aşa va fi toată viaţa, el are s-o pună să facă una şi alta, iar ea n-

are să obosească niciodată să fie la cheremul lui.

— Puştiul acela, ai vostru, iar se simte rău. Nu-şi poate veni în fire după cheful de aseară. Se chinuie mereu. Ce rost are să daţi de băut unui băieţel ca el? zise Liusia a imputare revenind cu porthartul. Of, Boris, alintat mai eşti, şi-l ameninţă în glumă cu degetul.

— Zău sunt alintat? Mama e de vină... Ştii, tata m-a înscris la secţia de box a clubului sportiv al combinatului forestier, zâmbi ei, şi din prima zi unul mi-a făcut nasul praf. De atunci mama nu m-a mai lăsat să mă duc la box. Dar tata mă lua cu el peste tot, la pescuit, la vânătoare, la cules nuci. Niciodată însă nu mi-a îngăduit să beau, Iar puştiul ăsta din Cerdînsk s-a bucurat c-a dat de băutură...

Liusia îi mângâie, cu degetul, încreţiturile de la rădăcina nasului, trecu apoi spre sprâncene, care începeau ca un fir subţire, urcau în zbor spre tâmple şi coborau brusc în jos.

— Semeni cu mama?

Neînţelegând că pentru femeie este o mare plăcere să-l descopere pe bărbat – uneori asemenea îndeletnicire ocupă o viaţă întreagă şi se zice că este iubire adevărată – el respinse această întrebare cu un gest grăbit,

— Nu are rost să ne ocupăm de persoana mea...

— Ce băiat binecrescut eşti, zise Liusia, dându-i un ghiont. Citeşte. Iar eu am să mă întind pe pat. Hai citeşte, citeşte î

Văzându-i cearcănele negre de sub ochi, Boris se simţi cuprins de un sentiment de milă neobişnuit la un bărbat.

— Eşti obosită?

— Citeşte, citeşte!

Era un teanc mare de scrisori. Boris alese una dintre de, o netezi la colţuri, o mângâie, şi, ca în lumina unui fulger, îşi văzu mama cu şalul ei alb aruncat pe umerii prelungi, cu degetele murdare de cerneală, ţinând în mână un toc de lemn galben, ba chiar avu senzaţia că aude cum îi scârţâia peniţa, în timp ce aşternea aceste

rânduri cu scrisul ei mărunt:

„Dragul meu,

Îţi cunoşti tatăl. Îmi face mereu scene, spune că-ţi scriu prea des, că asta te obligă să-mi răspunzi şi-ţi răpeşte din timpul de somn. Dar eu nu pot să nu-ţi scriu în fiecare zi.

Am terminat cu corectatul caietelor şi m-am apucat să-ţi scriu. Tata stă la bucătărie, cârpeşte năvodul şi se gândeşte la tine. Citesc în sufletul lui, în gândurile lui, ca-ntr-un caiet, văd fiecare virgulă sărită şi eternele greşeli cu «a» şi «o». Tatăl tău îşi face mereu imputări că a fost prea reţinut şi sever cu tine, că nu ţi-a dăruit toată dragostea pe care ţi-o purta, nu ţi-a spus tot ce ar fi vrut să-ţi spună şi de aceea. Se chinuie mult. Cârpeşte năvodul şi se gândeşte probabil că ai să te întorci la primăvară acasă. S-a schimbat atât demult, încât uneori îmi zice «fetiţa mea». Aşa îmi zicea în tinereţe, când încă nu ne căsătoriserăm. Ridicol, nu? Căci şi pe atunci aveam peste treizeci de ani.

Ţi-am mai scris cât e de greu acum cu şcoala. Dar nu pot să nu mă minunez că în zilele cele mai grele ale războiului, şcolile au continuat să funcţioneze, noi i-am învăţat pe copii, pregătindu-i pentru viitor, ceea ce înseamnă că nu ne-am pierdut încrederea în acest viitor.

...Dragă Boria, e iarăşi seară. Nici astăzi n-am primit nicio scrisoare de la tine. Cum o duci acolo? în casă arde soba; capacul ceainicului saltă zgomotos. Tata nu e acasă. Are ore de matematică la o şcoală serală. Borta. Dragă, de ce-ai scris numai în treacăt că ai fost decorat? Nici măcar nu ne-ai spus cu ce ordin. Îl ştii doar pe tata. Îi cunoşti concepţiile despre datorie şi onoare. S-ar fi bucurat atât demult să afle pentru ce anume ai fost decorat... Şi eu de asemenea, căci amândoi ne mândrim cu tine.

Într-o zi tata mi-a povestit cum le-a învăţat să vâsleşti şi parcă te-am văzut aievea; în chiloţei, slăbuţ, cu

coastele ieşindu-ţi afară. Luntrea e mare şi tu te zbaţi să treci un prag, iar tata, care în timpul acesta prinde nenorociţii aceia de peşti, vede că apa îţi întoarce barca şi te duce la vale. Ai apucat la un moment dat să ajungi lângă o stâncă, dar apa a întors din nou luntrea şi te-a dus mai departe. De cinci ori ai încercat să treci pragul şi de cinci ori apele te-au tras înapoi. Îţi transpirase nasul (întotdeauna îţi transpiră nasul). La a şaptea încercare ai reuşit totuşi să depăşeşti bariera şi ai strigat plin de entuziasm: ” Tată, am sosit!» iar el ţi-a răspuns: «Foarte bine, prinde barca de un bolovan şi treci să pescuieşti. Până seara trebuie să prindem destul».

Grea misiune să fi copil de dascăli. Tot timpul te strunesc în fel şi chip. Şi de regulă aceşti copii ies nişte nepricopsiţi (tu eşti o excepţie, aşa că nu te amărî, te rog).

Dacă ai şti cât mă canonesc cu tata! Să-l fi văzut ce supărat era când s-au reintrodus epoleţii în armată. Cum, zicea el, noi am smuls aceşti epoleţi de pe hainele militare, iar acum ei au fost din nou agăţaţi pe umerii copiilor noştri, ? îţi mărturisesc că eu m-am bucurat în ascuns când am auzit că s-au reintrodus epoleţii. Mă bucură tot ce este raţional şi nu neagă demnitatea omului rus. Poate că în mine vorbeşte glasul strămoşilor mei?

Termin de scris. De vreme ce am început să vorbesc despre strămoşi, înseamnă că e momentul să închei, tot aşa cum dacă tatăl tău începe să danseze, după ce a băut, înseamnă că trebuie să meargă la culcare. De dansat habar n-are. Asta, bineînţeles, rămâne între noi, deşi tu o ştii tot atât de bine ca şi mine.

Dragul meu, la noi, e de-acum noapte, ger... Poate că acolo unde lupţi tu e mai cald? Am uitat complet geografia, şi asta pentru că tot timpul te simt alături de mine.

Cum se apropie momentul să închei scrisoarea, încep să mă vaiet. Iartă-mă, sunt femeie slabă din fire şi te

iubesc mai presus de viaţa mea. Tu trăieşti aici – în momentul acesta am aşezat mâna pe inimă... Iartă-mă, iartă-mă! Ar fi trebuit să găsesc alte cuvinte, cuvinte de îmbărbătare, să-ţi scriu altfel, dar nu mă pricep, mai bine am să mă rog pentru tine. Să nu mă cerţi pentru asta. Toate mamele sunt nişte apucate... Sunt gata să-şi dea viaţa pentru copiii lor. Doamne, dacă acest lucru ar fi posibil!...

Tatăl tău m-a demascat. Seara, înainte de a mă culca, rosteam în şoaptă o rugăciune, crezând că el doarme. «Nu te ascunde – zice el – dacă creezi că te ajută pe tine şi pe el...» Am început să plâng. «Fetiţa mea!» mi-a spus el. Îţi cunoşti tatăl, ce să-ţi mai scriu... El socoteşte că are doi copii şi nu unul: pe tine şi pe mine.

Te binecuvântez, dragul meu. Îţi doresc noapte bună, dacă aşa ceva este posibil pe front. Pe veci a ta mamă. Iraida Fonvizina-Kostiaeva.”

Terminase cu lectura, dar scrisoarea tot o mai ţinea dinaintea ochilor şi nu-şi putea smulge privirea de la semnătura mamei, care părea că vrea s-o ia razna în zbor. O vedea ca aievea, cu nasul ei mare, cu urechile depărtate, cu şalul alb lunecând de pe umerii lăsaţi, cu părul prins după moda veche, la ceafă, şi cu un breton rar, pe frunte, care trezea întotdeauna zâmbetele ironice ale elevilor. Probabil că mama, după ce împăturise scrisoarea, se înfăşurase în şal, dăduse la o parte perdelele de la geam şi încercase să străbată cu gândul distanţele care o despărţeau de fiul ei.

Prin fereastră se zăreau luminiţele rare ale vechiului orăşel, mai încolo se putea desluşi povârnişul întunecat ce cobora spre râul acoperit de gheţuri, iar în depărtare se ghiceau contururile şterse ale munţilor şi taigaua întunecată, mută, urcând pe coastele lor, în timp ce defileurile adânci şi prăpăstioase răspândeau vraja şi groaza. Întinderile încătuşau orăşelul, casa şi pe mamă

însăşi. Undeva, pe partea cealaltă, nevăzută, a pământului, coborând în beznă, dincolo de cursul apei, era el, iar la mii de verste distanţă, despărţită de tranşee, la mijloc între cele două lumi care se războiau, craca-mama.

Brusc, Boris îşi veni în fire, împături la loc, în triunghi, scrisoarea cu marginile rupte.

— Mama mea e de modă veche, spuse el anume cu glas tare. Şi stilul ei e şi el demodat.

Liusia nu răspunse.

Boris se întoarse şi-i văzu tot chipul scăldat în lacrimi, dar nu îndrăzni s-o mângâie. Liusia smulse ulciorul de pe etajeră, trase câteva înghiţituri de vodcă, restul i se vărsă pe piept, apoi rosti repede şi sacadat:

— Trebuie să-ţi povestesc despre mine... să nu existe între noi...

Boris încercă s-o oprească.

— Totul a fost aşa de bine... sunt o nebună, curat nebună, spuse ea ştergându-şi chipul cu palmele, de parcă l-ar fi spălat. Buzele îi tremurau. Boris îi acoperi umerii şi pieptul cu plapuma. — Ce afectuos eşti! Semeni cu mama ta! O cunosc acum... Doamne, de ce a trebuit să fie război? De ce trebuie să moară oamenii? Pentru ce? Numai suferinţele mamelor şi încă... Ah, Doamne, cum aş putea exprima acest lucru!

— Te înţeleg. Până am venit pe front, chiar până noaptea trecută, n-am înţeles, aş putea zice...

Afară, noaptea era pe sfârşite. Fără grabă, pământul mergea în întâmpinarea soarelui şi a zilei, rotindu-se cu acea parte unde în zăpadă dormeau ostaşii noştri şi ostaşii duşmani.

Casa din faţă arsese şi se prăbuşise. Focul, gata să se stingă, mesteca paşnic rămăşiţele de bârne, de scânduri, strecurându-se ici, colo, printre de, ca un mic viezure iute de picior, pentru a se ascunde apoi în groapa în care se topise zăpada.

Liusia stătea întinsă în pat şi privea fix în tavan. Boris căuta să n-o deranjeze. Reflexele incendiului desenau pe geam gândaci roşii, dar în restul odăii domnea întunericul. Era un întuneric care nu-i apropia însă, nu crea mistere. Era un întuneric care se lăsa greoi, cu o tristeţe rece, cu presimţiri grele.

— Parcă aş fuma, şi Liusia îi arătă spre etajeră.

Fără să se mire şi fără să întrebe, Boris găsi, pe pipăite, într-o cutioară de lemn, un pacheţel de tutun, şi aşa cum se pricepea, răsuci o ţigară. Liusia băgă mâna sub saltea şi scoase de acolo o brichetă. Zâmbind puţin ironic, numai ea ştia de ce, răsuci din nou, mai strâns, ţigara care semăna mai curând a colţunaş, o aprinse şi lumină pentru o clipă chipul lui Boris. Zâmbetul ironic stăruia pe buzele ei.

— Bricheta e a neamţului ăluia. Liusia îi dădu un bobârnac cu unghia şi stinse flacăra timidă, suflând în ea. Pe stăpân l-au spânzurat ai noştri de un brad din codru, iar bricheta i-a rămas aici. Bună brichetă, de sidef... În glasul Liusiei clocotea mânia.

— De ce-mi spui asta?

— Of, of! Boris! Liusia zvârli ţigara jos şi cu o mişcare bruscă, de parcă şi-ar fi pierdut simţirea, se lipi de el. — Unde ai fost până acum? A fost neapărat necesar să vină războiul ca să ne putem întâlni, iubitul meu, dragostea mea atât de curată, atât de gingaşă! Doamne, cumplită mai e viaţa... Dar în aceeaşi clipă se stăpâni şi îşi şterse faţa cu cearceaful.

— Gata! Gata! Iartă-mă, n-am să mai fac... Boris ar fi vrut să se elibereze din strânsoarea braţelor ei. Dar dintr-un fel de obligaţie se simţi dator să răspundă mângâierilor ei.

— Nu ştii încă să te prefaci! Liusia se trase îndărăt şi începu să se joace, resfirându-i părul.

— N-ai mai apucat să te piepteni! Ce păr moale ai, moale de tot... Bărbaţii trebuie să ştie să se prefacă...

— Dar tu… tu ştii totul? Tu poţi orice? se opri el încremenit, speriat de propria-i îndrăzneală.

— Eu? Liusia îşi privi iar mâinile, ceea ce-l enervă pe Boris. Ţi-am mai spus doar că sunt mai bătrână decât tine cu o sută de ani. Femeile trebuie uneori crezute… Şi începu să râdă forţat, cu un râs spart.

— Doamne, tare mai sunt deşteaptă!… Îţi dai seama că suntem pe punctul de a ne certa? Ca în cea mai respectabilă familie.

— N-o să ne certăm. Uite, se luminează de ziuă…

Într-adevăr, începuse să se desluşească pătratul ferestrei şi în odaie se strecura o lumină alburie.

— *Să n-o trezeşti în zori…* recită în şoaptă Liusia şi rămase nemişcată. Apoi înălţă capul, îşi dădu părul pe spate şi-şi lăsă braţele pe umerii lui Boris.

— Îţi mulţumesc, soare! Ai venit şi mi-ai încălzit sufletul! Merită să trăieşti pe lume de dragul unei nopţi ca asta! Dă-mi să beau şi nu rosti niciun cuvânt, niciunul…

Boris se ridică, umplu cana cu samogon. Liusia bău, se strâmbă a scârbă, aşteptă să bea şi el, apoi se lipi uşor de Boris cu un gest intim.

— Mai rabdă-mă un pic. Un piculeţ…

Boris îi atinse buzele şi simţi cum îi tremură pleoapele. O gingăşie fără margini îi cuprinse iarăşi sufletul. Simţea dorinţa să facă ceva neaşteptat, ceva ce i-ar fi adus şi ei multă bucurie şi dintr-odată îşi dădu seama ce anume. O ridică în braţe, cu greu, de parcă ar fi ridicat un snop şi începu s-o poarte în braţe prin odaie.

Liusia văzu că-i vine greu, că nu-i este la îndemână, dar ştia că în romanele nobile aşa se cade, ca femeile să fie purtate în braţe. Şi de vreme ce el era atât de cult, de citit, îl lăsă s-o facă. Cu inima înfiorată îl asculta cum debitează nişte absurdităţi ce nu se puteau realiza niciodată, dar care erau atât de minunate: iată, războiul s-a terminat, el a venit s-o ia, a ridicat-o în braţe, şi, în faţa tuturor, o duce, aşa în braţe, până la gară, trei

kilometri, trei mii de paşi...

„Micul meu locotenent, vai de tine!” Liusiei i se făcuse milă şi de el şi de ea, şi mângâindu-i, cu buzele, cicatricea de pe gât, tare ca sârma, spuse:

— Nu, n-are să fie aşa! Am să vin eu singură la gară. Am să vin cu un buchet uriaş de trandafiri. Albi ca zăpada. Am să îmbrac o rochie nouă. Albă ca zăpada. Are să cânte muzica, vor fi multe flori, va fi mult popor, toţi vor fi fericiţi. Liusia se întrerupse şi oftă abia perceptibil. Nimic din toate acestea n-are să fie...

Dar Boris nu voia s-o asculte şi repeta întruna aceleaşi cuvinte absurde despre iubire veşnică, despre fericire, despre credinţă.

Când îşi veniră în fire, auziră în bucătărie soldaţii umblând, tropăind, discutând; unul dintre ei îşi scutura mantaua.

Liusia se îmbrăcă, apoi îngenunche la picioarele locotenentului.

— Ia-mă cu tine, tovarăşe comandant, se rugă ea, privindu-l de jos în sus şi lipindu-şi obrazul de genunchii lui. Am să spăl pentru soldaţi, am să vă fac de mâncare. Am să învăţ să fac pansamente şi să mă ocup de bolnavi. Sunt isteaţă. Ia-mă cu tine. Sunt doar atâtea femei care luptă pe front...

— Da, da, luptă. Aşa-i. N-am reuşit să facem faţă pe front fără femei, răspunse locotenentul cu glas întrerupt şi întoarse capul spre geam. Le cântăm imnuri de slavă pentru asta. Şi nu ne e ruşine, când de fapt ar trebui să, ne fie...

— Doamne, deştept mai eşti, locotenente! Liusia îl sărută pe obraz şi ieşi legându-şi cordonul halatului,

Boris îşi zise că se întinde pentru o clipă în pat, dar I se prăbuşi într-un somn adânc, nemăsurat, cum nu-i mai fusese dat să cunoască până atunci.

Peste vreo două ceasuri, Liusia intră în vârful picioarelor în odaie. După ce aşeză, pe spătarul scaunului,

bluza călcată, cu decoraţia prinsă, pantalonii şi obielele spălate, deşi încă jilave, se propti pe marginea patului şi-l apăsă cu degetul pe vârful nasului. Boris se trezi, dar nu deschise ochii, gustând toropeala dulce a somnului.

— Uite! Priveşte! zise Liusia, arătându-i bluza în timp ce-şi îndrepte părul care-i ieşise de sub basma. Am constatat că e un lucru plăcut să ai grijă de bărbatul pe care-l iubeşti, şi dădu cu tristeţe din cap. Femeia tot femeie rămâne. Niciun fel de egalitate în drepturi nu-i ajută.

Rumenă la chip – se înroşise călcând – Liusia părea a întrupa viaţa casnică, liniştită. Boris îi şterse cu palma broboanele de sudoare, o îmbrăţişă leneş, o sărută cu o patimă moale ce se topea ca ceara şi o trase spre el.

— Nu se poate! Toţi s-au sculat! Şi Liusia se propti cu mâinile în pieptul lui.

Dar Boris n-o lăsă să plece.

— Dacă o să se afle?

— Soldaţii află înaintea comandantului suprem când urmează să înceapă ofensiva germană sau ofensiva noastră.

Cât priveşte o treabă ca asta, nu mai încape nicio îndoială...

Boris se îmbrăca, iar Liusia îşi împletea părul, când de după paravan se auzi o tuse delicată, prevenitoare.

— Tovarăşe locotenent, dacă-mi daţi voie, în ce priveşte băuturica, se auzi glasul vesel al lui Pafnutiev, dacă bineînţeles a mai rămas ceva...

— A mai rămas, a mai rămas...

— Cum s-ar zice fără combustibil nu pornea motorul...

— Mai ţine-ţi gura! răspunse Boris cu prefăcută, severitate.

Ei, acuma n-are să mai poată scăpa de trăncăneli! Bineînţeles, soldaţii îl vor aproba, vor zice că şi comandantul lor, deşi pare a fi un intelectual e un flăcău în lege. Tot ce s-a întâmplat va fi interpretat ca o scurtă

aventură de război a locotenentului, el nu va putea schimba nimic, dimpotrivă, va trebui să fie de acord cu ei, să le împărtăşească părerea. Vor căuta să-l descoase cum, ce fel a fost. Doamne, greu îi va fi, cu neputinţă chiar, să scape de privirile pătrunzătoare ale ostaşilor.

Boris strecură printre perdele ulciorul şi cană.

— Lui Şkalik să nu-i daţi nicio picătură. Tu şi ceilalţi că nu beţi mai mult de o sută de grame!

— În regulă! Pafnutiev făcu cu ochiul.

— Ce tot faci cu ochiul? Vezi să nu rămâi saşiu, mormăi Boris.

Liusia se îmbrăcase într-o rochie galbenă; panglici negre îi coborau pe piept, îşi lăsase coada împletită frumos, pe piept. Mânecile rochiei erau de asemenea bordisite cu negru. Încălţase o pereche de pantofi noi cu toc înalt. Semăna eu o fetişcană isteaţă, care deschisese pe ascuns; dulapul maică-sii şi se îmbrăcase cu flori de gheaţă care, scânteiau în mii de culori, flori dintr-o lume de basme, ferigi, palmieri...

— Ce frumoasă mi-eşti, doamnă!

Liusia începu să-şi înfăşoare panglica pe deget, jucându-se cu ea.

— Rochia asta mi-am cusut-o eu singură, pe când eram încă fetişcană.

— Nu zău! Grozavă rochie! Frumoasă de tot!

— Lasă ironiile! Tot una, alta n-am. Liusia îşi lipi obrazul de epoletul lui Boris, moale, parcă morfolit şi tresări. Cu tot spălatul, mirosul puternic de fum, de pământ şi de transpiraţie nu dispăruse.

— Aş vrea să fac ceva... ceva aşa... gestul neprecis al mâinii părea că vrea să ascundă îngrijorarea. Aş vrea să cânt un cântec vechi şi apoi să plâng, dar n-am niciun instrument şi probabil nici nu mai ştiu să cânt. Clipi de câteva ori din genele ei dungi, apoi întoarse capul. Poftim, iar m-a apucat!... Doamne, ce uşor e totuşi să scoţi o femeie din minţi...

Boris îi mângâie uşor coada, gâtul, rochia, de parcă o forţă necunoscută venea să-i răpească această femeie tristă şi supusă, cu ochi atât de cunoscuţi şi de dragi şi totodată atât de străini, ducând-o spre viaţa cotidiană, iar el ar fi vrut s-o păstreze, pe ea şi tot ceea ce fusese între ei, ceea ce numai ei putuseră simţi... Liusia îi prinse mâinile, j le strânse la piept ca şi când i-ar fi spus, uite, sunt cu tine, sunt alături, sunt aici...



Mâncară la bucătărie. Liusia, deşi privea mai mult în pământ, se arătă la masă mai energică decât în ajun. Soldaţii glumeau cu subînţeles, dar fără răutate, că locotenentul lor a slăbit tare mult după luptele grele, suportând de unul singur ofensiva duşmanului, iar ei ea nişte gură-cască dormiseră şi nu veniseră în ajutorul comandantului aşa cum fuseseră învăţaţi încă de pe băncile şcolii. Parcă altădată ştiau şi un cântec: *„Vine comandantul*, *cu detaşamentul său, hei, hei! Comandantu-n frunte!”* Iată că detaşamentul se dovedise a fi vajnic la dormit! Proastă treabă! Munca politico-ideologică a plutonului e în delăsare, trebuie pusă la punct, pentru ca tânărul comandant să nu mai lupte de unul singur...

Numai Şkalik nu pricepea o iotă. Mototolit, stors până la ultima picătură, cu buzele vineţii, tremurânde, şedea la masă, asemenea unui posluşnic, tuns chilug, apăsat de povara păcatelor sale lumeşti. I s-a oferit un pahar ca să-şi vină în fire, dar el l-a respins, ferindu-se ea de Necuratul. I-au dat atunci zeamă de varză, însoţită de cuvenita morală: „Dacă nu ştii să bei, nu te apuca!”

Liusia strânse de pe masă, apoi scotoci în sertar şi, printre nasturi, aţă şi degetare ruginite, găsi un tub mic de ruj. Închise uşa ce dădea în tindă, scuipă peste rujul uscat, îl întinse uşor pe buzele crăpate, care o dureau,

apoi ieşi pe nebăgate de seamă din casă, ducând un bidon de tinichea în mână.

Soldaţii se pregăteau să-şi spele rufele, să se bărbierească, să-şi cureţe hainele, încălţămintea; fumau fără încetare mahorcă, schimbau din când în când o vorbă, îl luau peste picior pe Şkalik. Locotenentul le asculta discuţia domoală, bucuros că nu l-a chemat deocamdată comandantul batalionului, că n-au sosit niciun fel de ordine, că poate dă Domnul şi mai rămân aici câteva zile.

Discuţia se învârtea în jurul aceleiaşi teme veşnice, la care revine întruna ostaşul rus ori de câte ori mai scapă de spaimă şi se mai odihneşte puţin. Pafnutiev îşi ascuţea briciul, trăgea din ţigară şi făcând ochii mici din cauza fumului, povestea:

— Cum vă ziceam, terminaserăm eu masa, copiii nu erau acasă, tata şi mama se prăpădiseră la data aceea. Ne vastă-mea, Zoia, strângea de pe masă, iar eu fumam liniştit şi mă uitam după ea cum aleargă prin casă, răsucindu-şi picioarele rotunde. Ferestrele erau deschise, vântul legăna perdelele, de afară venea miros de bălegar. Linişte. Şi mai ales nici ţipenie de om. Zoika terminase cu strânsul mesei. Eu îi zic: „Ce-ar Îi, păpuşico, să ne mai distrăm şi noi?” Zoia începu să alerge şi mai abitir încolo şi încoace şi să facă scandal: „Voi, bărbaţii, numai treaba asta o aveţi în cap. Uite, grădina nu este plivită, în casă e dezordine, copiii umblă hai-hui...” „Bine îi zic eu, grădina, sigur, e lucru mare. Du-te de-o piveşte. Iar eu merg să dau o raită pe la fete!” Pe vremea aceea, eram un bărbat şi jumătate şi mai cântam şi la armonică, după toate. Iese Zoia ca o furtună pe uşă. Lipseşte o clipă, două, cinci... Eu fumam şi mă tot gândeam... Numai ce dă buzna Zoia pe uşă, gata pregătită, se trânteşte de-a curmezişul patului şi strigă: „Vino de te-nfruptă!”

Încăperea se cutremură de râsete. Acoperindu-şi cu palma ochii ce străluceau de dulceaţa amintirilor, râdea şi

Pafnutiev de se prăpădea. Nu lipsi mult să-şi taie cureaua cu briciul. Şkalik, care mânca varză, era cât pe-aci să se înece, Malîşev îi trase însă un pumn în spate, încât îl doborî de pe laviţă şi ostaşul înghiţi varza fără să mai bage de seamă. Karîşev pufni o dată pe nări cu atâta putere de-ai fi zis că era cine ştie ce dihanie, şi foile uscate de ceapă zburară de pe masă într-un adevărat vârtej. Până şi Kornei Arkadievici, care tăcuse timid, îşi întinse buzele palide într-un zâmbet abia schiţat.

Liusia reveni şi pe nebăgate de seamă îi făcu lui Boris semn să iasă în tindă. Acolo îi întinse bidonul, forţându-l să bea laptele cald, abia muls, îi şterse dâra uşor marcată a mustăţilor care se murdăriseră de lapte, şi eu o privire şireată, şopti:

— Deţin un secret militar!

Boris, de mirare, căscă gura.

— Unitatea voastră mai rămâne o zi sau două aici!

Un sunet surd izbucni din pieptul lui Boris. O cuprinse pe Liusia de talie, începu s-o rotească prin odaie şi fără să vrea. Lovi oglinjoara de pe pervazul ferestrei.

— Vai de mine! strigă Liusia. Semn rău!

— Ce semn rău? râse Boris. Creezi în semne? Eşti superstiţioasă? Ai rămăşiţe burgheze în conştiinţă! Gândeşte-te, două zile! Puţin e asta?

Liusia strânse, în tăcere, cioburile. Boris o ajută. Cineva trânti cu putere uşa de la intrare. Liusia aruncă cioburile în ghiveciul cu flori şi ieşi în grabă la bucătărie.

— La arme, ostaşi! strigă plutonierul cu glasul lui răguşit, căutând cu tot dinadinsul să facă pe voinicul, şi apoi lovindu-şi pâslarii unul de altul, raportă lui Boris: – Tovarăşe locotenent, ordin să ne prezentăm în piaţă. Camioanele au şi sosii.

— Camioanele? Ce fel de camioane? S-a spus doar că două zile…

— Cine a răspândit zvonul ăsta mincinos? Ochii înroşiţi ai lui Mohnakov sfredeliră adunarea soldaţilor. Aceştia

ridicară din umeri a neştiinţă. Pafnutiev duse degetul la tâmplă şi făcu plutonierului cu ochiul. Mohnakov s-ar fi apucat să le tragă ostaşilor o săpuneală cu acest prilej dacă nu l-ar fi oprit paloarea de mort de pe chipul locotenentului. — E o coloană de camioane, explică plutonierul, Coloana aceea care transporta prizonieri, acum a fost pusă la dispoziţia regimentului nostru. Pe jos. Şi măi ales iarna, nu ajungem noi pe front.

Liusia se lipise cu spatele de uşă. Broboada albă i se desfăcuse, descoperind panglicile negre ce-i atârnau pe piept şi decolteul rochiei. Boris stătea nemişcat în mijlocul bucătăriei. „Ce-i cu dumneata?" părea să-l întrebe privi rea lui Mohnakov.

Soldaţii bombăneau, se certau între ei, înjurau războiul. Strângându-şi calabalicul, se loveau de locotenent. Şkalik cotrobăi a prin paie, căutându-şi cureaua. Plutonierul răscoli paiele cu pâslarii, agăţă cureaua, care semăna a şarpe zdrenţuit, şi cu aceeaşi mişcare a pâslarilor o zvârli în capul lui Şkalik.

— Ţi-ar trebui o dădacă!

Puţine bagaje are ostaşul. Cât au căutat soldaţii să întindă de timp tot au reuşit până la urmă să termine cu împachetatul. Nu le mai rămânea decât să-şi ia rămas bun. Toţi porniră să vorbească în acelaşi timp, strângând mâna gazdei. Pentru ei era lucru obişnuit. Schimbaseră cel puţin o mie dacă nu chiar două mii de gazde tot urmând linia frontului.

— Daţi-i drumul, băieţi, daţi-i drumul! plutonierul îi grăbea zvârlind tot timpul o monedă în sus, cu un aer, nu se ştie de ce, nemulţumit. Camionul nu e cal, nu-i place să aştepte.

Soldaţii îşi aprinseră ţigările şi o porniră lăsând în urmă paiele răspândite pe pardoseala din bucătărie. În casă era pustiu şi rece. Liusia împinse uşa cu spatele şi intră în odaie de parcă s-ar fi prăbuşit într-o pivniţă.

— Ce să fac, să-mi cer scuze, sau cum?

Boris, care se chinuia să bage în porthart pachetul de scrisori şi un prosop ce nu voiau să între cu niciun preţ, ridică o privire oarbă spre plutonier.

Plutonierul se uită pieziş spre locotenent, mormăi ceva, îşi trase căciula peste urechi, aruncă moneda în tavan, dar nu reuşi s-o prindă, şi ieşi trântind uşa.

Boris îşi urmări cu privirea ostaşii, care fuseseră nevoiţi să părăsească încăperea caldă, apoi înainte de a intra în tindă, rămase câteva clipe de parcă ar fi stat pe marginea unei râpe, după care, eu o mişcare bruscă, îşi puse porthartul, îşi îndreptă gulerul mantalei şi împinse uşa.

Liusia şedea pe laviţă şi privea pe geam, sprijinindu-şi bărbia de braţele aşezate pe pervazul ferestrei. Se uita afară. Cheutoarea mânecuţei lunecase din nasture şi cele două jumătăţi tivite cu negru păreau să zboare ca nişte aripioare. Boris încheie nasturele, reunind aripioarele şi îi mângâie mâna. Trebuia să spună ceva sau mai bine ar fi fost să găsească o glumă. Niciun fel de glume nu-i treceau însă prin minte.

— Eşti aşteptat, zise Liusia întorcând privirea. Ochii îi erau străini, iar glasul liniştit şi cotidian.

— Da.

— Atunci, du-te. N-am să te conduc. Nu pot. Se întoarse din nou spre geam, aşezându-şi, cu acelaşi gest bărbia cu gropiţa adâncă, pe braţ. Felul în care şedea, cu buzele strânse, cu genele uşor tremurânde, avea ceva emoţionant şi puţin caraghios. Amintea de o elevă necăjită la un bal de sfârşit de an.

Clipele zburau.

— Ce să fac? Boris îşi îndreptă porthartul pe şold, mutându-se de pe un picior pe altul. E timpul să plec. Se mai mută o dată de pe un picior pe altul, îşi îndreptă din nou porthartul. Liusia nu răspunse. Bărbia parcă i se strivise, genele tremurânde clipeau tot mai des şi mai des, mânecuţa se desfăcu din nou, iar capătul cosiţei lunecase în jgheabul umed al ferestrei. Boris stoarse părul

umed şi cu un gest de părere de rău lăsă să-i cadă coada pe spate. — N-am nicio vină, zise el abia perceptibil, ţinându-i o clipă mâna mai sus de tăietura rochiei. Părul avea în el o căldură gingaşă, pufoasă, parcă era un cuib de păsărele. „Iubita mea.” Boris se stăpâni cu un suprem efort să nu-şi lipească buzele de trupul ei cald, de pielea gingaşă ca de copil.

— Bineînţeles, zise Liusia, care îi simţise stăpânirea de sine şi îşi privi mâinile. În aceeaşi clipă începu să şi le mişte nervos, să îndrepte panglicile; nu se ştie de ce îşi duse degetele la gât, apăsându-şi-l.

— Vinovaţi nu există...

— Rămâi cu bine, deci... Stângaci ca un recrut la primele exerciţii, Boris făcu stânga-mprejur, închise uşor uşa ca într-un salon de spital, apoi rămase o clipă ca şi cum ar îi aşteptat ceva, cercetând bucătăria cu privirea: n-a uitat nimeni nimic?

Nimeni nu uitase nimic. „Nici măcar paiele nu le-au ridicat. Au făcut murdărie şi s-au cărat. Aşa e întotdeauna... În sfârşit, asta este... Despărţire lungă, lacrimi zadarnice...” Boris împinse paiele spre colţ şi porni repede să ajungă din urmă plutonul.

În piaţă se strângeau din toate părţile şiruri de soldaţi. Zăpada scârţâia sub bocancii lor, ca şi cum ar fi strivit foi de varză. Un fum albicios, ca atunci când faci foc cu paie, se ridica deasupra târguşorului, aşezat între două coline împădurite, în albia lată a unui râuleţ care se bifurca pentru a se vărsa apoi într-o apă ceva mai mare. De-a lungul râuleţului se înşirau case şi grădini, înconjurând o biserică.

Boris se miră cum de nu zărise până atunci această bisericuţă cu cupola sfărâmată. Se vede că aşezarea de pe malul apei fusese bombardată. Podul de lemn arsese, parapetul se prăbuşise, bucăţile de gheaţă, plutind pe apă, semănau cu nişte petice pe-o haină, prin ferestrele sparte ale bisericii ieşeau aburi; în casele din cătun se

făcuse foc, fumul se întindea de-a lungul râului. Casa ce arsese în timpul nopţii mai fumega încă.

De ce oare nu-şi făcuseră nemţii linia de apărare pe partea aceasta a râului, ci preferaseră să se retragă pe pământ gol, să se ascundă prin viroage şi de acolo să încerce a sparge încercuirea? Războiul îşi are legile sale şi o aritmetică proprie. Se întâmplă să piară un pluton întreg, o companie întreagă, iar unul-doi să rămână teferi, să n-aibă măcar o zgârietură. Sau obuzele şi bombele să facă fărâme un sat întreg, iar în mijlocul lui să rămână neatinsă o casă. În jurul ei numai ruine, doar vetrele au mai rămas, iar ea stă nevătămată, până şi geamurile sunt întregi.

De vreme ce avea la dispoziţia sa maşini, comandantul ide batalion Filkin se simţea cu adevărat conducător şi îşi dădea multă importanţă. Îl privea pe Boris de la distanţă, ca şi cum ar fi vrut să sublinieze că şi unul şi altul nu mai sunt aceiaşi, că s-au schimbat. Mâna lui pe care se mula impecabil, gata să crape, o mănuşă din piele de porc, probabil o mănuşă de damă, însoţea ea gesturi imperative ordinele pe care le dădea. Comandantul batalionului indica cine şi în ce maşină anume trebuie să se urce, ce distanţă trebuie să fie respectată între camioane.

Glumind, soldaţii urcară veseli în camioane. Nu există, oameni mai blânzi şi mai cumsecade decât soldaţii care au dormit pe săturate şi au mâncat o mâncare caldă, mai ales când află că nu trebuie s-o ia pe jos până la linia întâi a frontului.

Nu se ştie de unde răsăriseră două fete ucrainiene îmbrăcate în cojoace galbene, absolut identice, tivite cu blană, cu broboade înflorate pe cap. Aceste fete coapte, cu dintâi albi, păreau să fi coborât din tablourile lui Maliavin sau Kustodiev, sau mai precis, de pe afişele de expoziţii dinainte de război.

Niciun soldat nu trecu indiferent prin faţa lor. Fiecare

căuta să le dea atenţie: care cu o vorbuliţă potrivită, care bătându-le pe umăr, care încercând să le vâre mâna pe sub cojoc.

Ucrainiencele scoteau ţipete ascuţite, luptând să respingă atacurile infanteriştilor: „Duceţi-vă naibii, muscalilor! Duceţi-vă naibii!” „Diavole împeliţat, ce te-ai apucat să faci?” „Aoleu! Vai de mine!” „Ia faceţi bine de plecaţi mai repede!”

Se vedea însă bine că n-ar fi vrut să scape chiar atât de repede de muscali şi că toată acea hârjoneală din jurul lor le făcea plăcere.

Boris nu încerca niciun fel de zguduire sufletească, simţea doar cum îi strânge gâtul ca un cerc gulerul umed, care se întărise de ger, cum îl arde, cu o durere sâcâitoare, locul ros de manta. Nu ştia dacă din cauza frigului sau a gulerului înţepenit îi era greu să respire, gândurile lipicioase şi dense îi apăsau creierii înţepeniţi parcă în timp ce inima şi viaţa, care în această noapte porniseră cu o maximă viteză, îşi urmau traiectoria. Capătul, locul de oprire erau departe, iar durerea şi tristeţea mai aproape, dar deocamdată locotenentul n-o ştia. Din ce în ce mai bine dispus, alerga, făcându-şi de lucru, în jurul maşinilor, le bătu chiar pe umăr pe cele două ucrainience. Cât demult se schimbase într-un timp atât de scurt! Altădată, nu şi-ar fi îngăduit nu numai să atingă, dar chiar să privească cu subînţeles o fată.

Filkin, comandantul batalionului, se miră.

— Grozav ai progresat, Boris!

Locotenentul tocmai se pregătea să-i răspundă cu o glumă, când o zări pe Liusia. Cu o broboadă de lână aruncată în grabă pe cap, cu aceiaşi pantofi negri în picioare, se repezi la el şi, de faţă cu toată lumea, începu să-l sărute, urcă apoi în camion şi-i sărută pe rând pe soldaţii care înnoptaseră în casa ei, spunându-le că-i sunt dragi cu toţii, să aibă grijă de locotenent şi să nu~i mai dea de băut lui Şkalik.

Ostaşii care fuseseră încartiruiţi prin alte case îşi exprimau deschis invidia şi cereau, cu voce tare, să li se acorde şi lor atenţie. Kornei Arkadievici scoase un pantof din piciorul Liusiei şi-l scutură de zăpadă. Sprijinindu-se de umărul lui Malîşev, Liusia stătea într-un picior, râdea printre lacrimi şi vorbea, vorbea întruna.

— Dumnezeu să te aibă în paza lui, fată dragă, îi spuse Kornei Arkadievici, punându-i în picior pantoful, iar Karîşev o mângâie discret, pe cap, în timp ce-i îndrepta broboada.

Camioanele porniră brusc, ca nişte cai ce se saturaseră să stea în-grajd. Boris o strânse puternic pe Liusia la piept, strivindu-i nasul cu catarama porthartului; o bucată de vreme ea nu simţi decât această durere.

— Tovarăşe locotenent, tovarăşe locotenent! şoferul îl tot striga şi-i spunea să se grăbească. Iată, coloana a pornit, eu singur nu mă descurc, nu cunosc drumul.

Prin faţa lui treceau unul după altul camioanele, soldaţii strigau cuvinte nedesluşite, însoţite de râsete.

— Dacă ne-am fi gândit să zicem înainte de plecare o rugăciune... spuse Liusia, trăgându-l de gulerul mantalei. Îmi vine să bocesc în gura mare...

— Ce idee! Asta ar mai lipsi! murmură Boris, privind temător spre camion şi încercând s-o dezlipească pe fată de la pieptul său. Ai îngheţat bocnă, du-te acasă.

Sări în cabină, trânti cu toată puterea uşa şi în aceeaşi clipă o şi deschise gata să-şi ceară iertare pentru jignirea pe care i-o adusese. Dar camionul scoase un răget de fiară sătulă şi se avântă brusc luând-o la goană, locotenentul fu proiectat pe spătarul banchetei, iar Liusia împinsă într-o parte, şi învăluită în fumul eşapamentului. Aşa rămase în amintirea lui, pierdută şi uimită.

Soldaţii chiuiau, cântau, fluierau. În zăpada strivită de atâtea picioare mai fumegau ici, colo, chiştocuri. Coloana de maşini porni să urce colina din spatele târguşorului, apropiindu-se încetişor de pădure.

— Adresa! Liusia porni în goană. Doamne, Dumnezeule, adresa!

Asurzită, zăpăcită, alerga în urma coloanei. Dar nu mai era chip să ajungă din urmă maşinile.

La marginea codrului indiferent şi tăcut, sumbru şi sever, acelaşi codru unde atârna spânzurat scheletul străinului, camionul cu botul bont, marcă străină, atinse o ramură de brad, apoi încă una, încă una, şi zăpada scuturându-se închise în faţa ei totul ca şi cum cineva ar fi tras o cortină de teatru.

Se opri istovită, cu răsuflarea tăiată.

Ce mai conta o adresă? La ce bun această adresă? Timpul îşi încetinise mersul, stătuse locului o noapte şi acum o luase iar la goană, ducând mai departe socoteala anilor, a minutelor, a ceasurilor vieţii omeneşti. Noaptea trecuse, rămăsese undeva în afara zilei ce se născuse. Nimic nu se mai îndrepta şi nimic nu se mai putea întoarce înapoi.

Totul fusese şi totul dispăruse.

O coloană nouă trecu prin faţa ei. Ostaşii priveau zăpada, casele, picioarele femeii. Liusia nu mai avea putere să ridice mâinile şi să fluture batista; se clătina din tot trupul, ca şi cum s-ar fi închinat, şi repeta întruna acelaşi lucru:

— Să isprăviţi mai repede cu războiul, dragii mei... Şi să rămâneţi cu toţii în viaţă...

Reveni acasă pe jumătate îngheţată. Pantofii bocăneau ca nişte bolovani. Zăpada îi acoperise părul. Vârful cosiţei umede îngheţase şi o lovea pe spate ca o bucată de plumb. Fără să se dezbrace, scâncind ca un căţeluş, Liusia se vârî în pat: undeva, în subconştientul ei, nădăjduia că aşternutul mai păstrează ceva din căldura lui Boris.

Nişte soldaţi din manutanţă intrară în casă. Un sergent în vârstă, cu aer de fante, apăru în odaie fără să bată la uşă. Văzând-o încercă să se justifice:

— Era deschis. Am crezut că e o casă părăsită...

— N-are nimic. Rămâneţi aici.

Îşi zvârli pantofii din picioare, încercă să-şi tragă plapuma pe cap, să se lipească de ceva; scâncea tot mai tare, iar dintâi îi clănţăneau în gura îngheţată. În ochii ei negri, privind undeva, în depărtare, apăru o lumină fugară ca şi cum luciri de promoroacă s-ar fi aprins în pupilele uscate din care dispăruse şi ultima picătură de viaţă.

Partea a patra

ADORMIREA

SUMECINDU-ŞI PULPANELE ALBE, zdrenţuite, iarna se retrăgea în grabă spre miază-noapte, lăsând slobod frontul. Pământul şfichiuit de război îşi dezvelea rănile şi încerca să se vindece singur cu razele soarelui, cu apa din topirea zăpezilor; iarba verde acoperea treptat cicatricele. Se iviră mâţişorii, primii toporaşi răsăriră pe povârni şurile dealurilor, căpşoarele ascuţite ale ghioceilor îşi făcură loc prin zăpadă. Stoluri de păsări tăcute, în şiruri dezordonate trecură peste tranşee, pe deasupra frontului. Vitele ieşiră la păscut. Vacile, caprele, oile, smulgeau cu dintâi iarba încă măruntă şi rară de parcă o tundeau cu foarfecele. Vitele nu erau păzite de păstori, ci numai de păstoriţe – fie de vârstă şcolară, fie gârbovite de vremuri.

Băteau vânturi calde şi umede. Tristeţea îi ajungea din urmă pe soldaţi, pătrundea în tranşee împreună cu apa ce se topea din zăpezi.

În acea vreme, regimentul de puşcaşi fu deplasat în spatele frontului pentru refacere, căci suferise pierderi mari în timpul iernii. Şi chiar în ziua în care regimentul fu deplasat şi trecut în rezervă, locţiitorul politic primi vizita unui locotenent tânăr, cu chipul uscat, bătut de vânturi. Locotenentul venise cu rugămintea să i se dea câteva zile de concediu.

Locţiitorul politic stătu o clipă pe gânduri, zicându-şi că acest locotenent îl ia peste picior, că a venit să glumească, şi tiu lipsi mult să-l dea afară pe comandantul de pluton, dar se opri văzând. Tristeţea fără margini ce se desluşea în toată făptura tânărului.

Începu să-l descoase şi după ce stătu de vorbă cu el pe îndelete, se simţi cuprins de aceeaşi tristeţe.

— Aşaaa... zise el după o îndelungată tăcere, tărăgănând cuvintele şi pufăind din pipa sa ucraineană de lemn. Apoi repetă posomorit, lungind şi mai mult silabele: Aşaaa-a-a... Un comandant de pluton ca oricare altul. Şi cu decoraţiile era totul în ordine: „Steaua Roşie” o primise de două ori, la una dintre de emailul de pe raza de soare era puţin ciobit, apoi o medalie „Pentru merite în luptă”. Cu toate acestea, acest locotenent avea... nu se ştie ce... dar ceva aparte. Ghiceai în el un suflet meditativ, un suflet romantic. La vârsta lui, oamenii sunt în genere nişte entuziaşti. Acest tânăr cavaler al tristei figuri este profund convins că iubeşte o singură dată în viaţă şi că femeie mai minunată decât cea pe care a cunoscut-o nu există în lumea întreagă. Un om ca acesta este în stare s-o şteargă din unitate fără să ceară voie, pentru a vărsa lacrimi pe pieptul unicei sale iubiri...

„Da-a-a...! Diavolul ăsta are s-o şteargă! u se căina locţiitorul politic, căruia îi părea rău de locotenent şi care în acelaşi timp se bucura că războiul nu distrusese în sufletul omului tot ce era omenesc. Avusese timp, în ciuda războiului, să se îndrăgostească, iar acum se chinuia, suferea de dor, jinduia după fericire. Şi dacă, după toate acestea, ar nimeri într-o companie de pedeapsă?

Locţiitorul politic simţi tristeţea punând stăpânire şi pe sufletul lui. Parcă nu-i prea venea la îndemână. Se foi de câteva ori pe scaunul de lemn care scârţâia îngrozitor, îşi mai umplu pipa cu frunze rău mirositoare; o umplu, o aprinse, apoi o curăţă şi rosti în cele din urmă pe un ton

care nu semăna deloc a fi cel al unui comandant:

— Uite ce e, băiete, scoate-ţi gărgăunii ăştia din cap!

În ochii locotenentului ardea cea mai cumplită tristeţe, Nu erau pe lume cuvinte care să-i poată schimba hotărârea. Se vede că luase o hotărâre fermă, dar cum locţiitorul politic nu’ ştia ce anume, continuă să discute cu el despre cei de acasă, despre război, despre cel de-al doilea front, sperând în sinea lui că pe parcurs are să găsească el o soluţie.

— Stop! Locţiitorul politic sări în sus şi împinse scaunul cu un gest de fotbalist. Ai o baftă colosală, Kostiaev. Te-a făcut mama om norocos. Şi să ştii de la mine să nu joci cărţi de vreme ce ai noroc în dragoste! îşi amintise că direcţia politică a frontului organizează un seminar al locţiitorilor politici din rândul ofiţerilor inferiori. Întrucât mulţi locţiitori politici muriseră în timpul ofensivei de iarnă, hotărî, cu de la sine putere, să-l trimită la acest seminar pe comandantul de pluton Kostiaev, pentru ca eventual după aceea să-l facă locţiitor politic al batalionului. Băiatul era tânăr, instruit şi cunoştea bine şi viaţa de front.

— Ai să faci un ocol, dar să-mi fi la destinaţie în ziua când încep cursurile! Ţi-ajunge o zi pentru treburile personale?

— Mi-ajunge o oră. Locotenentul nici nu păru să se bucure prea tare. Se vede că aşteptase mult această clipă, răbdase mult şi cine ştie câte gânduri nu-i trecuseră prin minte, câte sentimente nu se zbuciumaseră în sufletul lui...

— Dă-mi adresa. Să-ţi fac foaia de drum.

Nu ştiu adresa.

Cum asta, nu ştii?

— Nici numele de familie nu i-l cunosc. Locotenentul plecă ochii şi căzu pe gânduri. Uneori mi se pare că totul n-a fost decât un vis... alteori nu...

— Eşti co-lo-sal! şi locţiitorul politic îl privi cu şi mai

mult interes pe locotenent. Bine, fie. Şi făcu un gest a lehamite cu mâna. Să vii deseară să-ţi iei raţia. Altfel, te pomeneşti că mai şi mori pe drum de foame...

Care-i fuseseră gândurile? Dar speranţele? Ce visuri îşi făcuse? Se gândise cum va fi întâlnirea lor? Cum va arăta ea, această întâlnire?

Are să ajungă în târguşorul acela, are să se aşeze pe banca ce se află nu departe de casa ei, pe banca dintre cei doi plopi, semănând cu nişte treierători. Ţinea minte ca acum şi banca şi plopii, pentru că acolo, alături, o zărise pentru ultima oară pe Liusia. Are să stea pe bancă să aştepte până are să iasă ea din casă. Şi dacă are să treacă prin faţa lui fără să-l vadă?... Atunci are să se scoale în aceeaşi clipă, are să se ducă la gară şi are să plece. Dar era convins că n-are să treacă. Are să, se oprească, are să-l întrebe: „Boris, ai şters-o de pe front?” Şi ca s-o sperie el are să-i spună: „Da, am şters-o! De dragul tău, am dezertat!”.

...Şedea aşa, acoperit de praf de la cizme până la bonetă, pe banca de sub plopii ce se împodobiseră cu frunzuliţe alburii şi lipicioase, şedea şi aştepta. Liusia ieşi din casă purtând în mână o sacoşă. Închise uşa. O privea ţintă cum trece. Ce minune! Era îmbrăcată în aceeaşi rochiţă şi purta aceiaşi pantofi. Numai că pantofii erau scâlciaţi, aveau pielea scorojită la vârf şi rochia nu mai era garnisită cu panglici negre, mânecuţele se decoloraseră, aripioarele atârnau ca moarte. Liusia slăbise. Ochii păreau umbriţi, coada o purta răsucită într-un coc pe ceafă, ceea ce dădea chipului ei un aer mai sever şi o făcea mai matură.

Liusia trecu pe lângă el.

Nu-i mai rămânea nimic altceva de făcut decât să plece la gară, să se întoarcă mai repede la unitatea sa, să ceară să fie trimis pe dată pe front şi să moară în luptă.

Dar iată că Liusia încetini pasul, întoarse binişor capul, de parcă ar fi simţit o durere în ceafă.

— Boris, tu?

Se apropie de el, puse mâna pe el, îi pipăi medaliile, decoraţiile, tresa de rănit, îşi trecu palma peste obrazul lui şi simţi ţepii ascuţiţi ai bărbii.

— Într-adevăr, tu eşti Borea!

Fără să-şi lepede sacoşa din mânecă, lunecă la picioarele locotenentului şi extaziată îşi lipi buzele de cizmele lui prăfuite, scâlciate de atâta drum, sărutându-le cu patimă.

Nu, nimic din toate acestea nu se întâmplase şi nici nu se putuse întâmpla. Regimentul n-a fost trimis în refacere, ci a fost completat din mers şi Boris, pierzând mereu oameni, uneori neavând măcar timpul să e obişnuiască cu unii dintre soldaţii săi, mergea tot înainte şi înainte, împreună cu plutonul său, până când se pomeni în Ucraina de Vest.

Spre primăvară, îmbolnăvindu-se iarăşi de orbul găinilor, Şkalik fu trimis să se trateze şi rămase să lucreze pe lângă spital, ceea ce locotenentului îi făcu multă plăcere. Totuşi într-o bună zi, Şkalik reveni în linia întâi, strălucind de bucurie că a ajuns iar în mijlocul tovarăşilor săi.

...Între timp, ofensiva continua, deşi era mai puţin îndârjită. Unităţile din linia întâi duceau lupte de importanţă locală, căutau să-şi îmbunătăţească poziţiile înainte de a trece la o perioadă îndelungată de defensivă.

Sosi ordin de la statul major al regimentului prin care plutonul lui Kostiaev urma să execute operaţii de recunoaştere într-un cătun din apropiere şi, în măsura posibilităţilor, să cucerească o mică cotă aşezată la dreapta acestuia, fortificând-o. Mohnakov îşi petrecu ziua întreagă în groapă, cu binoclul în mână; tot examina, tot adulmeca, şi noaptea, după ce lichidă pe furiş punctul de lansare al rachetelor şi apărarea germană, se strecură, cu o grupă de pistolari, în cătun, stârni acolo o panică

îngrozitoare, trăgând focuri în dreapta şi-n stânga, încât fasciştii părăsiră înspăimântaţi şi cătunul şi cota.

Puşcaşii se aranjară prin casele care aveau şanţuri de comunicaţie cu postul de observaţie de pe cotă, bucurându-se grozav că nu trebuie să mai sape tranşee. Postul de observaţie de pe colină rămăsese neatins, până şi soba de tuci mai ardea, iar telefonul nici nu fusese decuplat. *„Hitler Kaput!”* strigau ostaşii la telefon. La capătul celălalt al firului li se răspundea *„Russiche schiveine”!* Smulgându-şi unul altuia receptorul din mână, pistolarii fericiţi de succesul lor, se răsteau la nemţi, le făceau în ciudă, le cântau cântece obscene.

Inamicul pus cu botul pe labe, nu rezistă la această polemică, îşi decuplă telefonul, făgăduind să le facă ivanilor *„gross kaput”. C*a din senin apărură artileriştii care-i poftiră pe infanteriştii buni de glumă să părăsească postul de observaţie. Făcându-le imputări artileriştilor, zicând că totdeauna aceşti „zei ai războiului* vin la de-a gata, puşcaşii se întoarseră în cătun, unde se apucară să fiarbă cartofi şi să povestească cum au discutat la telefon cu nemţii.

Doar Mohnakov şi Karîşev mai rămăseseră la cotă, pentru a menţine legătura cu artileriştii! Dimineaţa s-a stabilit că povârnişul colinei şi poalele ei, până dincolo de grădinile de zarzavat, ba chiar şi aceste grădini, fuseseră minate încă din iarnă, când nemţii construiseră aici încă o linie de apărare.

Cam spre amiază se ivi un soldat care o luă direct peste câmp.

— Cine dracu o fi ăsta care vine? Karîşev îşi duse palma la ochi. Plutonierul întoarse luneta şi se lipi de vizorul ei,

— E un genist, zâmbi el acru şi vru să mai adauge ceva, dar în aceeaşi clipă jos se auzi o bufnitură de parcă cineva ai1 fi trântit cu toată puterea uşa într-o casă pustie, măgura acoperită de iarbă săltă în sus şi se sfărâmă în mii de bucăţi, un fum gălbui se ridică spre cer.

— Aoleu, măiculiţă, aoleu, se auzi în tranşee şi Karîşev îşi încordă auzul, apoi se lovi speriat cu palma peste gură.

— Vai de mine şi de mine, păi ăsta-i Pafnutiev! După care începu să înjure: Cine dracu' te-a adus aici, tâmpitule?

— A-o-leu! A-o-leu! ajuto-oor, ajuto-oor!

Karîşev încetă să mai înjure, suflă greu şi începu să urce anevoie din tranşee. Plutonierul îl apucă de gaica mantalei.

— Unde te duci, tontule! Ţi s-a urât cu viaţa?

Plutonierul cercetă atent, cu luneta, toată câmpia de la poalele colinei, care era acoperită de frunze mucegăite; măgurile de pământ păreau cenuşii din cauza tufişurilor de mătură, alături de care se zăreau firicele albicioase de iarbă. Împroşcând apă şi noroi, Pafnutiev se zbătea printre bulgări de pământ şi tot striga, striga întruna. Deasupra capului lui se rotea, şuierând, o becaţină.

— Rămâi aici! îi ordonă plutonierul lui Karîşev.

Mohnakov se strecură în spatele colinei, se ridică în picioare şi după ce examină şi calculă, verificând fiecare pas, porni încet spre poalele ridicăturii unde era un teren mlăştinos. Nagâţii îl atacau, gemeau, se învârteau în jurul capului lui.

— Tâmpiţilor, la o parte, la o parte! Plutonierul îşi şterse cu mâneca broboanele de sudoare de pe frunte şi nas. Dacă daţi peste o mână, vedeţi voi!

Ajunse până în dreptul lui Pafnutiev şi reuşi să-l scoată afară din băltoacă. Ostaşul avea ambele picioare, până sus la şold, sfârtecate de o mână antiinfanterie. Din cauza exploziei, iarba căpătase o culoare albicioasă şi mirosea a usturoi stricat. Pe neaşteptate, Mohnakov îşi aduse aminte că fata lui, care acum era bună de măritat, când gustase în copilărie prima oară salam, căutase să-i convingă pe toţi că usturoiul miroase a salam. Nu ştia nici el de ce, dar de copii, de familie îşi aducea aminte atât de rar, şi totdeauna pe neaşteptate. Mohnakov zâmbi acestei

amintiri dragi, iar Pafnutiev, speriat de zâmbetul lui, încetă să mai strige.

— Nu te teme, mormăi Mohnakov. Ţine mai bine o ţigară. După ce-i vârî ţigara în gură, plutonierul se lovi cu palmele peste buzunare în căutarea cutiei de chibrituri. O pierduse nu ştia nici el unde. Pafnutiev băgă mâna în buzunarul de la piept, unde avea o brichetă grozavă.

— Ţine bricheta mea, s-o ai ca amintire.

— Să mă ferească Dumnezeu de amintirea ta î

A fost greu şi a durat mult până l-a pansat. A trebuit să mai scoată din buzunar încă un pachet de „prim ajutor”, pe care l-a rupt cu dintâi. Pafnutiev bocea întruna şi se căina mereu.

— Nu mai zbiera! Mă dor urechile! se răsti la el Mohnakov. Află de la mine că pe front oamenii scapă cu viaţă numai dacă se poartă ca fraţii între ei...

— Să nu mă laşi aici, Nikolai Vasilievici, am copii, am nevastă! Şi dumneata ai familie... Toată viaţa mea... Toată viaţa... am să mă rog pentru dumneata.

În tranşee i-au meşterit o targă din beţe şi foi de cort. Când a fost să-l ducă la infirmeria batalionului, i-au băgat pe gât o înghiţitură de vodcă. Pafnutiev sughiţă, deschise ochii doborâţi de fierbinţeală, recunoscu pe Boris, pe Karîşev şi pe Malîşev.

— Iertaţi-mă, fraţilor! rosti Pafnutiev şi căzu întins pe targă, îngropându-şi faţa în palme. Mărul lui Adam, acoperit de ţepi cărunţi, i se mişca nervos.

Karîşev şi Malîşev ridicară targa. Boris îi urmări cu privirea până ajunseră la poalele colinei. Plutonierul bombănea nemulţumit, curăţindu-şi bluza şi pantalonii...

*

Cumătrul Pafnutiev, pompierul, era un om cu cântec, cum ziceau cei doi consăteni din Altai, şi din cauza lui şi ei avură de suferit.

După ce l-au depus pe Pafnutiev viu la infirmeria batalionului, au pornit să facă iute cale întoarsă spre linia întâi. Obosiţi de povara pe care o duseseră, pierduseră din vedere că trebuiau să fie cu băgare de seamă în apropierea cătunului. Pe neaşteptate, răsună o împuşcătură. Karîşev mai făcu un pas, încă unul, după care simţi cum îi pogoară în suflet liniştea tihnită a înserării de ţară. De fapt nici nu auzise să fi fost o împuşcătură, ar fi zis mai curând că fusese un pocnet de bici; cine ştie ce păstor se întorcea cu vitele de la păscut, cu vacile care leneviseră zile lungi de iarnă în staul, iar acum gustaseră cea dintâi iarbă. Picioarele lui Karîşev se muiaseră de la genunchi în jos, dar el tot mai desluşea casele, plopii, parcă desenaţi cu contur negru pe fundalul amurgului, zorile încă necoapte, diafane, cu o nuanţă de verde. Pe neaşteptate privirea i se opri, avea în faţă linia frontului, tranşeele îl loviră drept în ochi şi totul în jur, – case, copaci, cer – se ridică într-o rină pentru a se prăbuşi apoi peste el.

— Cu-mee-treee! striga sălbatic, cuprins de panică, Malîşev, prinzându-şi în braţe prietenul care se prăvălise.

— Aruncaţi-vă la pământ! La pământ! repeta Mohnakov, alergând prin tranşee. Karîşev şi Malîşev, ostaşi cu experienţă, îl înţeleseră de îndată şi se aruncară la pământ, pitindu-se după măgură, pentru ca lunetistul să nu-i mai poată ochi.

Glontele îl lovise pe Karîşev sub sânul drept şi retezase colţul insignei de ostaş în gardă. Mai trăia când fu adus în cătun şi aşezat într-o casă, dar nu îngădui să fie transportat la infirmerie.

— S-a zis cu mine, abia putu rosti el, înghiţind cu greu aerul.

Malîşev se străduia să pună ceva moale sub capul; şi spinarea celui rănit, pentru ca acesta să poată respira mai uşor, îi ştergea spuma roşie ce i se ivea pe buze şi-l ’ ruga mereu:

— Poate vrei să bei ceva, cumetre? Poate ai nevoie; de ceva? Nu căuta să rabzi, spune... Malîşev abia se putea ţine să nu izbucnească în plâns, buzele îi tremurau, chipul i se făcuse cenuşiu, iar chelia, nu se ştie de ce, îi era murdară de noroi. Se trăsese, slăbise parcă dintr-odată şi acum se vedea, foarte limpede, că era un om în vârstă. Boris făcu un semn ostaşilor să părăsească odaia, toţi ieşiră cu capetele plecate. Locotenentul îngenunche lângă Karîşev, îndreptă braţul de paie pe care stătea întins şi tăcu neştiind ce să mai facă şi ce să mai spună. În odaie plutea un zgomot subţire şi prelung, de parcă ar fi sunat undeva un telefon. De fapt plângea Malîşev. Căuta să-şi stăpânească hohotele, dar nu reuşea câtuşi de puţin.

Karîşev era pe ducă. Făcuse ochii mici, pupilele i se rotunjiseră, apoi îi deschise, de parcă ar fi vrut să-i spună; în felul acesta adio locotenentului, după care îşi îndreptă; privirea spre consăteanul său. Boris înţelese că trebuie să plece. Se îndreptă din şale şi ieşi fără să-şi audă propriii săi paşi.

— Ai grijă de ai mei, şopti Karîşev.

— Mai încape vorbă, mai încape vorbă! Nu te îndoi în ceasul morţii, şi Malîşev începu să bocească tare, ţărăneşte. Familia ta va fi şi familia mea... Dar cum am să trăiesc eu ac-u-u-u-um? La ce bun să mai trăiesc?

Boris făcu un pas pe întuneric, găsi pe pipăite un stâlp, se propti cu fruntea de lemnul lui rece şi tare, şi repetă de câteva ori, de parcă ar fi vrut să ameninţe pe cineva: „Aşa! Aşa ştiu să moară la noi, în Rusia, oamenii!”

În cătun domnea liniştea. Undeva în spatele caselor se mai iveau din când în când, în zbor melancolic, câteva rachete. În lumina lor moartă se desluşeau în întuneric contururile grădinilor, colibele albe, pitulate, plopii de la marginea drumului, care se propteau de cer cu vârfurile lor ascuţite aducând a stânci.

— S-a înfăţişat Domnului.

Boris îl îmbrăţişa pe Malîşev, mângâindu-l, nu ştia nici el de ce, pe creştetul chel şi rece. Smiorcăind zgomotos, Malîşev se porni să-i povestească cum o viaţă întreagă, până la plecarea pe front, el şi Karîşev trăiseră ca doi fraţi. În aceeaşi zi se însuraseră, în colhoz intraseră în aceeaşi zi; dacă li se întâmpla să întârzie la vreun chef, cumătrul avea obiceiul să se furişeze tiptil spre casă, pe când el, Malîşev, zbiera de auzea satul întreg: „Faceţi bine şi deschideţi porţile, dar mai larg".

L-au înmormântat pe Karîşev noaptea, la lumina stelelor, fără zarvă de prisos. I-au făcut o cruce din joarde şi mormântul acestui ţăran din Altai s-a potrivit cum nu se poate mai bine în cimitirul părăsit al satului ucrainian, străjuit de cruci rare, de forme şi mărimi diferite, sau de pietre cu înscripţii de neînţeles, apăsând mormintele străvechi. Tufişuri de soc tiveau marginea cimitirului, iar laurul pitic, plin de ţepi, gata să înflorească, îi ţinea loc de îngrăditură. De pe singurul copac bătrân ce se înălţa printre morminte coborî în zbor o pasăre lugubră.

În acelaşi cimitir mai erau şi trei cruci proaspete, încununate de căşti cu coarne. La întoarcerea spre sat, Malîşev smulse cu un rânjet surd crucile din ramuri de plop, înmugurite între timp, şi le zvârli dincolo de îngrăditură. Tot acolo aruncă şi căştile ruginite, care zăngăniră zgomotos în întuneric.

Văzând că cota le-a fost luată oarecum din prostia lor, căci în panică nu apucaseră s-o apere, nemţii aruncară în luptă tancuri. Artileria intră în acţiune „un tanc fu distrus, celelalte ajunseră însă până în dreptul tranşeelor şi atinseră cota. După ce încercară să spargă blindajul tancurilor, armele antitanc se pitulară în fundul tranşeelor, înfundându-şi nasul în pământul glodos.

Tancurile se năpustiră spre tranşee, cu gândul să le strivească. Plutonierul Mohnakov nu mai slăbea luneta din mână.

Învăluit în nori de praf, zăngănind vesel din şenila

stingă slăbită şi legănându-şi tunul, un tanc Vechi înainta spre postul de observaţie. Era zgâriat în partea din faţă şi vopseaua pestriţă se desfăcea bucăţi, bucăţi, de parcă ar fi fost pielea unui şarpe ce năpârlea, cicatricea proaspătă a sudurii electrice făcea legătura între partea de jos şi chepengul din faţă.

Tancul se vede că lupta de multă vreme şi iscusit trebuie să-i fi fost comandantul. Ştia să manevreze cu îndrăzneală, să se ascundă în norul de praf, nu-şi expunea coastele. Unul ca el făcea treabă cât zece! Un tanc ca acesta nu trebuia lăsat să treacă peste tranşee.

„Las' că-ţi arăt eu ţie!" Plutonierul îşi puse sacul în spinare, mai trase până în adâncul pieptului fumul unei ţigări groase, strivi mucul şi sări din tranşee afară. Lăsase tancul să se apropie atât demult, încât comandantul avu un gest de spaimă, când văzu prin turela deschisă, cum din praf şi fum apare brusc un om. Plutonierul zări şi el chipul comandantului, cu pielea subţire şi trandafirie ca de copil, fără sprâncene şi fără gene. Se vede că nu o dată arsese tancul şi eu el şi şoferul.

Cei doi se priviră doar o clipă, dar după spaima morţii ce străfulgera ochii apoşi ai neamţului, nu era greu de priceput că înţelesese totul. Rusul acesta cu chipul greoi, uscat, mergea la moarte.

Tancul se opri brusc, cu o zdruncinătură. Dar Mohnakov apucase să se arunce sub şenile, care-l striviră în miriştea prăfuită. Explozia minei antitanc făcu să plesnească cusătura de curând lipită şi zvârli şenilele cât colo până în tranşee.

În porthartul lui Mohnakov, lăsat la postul de observaţie s-au găsit decoraţiile, prinse de o bucată de pânză, şi un bileţel adresat comandantului plutonului. Plutonierul îl ruga să aibă grijă de nevastă şi de copil. Dădea adresa: Centrul raional Motîghino, strada Mîlnaia, numărul...

Dar peste câteva zile, şi comandantul plutonului fu rănit la umărul drept de o schijă de mână. O zi întreagă

rămase să zacă pe paie putrede, într-o vizuină săpată în pământ, legănându-şi mâna bandajată şi strâns lipită de corp, umflată, vânătă, strălucind parcă era dată cu clei. Nu avea cine să-l înlocuiască. Plutonierul nu mai exista, toţi ofiţerii tineri fuseseră ucişi în timpul ofensivei de primăvară, pe Kornei Arkadievici Lanţov îl luaseră la ziarul regimentului. Dintre ostaşii încercaţi rămăseseră în pluton doar Malîşev şi Şkalik.

Soldaţii obosiţi, istoviţi de lupte, năclăiţi de lutul din tranşee, în marea lor majoritate întorşi de prin spitale sau strânşi de prin satele Ucrainei, prost hrăniţi din cauza drumurilor desfundate de ploi, îşi duceau totuşi munca, liniştiţi, ca pe un lucru obişnuit, aruncând din când în când câte o privire în vizuina unde zăcea locotenentul, dar nu pentru a-i cere ordine, ci pentru a afla dacă nu cumva are nevoie de ceva.

Spre seară, ostaşul de pluton îi aduse gamela şi aşeză pe o bucată de cârpă o lipie de orz pe care el însuşi o copsese. Boris îşi lipi buzele de marginea caldă a gamelei şi înghiţi sorbind des, apa fierbinte în care pluteau bucăţele de sfeclă veche. Lipia îi scârţâia între dinţi. Soldaţii bătuseră cu patul puştii grăunţele culese cu un an în urmă şi copseseră lipia pe lopeţile de genişti. Lui Boris îi era aproape peste puteri să macine între dinţi grăunţele acestea stătute, prost pisate, lipite între de, se forţa totuşi să mănânce totul până la ultimă fărâmă, căci ştia că soldaţii îşi rupseseră de la gură ultima bucăţică să i-o dea lui şi locotenentul se învăţase să respecte grija pe, care î-o arătau soldaţii.

După ce îşi umezi gâtul uscat cu resturi de ceai din sfeclă se ghemui iar în vizuina umedă. Un gândac înviat o dată cu venirea primăverii îşi făcea de lucru prin apropiere şi pământul săpat de acesta îi intra lui Boris în urechi, îi acoperea faţa.

Dimineaţa sosi Filkin, comandantul batalionului, pe care niciun glonte părea a nu-l atinge, nebărbierit, cu peri

rari crescuţi pe faţă, aducând cu el rezervă vreo cincisprezece soldaţi tineri, născuţi în 1925, şi împreună cu ei un sublocotenent, care numai ce ieşise din şcoala de ofiţeri.

Boris îşi luă rămas bun de la ostaşi şi ură noului comandant de pluton, ce purta insigna de comsomolist pe bluză, viaţă lungă şi prietenie bună cu soldaţii. Comandantul batalionului îl îmbrăţişă şi-l bătu pe spate.

— Să te-ntorci, Borea. Am să te aştept.

Pe drum, locotenentul fu ajuns din urmă de o căruţă în care stătea Şkalik, mânuind energic hăţurile. La spital, Şkalik se mai îngrăşase, părea mulţumit de tot şi de toate şi mai ales de faptul că soldaţii reuşiseră să facă rost de o căruţă din care zvârliseră nişte lăzi goale, dăduseră jos vizitiul şi îi porunciseră lui să-l ajungă din urmă pe tovarăşul locotenent.

Boris se căţără bucuros în căruţă şi se afundă cu nasul în paiele mirosind a şoareci. Sălta ori de câte ori treceau peste hârtoape şi se rostogolea, ori de câte ori căruţa se prăbuşea în gropile mari, adânci, săpate de tancuri. Dar îndobitocit complet de durere şi oboseală, Boris o ducea mai tot timpul într-o stare de somnolenţă.

Plescăind din buze, lovind fără încetare, cu hăţurile, calul cu picioare strâmbe, Şkalik povestea întruna de câtă iscusinţă au dat dovadă soldaţii când au pus mâna pe căruţă, cum a vrut vizitiul să tragă cu puşca, şi cum s-a potolit când i-au dat o lipie şi un pic de ceai de sfeclă, iar comandantul batalionului l-a tratat cu puţin tutun.

Într-un şanţ murdar, glodos, căruţa se împotmoli, Boris încercă să-l ajute pe Şkalik, dar şi unul şi altul se dovediră a avea prea puţine puteri. Şkalik strigă: „Numai un pic, tovarăşe locotenent”, şi o luă la picior, smucind de căpăstru.

Trăgând căruţa care scârţâia, calul ocoli nişte tufişuri, le strivi. Proptindu-se de o salcie, cu capul lăsat în piept, Boris şedea de partea cealaltă a şanţului sfârtecat de

căruţă. Pe neaşteptate izbucni o flacără, totul în jur fu înghiţit de explozie, un fum acru se ridică spre cer. Tuşind, simţind cum se sufocă, locotenentul se aruncă orbeşte în şanţ. În faţa lui căzu şi se rostogoli o roată a căruţei strivind tufişurile. Prin fumul tot mai rar, se vedea cum se zbate, cum zvâcneşte în noroi ceva moale. Boris simţi cum îl cuprinde ameţeala din cauza mirosului de sânge fierbinte şi de explozibil...

Şkalik fusese întotdeauna un gură-cască. Dar el, care de atâta vreme trăise prin tranşee, el, amărât comandant de pluton, care avea formate anume deprinderi de apărare, cum îşi îngăduise el să uite de toate şi nu simţise primejdia? Uite, chiar aici, alături, se vedea scândurica cu craniul desenat pe ea. Era semnul geniştilor, care preveneau că regiunea era minată. Cum putuse să ajungă aici? Cum dispăruse din sufletul lui tot ceea ce îl ţinuse până atunci în viaţă?

— Bietul, bietul băiat! zise, sau poate gândi Boris, şi-şi frecă pleoapele umflate, care îl supărau cu mâncărimea lor. Neştiind ce să facă, rămase câteva clipe locului, privind în jur, de parcă ar fi vrut să reţină pentru totdeauna acest colţ banal, de pământ, complet pustiu, brăzdat de viroage şi urme de roţi, apoi, pe jumătate surd, cu desăvârşire buimac, o porni târâş spre pădure, unde se afla infirmeria.

Rana îl durea, explozibilul intrat în ochi îl ardea, dar inima rămânea surdă la suferinţe. Se obişnuise. Cu de, se deprinsese cu toate. Numai de undeva, din adânc, unde părea să nu mai existe nimic decât pustiul, se ridică pe neaşteptate ceva, zvâcni în piept, pentru a deveni apoi o durere continuă, o durere ce se adăuga ca o ultimă picătură de plumb. Boris îşi simţi sufletul ca o povară.

*

La infirmerie era lume multă. Ofiţerii erau luaţi cei

dintâi la pansat. Boris, obişnuit cu situaţia lui de biet comandant de pluton, împărtăşind totdeauna soarta soldaţilor, se băgă la coadă cu toţi deopotrivă şi lăsă mereu să treacă' înaintea lui ostaşii, care i se păreau a fi mai grav răniţi decât el.

Ajunse pe masa de operaţie abia a doua zi.

O infirmieră înceată şi tăcută nici nu se gândi să înmoaie cât de cât bandajele, uscate, – fâşii ruginii de placaj – ci le smulse pur şi simplu, apăsând apoi cu un tampon rana din care zvâcnise sângele. Îi întinse locotenentului o pilulă albă şi Boris simţi cum îl cuprinde un somn vâscos.

Medicul cu ochelari de modă veche, în ramă aurie, cu ochi umezi, clipind pătrunzător şi supărat, îl trezi pe Boris, ciocănindu-l de vreo câteva ori în umăr, şi-l întrebă dacă simte durere, „Nu ştiu" răspunse Boris, de undeva de departe, moale, pentru că de fapt tot trupul îl durea, Doctorul îl privi cam mirat pe bolnav.

— Săracul de el, a apucat să tragă la măsea... Şi băgă sonda în rană.

Sângele porni că curgă şi mai tare, prelingându-se pe spinare, pe burtă cu o senzaţie de uşoară mâncărime. Lui Boris îi veni greaţă. I se făcu o injecţie, i se frecară tâmplele cu eter, apoi umărul fu tăiat în cruciş...

Sora şefă a infirmeriei îi dădu asigurări că într-o săptămână, două are să se întoarcă pe front. Dar se ştie că rănile la umăr nu sunt deloc simple, nu poţi nici să te mişti, nici să faci vreo mişcare bruscă, căci te doare tot trupul. Boris însă nu ţipa, nu înjura, nu cerea să fie evacuat, se obişnuise cu durerea, zăcea în cort, sau în maşina infirmeriei, privea cerul şi o linişte miloasă, trainică, îl învăluia mereu într-un somn de prunc.

Într-o zi cu soare, nu prea caldă, când din pădure veneau adieri de zăpadă, iar dinspre viroage, unde se mai zăreau pete cenuşii, urme ale troienelor de altădată, o adiere amărui-dulceagă de salcie în floare, Boris ieşi târâş

din cort, numai în cămaşă şi întinzând pătura peticită, se lăsă pe ea. Şedea sprijinindu-se cu spatele de trunchiul solzos al unui copac a cărui denumire n-o cunoştea şi-şi simţea sufletul împăcat. Roiuri, roiuri, zumzăind preocupate, scânteind cu aripioarele în razele soarelui, albinele veneau şi se lăsau pe salcia înflorită. Sălciile intraseră în mişcare, gângureau de atâtea albine, ai fi zis că-s o pălălaie împrăştiind scântei de jur împrejur.

Boris aţipi în zumzetul înmiresmat al albinelor, în ciripitul păsărelelor ce se hârjoneau deasupra capului său, în chemarea berzei care se plimba pe câmp, legănându-se parc-ar fi fost beată, oprindu-se din când în când, încremenind într-un picior şi trăgând din cioc o rafală de pistol automat spre cer, aţipi în acest zgomot paşnic de primăvară, atât de puţin asemănător cu tumultul obişnuit în Siberia.

Auzea toate sunetele, simţea, prin pled, răcoarea pământului care nu apucase să se încălzească decât la suprafaţă, îi simţea zvâcniturile, simţea cum creşte iarba proaspătă şi totodată parcă nu auzea nimic, parcă tot ce se întâmpla în jurul lui nu se petrecea cu el, ei cu altcineva.

Simţi o uşoară atingere pe mână, parcă l-ar fi furnicat ceva. Boris închise ochii. Pe încheietura mâinii se plimba un fluture pestriţ, şi cu aerul serios al unui felcer tânăr, pipăia pielea uscată de atâta săpun.

Boris privi îndelung fluturele şi văzu dintr-o dată aripioarele negre garnisind mânecuţa rochiei galbene şi fereastra pe care gerul tivise flori…

— Liu-siaaa!

Fluturele zbură din palmă şi se aşeză pe căpşorul albastru al unei flori ce abia se deschidea.

— Liu-sia-aa!

Fluturele se lipi. De trupşorul gol al fiorii, semănând a vină omenească fără sânge şi bătu din aripi, gata să-şi ia zborul.

— Bolnavule, n-ai văzut-o pe Liusia?

Zâmbind prosteşte, Boris holbă ochii la femeia cu picioare scurte, care ţinea o găleată nouă de zinc în mână.

— Te-ntreb dacă n-ai văzut-o pe bucătăreasă.

Boris făcea eforturi să-nţeleagă.

— Ce-i cu tine? Te-ai prostit complet? N-o ştii pe bucătăreasa care îţi dă de mâncare de trei ori pe zi?

Între timp fluturele zburase.

— Nu mai ţin minte nimic, rosti cu ciudă locotenentul.

— Se şi vede. Femeia porni, pe picioarele ei scurte, spre râu, strigând şi mai tare. „Liu-sia-aa! Unde dracu te-ai băgat?”

„Liusia! unde dracu te-ai băgat?” Boris îşi îngropa obrazul în pledul care mirosea a spital... Liusia-sia-a-aa! Ai fost cu adevărat? Ai existat cu adevărat? Liusia-a-a-a!”

Simţea din adâncul pieptului o respiraţie abia perceptibilă ridicându-se din ţărână şi-şi dădea seama că nici dorul ce-l usca, nici răzvrătirea lui neputincioasă nu putea îi nici ajutor, nici piedică pentru acest pământ, care-şi urma viaţa lui de veacuri. Maica ţărână era însărcinată, se pregătea să nască şi ca orice femeie care e gata să nască, nu-şi auzea decât propriile ei chemări.

La vizita din ziua respectivă, medicul şef îl examina pe Boris, îl suci când pe-o parte, când pe alta, îl ciocăni sub omoplatul drept şi observând că locotenentul se încruntă, îl întrebă sever:

— Doare?

Boris răspunse plecându-şi capul;,

— Doare.

Medicul îi aruncă pe deasupra ochelarilor o privire de parcă ar fi vrut să-l împungă şi răsucind leneş pe mână vinele de un roşu purpuriu ale fonedoscopului, zise:

— Cam demult stai pe aici pe la noi, cam de multişor... Boris simţi în glasul medicului oarecare antipatie şi o bănuială prost camuflată... Aceeaşi infirmieră cu

picioarele scurte, care dimineaţa o căutase pe bucătăreasa Liusia, râse înfundat şi slugarnic.

— Să ştiţi că la noi nu e casă de odihnă, ci infirmeria batalionului. Fiecare pat contează pentru noi. Rosti apăsat sora şefă, femeie cu aer de sfântă şi cu ochi miloşi, care îi făgăduise cu atâta uşurinţă că în două săptămâni scapă, iar când colo, el zăcea şi zăcea mereu.

Crucificat pe patul de spital, locotenentul zâmbea neputincios. Ce întâmplare, domnule! Cu alte cuvinte ocupă locul altcuiva, mănâncă de pomană pâinea care se cuvine altcuiva, respiră aerul pe care ar trebui să-l respire altcineva, şi-şi duce viaţa aşa, de pe o zi pe alta, în timp ce alţii, oameni adevăraţi, luptă şi mor în locul lui...

Stăpânindu-şi cu greu mânia ce clocotea în el, Boris rosti cu glas liniştit şi stins:

— N-aveţi decât să mă aruncaţi afară...

Sora răsfăţată de linguşire, de putere, de atenţia bărbaţilor, schiţă un gest de enervare. Ochii medicului clipiră nervos. Om trecut de prima tinereţe, istovit de război, medicul ştia de frica surorii şefe din motive binecunoscute de întregul personal al infirmeriei. Nu era primul şi unicul bărbat papă-lapte pe care asemenea femei cu aere de sfinte reuşeau să-i ţină sub papuc, pe front. Femei ca ea ştiu să-şi aranjeze treburile, îi determină pe bărbaţi să se despartă de familiile lor, îi duc apoi undeva. Într-un orăşel plăcut, în sud, unde e cald şi mâncare multă, şi zece-douăzeci de ani îi pisează întruna până când bieţii papă-lapte amărâţi îşi dau sufletul.

— Nu am nevoie de bunătatea dumneavoastră făţarnică, rosti Boris silabisind cuvintele şi privind drept în ochii aroganţi ai surorii şefe. Apoi adăugă, sufocându-se de mânie: – Plecaţi, sau altfel îmi smulg bandajul.

— Încearcă, începu sora şefă.

— Plecaţi!

Medicul aruncând o privire rugătoare către sora şefă, înghesui spre uşă suita care îl urma.

— Calmaţi-vă, calmaţi-vă!

— Să-l legaţi pe eroul acesta de pat şi să-i faceţi o injecţie! rosti cu voce tare sora şefă, astfel încât să audă şi răniţii din saloanele învecinate.

„Doamne, când te gândeşti că şi asta tot femeie e!” îşi zise Boris, simţind că mânia îi trece şi sufletul îi rămâne pustiu...

— Ei, poftim, ne-ai făcut bucata! mormăi unul dintre răniţi. Din cauza ta, are să ne persecute şi pe noi această „nevastă de campanie” în halat alb.

— Hai să te vedem, eroule!

Smulgându-i pledul, şi strângând între degetele mâinii stângi vata umezită în alcool, sora de serviciu ţinti cu seringa.

Locotenentul se oferi supus să i se facă injecţia.

— Nu mă legaţi de pat, vă rog.

Acoperindu-l pe furiş cu pledul, sora de serviciu comunică cu voce tare în salonul învecinat că executase totul aşa cum se ceruse.

— E mai bine aşa, căci răniţii ăştia au început să-şi cam facă de cap. Nu mai poţi să le vii de hac...

În conştiinţa confuză a lui Boris, înceţoşată de pe urma injecţiei, fulgeră aceeaşi idee: „Da, şi asta tot femeie e...”

Se trezi moale de tot, istovit. Afară ploua încet, picăturile de ploaie ţăcăneau, lovind pânza cortului. În depărtare se auzea foşnind pădurea, zăpada lunecând prin viroage, cucul cântând..

Noaptea târziu, întră în cort medicul, îmbrăcat în manta militară, cu boneta trasă peste urechi. Carâmbii cizmelor străluceau ca o oglindă, doar câteva frunze putrede de anul trecut se prinseseră de botul umed. Boris nu ştia de ce, dar după explozia nervoasă din ziua aceea vedea şi auzea totul cu deosebită acuitate.

— Nu dormiţi? Ridicând poalele mantalei jilave, medicul luă loc într-un colţ pe patul locotenentului, îşi frecă ochelarii şi declară cu o voce indiferentă: – V-am trecut

pe lista de evacuaţi. Am greşit diagnosticul. Boala a luat o formă acută. După o pauză îndelungată, strâmbă din buzele pe care se vedeau urme albe de cicatrice: – Ostiomelita nu poate fi tratată în condiţii de campanie. Iar clemenţa, ţin să vă spun, este totdeauna o armă cu două ascuţişuri.

Medicul avea chef de vorbă, dar Boris tăcea cu o înstrăinare subliniată, aşteptându-l să plece. Ploaia se înteţise, picăturile ciocăneau în foaia de cort, monoton, ca o muzică monocordă, adormitoare.

— Are să se strice drumul de tot, gândi cu voce tare medicul şi se ridică să plece. Aplecându-se la ieşirea din cort adăugă: – Uite ce v-aş sfătui: nu vă depărtaţi de oameni, altfel vă macină singurătatea. Şi e mai cumplită decât războiul...

Medicul rămase câteva clipe locului după ce ieşi din cort. Boris îl auzi aprinzând lanterna, oftând, apoi paşii lui uşori se topiră în tăcerea nopţii.

O linişte plăcută se lăsă în cort. Ploaia şi respiraţia celorlalţi răniţi făceau această linişte şi mai stăpânitoare. Boris închise ochii şi încercă să adoarmă.

Setea de a trăi poate naşte în om o putere nemărginită, îl ajută să-şi vindece rănile, să ridice greutăţi mai presus de forţele sale. Dar când această dorinţă de a trăi dispare, omul rămâne doar un sac de oase. Nu o dată în linia întâia, oameni foarte puternici încep să se închidă, fără niciun motiv, în tăcere, aşa cum broaştele ţestoase se ascund în nisip. Se izolează de ceilalţi pentru a declara într-o bună zi cu o siguranţă dezarmantă: „Am să mor curând”. Unii ajung, chiar să fixeze termenul: astăzi sau mâine. Şi niciodată sau aproape niciodată nu dau greş.

*

...În trenul sanitar, Boris nimeri pe o banchetă mijlocie, aşezată lateral chiar în faţa compartimentului ocupat de

soră şi infirmieră, despărţit printr-un paravan făcut din cearceafuri cârpite. Sora şi infirmiera, două fete care călătoriseră, nu glumă, în trenuri sanitare, aveau misiunea de a pune bolnavilor termometrul dimineaţa şi seara, de a împărţi supa, caşa, pâinea, de a duce ploştile, de a spăla şi de a consola răniţii pe cât le stătea în putinţă. Infirmiera, pe numele ei Arina, o fată comunicativă care nu se supăra pe nimeni şi pe nimic, răbdătoare la toate, încercase de mai multe ori să între în vorbă cu Boris, dar el răspundea monosilabic, schiţând de fiecare dată un zâmbet în chip de scuză. În cele din urmă Arina renunţă şi trecu la alţi bolnavi mai vorbăreţi.

În clipele în care Boris nu dormita, privea pe fereastră şi vedea femei arând cu boi şi vaci costelive la plug, le vedea semănând, ca în vremuri străvechi, aruncând din şorţ, cu un gest mlădios, grăuntele. Printre arături şi dumbrăvi, apăreau hornurile vetrelor de altădată şi scheletele caselor. Urmară apoi satele din zona mijlocie, cu acoperişurile lor cenuşii, cu gardurile lor joase, cenuşii şi de, din lemn subţire sau pietre colţuroase. Ici, colo, peticele ogoarelor, însămânţate din toamnă înaintau până aproape de pereţii caselor lăsate pe o rână. Se zăreau tractoare şi treierători, cai, care trăgeau pluguri şi grape, cai cu capetele plecate în jos, până aproape de brazdă.

Aceeaşi muncă dintotdeauna, veşnică, se aşternu pe pământul veşnic acelaşi: veşnic şi răbdător.

Pe bancheta de jos, dedesubtul lui Boris, zăcea un om în vârstă, foarte slab, înfăşat în cruciş în bandaje ca un marinar din timpul Revoluţiei cu cartuşele de mitralieră, îl afumase, nu alta, pe bietul Boris, tuşea fără încetare şi-şi ştergea nasul zgomotos cu poalele cămăşii de spital. Obosit de stat pe burtă, rugă pe infirmieră să-l aşeze pe o parte şi Arina îl mută cu cearceaf cu tot. După ce termină de gemut, de blestemat, aruncă o privire pe fereastră şi se porni să se minuneze:

— E primăvară!... Doamne, uite iarbă! Iar pământul,

pământul, tot e numai aburi! Ciupercile cresc în băligar! Ce bine!... Uite o păsărică, o păsărică! Zboară! Se fandoseşte! Doamne, Dumnezeule! Uite o stăncuţă! Încă una! Ce mândră păşeşte pe brazdă, caută viermuşori. Şi ce serioasă e... A găsit! A găsit! Dă-i la cap, dă-i la cap! Doamne, Dumnezeule...

Îl cuprinse un tremur, începu să plângă şi din clipa aceea parcă îşi pierdu minţile. Mâncă în grabă supa, pătând perna şi cearceaful, sorbind resturile din farfurie, înfuleca iute caşa şi pâinea ca să-şi lipească de îndată privirea pe geam, să râdă, şi să comenteze:

— Şi aici ară cu vacile! A sărăcit biata Rusie, a sărăcit! Păduchiosul de Hitler uite în ce hal ne-a adus, mama lui!

— Tată! Tătucule! încercau să-l potolească vecinii. Sunt aici două femei, sora şi infirmiera...

— Dar ce-am spus? Ce, am înjurat? Mama lor...

Răniţii râdeau de ţăran. El nu se supăra, continua să flecărească, se sucea şi se răsucea pe banchetă, fuma tutun tare şi se vedea că-i merge din ce în ce mai bine, că se însănătoşeşte.

— Acuşica, acuşica vin şi eu, muierilor! striga omul pe fereastra vagonului, de parcă bietele femei ce arau gârbovite puteau să-l audă. Numai să termin cu infirmeria asta şi vin la arat, la arat... Când rostea cuvântul „arat” aveai impresia că geme. Şi pe Boris, ţăranul căuta să-l îmbărbăteze. — Flăcăule, nu te lăsa pe tânjală! Prinde-te de iarbă, prinde-te de primăvară! Ea te scoate la liman! Ştii ce putere are? Şi o piatră poate să răstoarne. Dar ăsta cine e, păsăroiul ăsta, cu ciocul ca un cârlig?

— E un sitar.

— De ce-i zice aşa? N-are alt nume? Cum îi zicem, noi la ţară?

— Bine, bine, dar termină o dată...

— Am zis eu ceva?... Gata, gata! Ia te uită, un viţel! Ce mai dă din picioare S Ar trebui să te însurăm, ticălosule!

Zilele treceau în zgomotul roţilor de tren, în flecăreala

ostaşului. Lăsaseră undeva, în urmă, dincolo de Moscova, gările camuflate, zăcând în întuneric. Ici, colo luminiţele satelor ruseşti străpungeau noaptea, felinarele se înşirau împrăştiate prin gări, şi prin geamul trenului sclipirile lor aduceau a explozii de proiectile antiaeriene. Zgomotul roţilor amintea de tirul artileriei, cel al vagoanelor bubuind pe şine – de exploziile bombelor.

Locotenentul se obişnuise cu toate aceste zgomote, cu ţăcănitul, uruitul, bubuitul roţilor, şi trenul era pentru el ca şi mut. Începuse să privească lumea oarecum din afară. „La ce bun toate acestea? La ce? De ce s-o fi bucurând acest ţăran de în vierea sa? Ce fel de fericire îl poate aştepta? Are să scormonească veşnic pământul şi într-o bună zi are să între în acest pământ. Sau poate că însuşi procesul învierii îţi aduce fericirea? Poate că drumul spre această înviere, speranţa de mai bine este cea care dă putere acestor ţărani, atâtor milioane de ţărani?”

Locotenentului îi venea să plângă. Îi părea rău de răniţii din tren, de fluturele pe care vântul îl strivise de fereastră, de copacii tăiaţi, de vacile slabe ce păşteau pe câmp, de copiii livizi pe care-i zărea prin gări. Plângea fără lacrimi amintindu-şi de bătrânul şi de bătrâna ce zăceau îngropaţi în grădina de zarzavat. Nu-şi mai amintea de chipurile păstorului şi al păstoriţei, dar i se părea că ar semăna cu mama lui, cu tatăl lui, cu toţi oamenii pe care-i cunoscuse cândva.

O singură dată se învioră Boris, când auzi lângă fereastră un muncitor care revizuia vagoanele şi-i înjura pe toţi şi pe toate fără să-şi aleagă expresiile. Lovea cu ciocănelul roţile vagonului şi înjura tărăgănând litera „e” aşa cum se vorbeşte în nord. În amintire răsări vechiul chei, mirosind a peşti de mare, săraţi, şirul de mesteceni străjuind deasupra lui, bisericile cu tufişuri de verdeaţă crescute pe cupole şi stăncuţele profilându-se ca nişte cruciuliţe pe cer.

— Care eşti acolo din Siberia? strigă Boris cu glas

răguşit.

Arina, care aţipise în compartiment, se ridică, îşi şterse gura cu capătul broboadei, se apropie de Boris şi-i puse mâna pe frunte.

Buzele locotenentului luceau de parcă erau date cu vopsea roşie, contrastând cu chipul galben ca de carton, ochii strălucitori, ca de icoană restaurată, ardeau într-o ultimă încordare, buzele îi tremurau întruna, nu se putea deloc încălzi, deşi tot trupul îi ardea.

— Nu ştiu cum să-ţi vin în ajutor, şopti Arina; dar cum păru să-i treacă prin minte o idee, se foi câteva clipe căutând ceva, se duse fuga la Cazan, turnă apă în buiotă şi i-o puse, grijulie, la picioare.

— Dormi, dragule! Se vede că te-a făcut mama fără noroc. Toţi oamenii trăiesc cum trăiesc, numai pe tine te apasă ceva. Arina mângâie de câteva ori pledul, ca şi cum ar fi vrut să-l legene ca pe un copil pe Boris, dar o cuprinse toropeala. Pleoapele îi tremurau sfioase, Fata aceasta eu nasul turtit, cu părul de un galben cânepiu, căzându-i în şuviţe drepte de sub basma, pe frunte, avea un chip ce inspira încredere.

Fată simpluţă de la ţară, din vreo straniţă oarecare, Arina nu aducea câtuşi de puţin cu Liusia. Cu toate acestea ea reuşi să-i apropie imaginea acelei femei al cărei chip memoria nu-l reţinuse, păstrând doar amintirea ochilor ei ireal de frumoşi. Femeia aceea pe care n-o înţelesese până la capăt, pe care n~o cunoscuse în toată fiinţa ei, stăruia în el ca o tristeţe ce-l măcina şi-i ardea sufletul.

Boris scoase mâna de sub pled şi o atinse pe Arina.

— Doamne, ce obosită sunt, dorm de-a-mpicioarelea, spuse Arina speriată şi se trase de o parte.

— Ai aţipit vreo două, trei minute...

— Am ajuns ca păsările cerului, unde nimeresc, acolo dorm. Dar tu văd că ştii să şi vorbeşti! Ce tristeţe te roade?

— Nu ştiu. Nu ştiu nimic... Pur şi simplu, uite aici, şi arătă cu mâna spre piept, nu mi-e bine. M-a secat durerea... O tuse măruntă îl zgudui şi simţi înăuntru un fel de gâdilat.

Arina îi dădu să bea din cană; tuşea i se potoli, dar respiră în continuare greu, de parcă îl sfâşia cineva.

— Lasă, lasă, mai bine taci, zise infirmiera, învelindu-l. Ce tuse păcătoasă!

Într-o gară mare, toată îmbibată de fum, unde personalul trenului sanitar schimba lenjeria, făcea provizii de alimente, de combustibil şi alte lucruri necesare, Boris se mai trezi o dată din letargie; i se păru că aude o muzică venind de undeva de pe acoperişul gării posomorite şi negre de funingine. Îşi încordă auzul. Gara slinoasă, cu zidurile coşcovite, negre, liniile de cale ferată murdare, stăncuţele din plopii negri, vagoanele, casele oraşului necunoscut, răspândite pe coline, oamenii cu privirea flămândă şi inertă, totul îi apăru învăluit într-o lumină liliachie. Şi în reflexele ei lumea părea să întinerească, să se înnoiască, să capete farmec, iar în fundul gării se desluşi pe neaşteptate silueta unei. Femei cu o lădiţă de lemn în mână, silueta acelei unice femei pe care cu greu o mai putea recunoaşte doar după ochi, deşi. Altădată îşi spusese că oriunde, în orice mulţime. În mijlocul tuturor femeilor din lume, ar fi putut-o recunoaşte de îndată.

Femeia îşi aruncă ochii spre geamul vagonului sanitar şi-i întâlni privirea. Pe chipul ei trecu o umbră uşoară, ea tresări, făcu un pas în direcţia trenului, dar în aceeaşi clipă se trase înapoi şi privirea ei indiferentă lunecă spre alte geamuri, spre alte trenuri.

O forţă mai presus de orice îi făcu să se ridice brusc. Arina încercă să-l întrebe, să-i vorbească, îl zgâlţâi, dar el se avântă spre fereastra vagonului cu un fel de geamăt. Din cauza efortului îl cuprinse din nou tuşea. Nu mai auzea sunetul muzicii, vedea doar rotocoalele de fum

liliachiu, şi în adâncul acestui fum dens plutea, se legăna, dispărând. În nefiinţă femeia cu lădiţa,

Boris se trezi din pricina frigului. Afară era furtună, furtună de primăvară. Pieptul îi respira liber, zvâcnind de parcă cineva ar fi suflat înăuntrul lui şi l-ar fi curăţat de cenuşă, lăsând un spaţiu gol în care zburda vântul. Furtuna de primăvară gonea pe urmele trenului, acele fulgerelor, se înfigeau în acoperişul vagoanelor, băşicile mari de ploaie spălau ferestrele. Undeva, în faţă, locomotiva pufnea ca un copil obraznic căruia nu-i păsa de nimic, în grădiniţele din jurul gărilor, zărite în goana trenului, chiuiau stăncuţele, sticleţli îşi mişcau ciocurile, dar glasurile lor se pierdeau neauzite.

Inima locotenentului se înfiorase văzând vijelia: acum ea se potolea o dată cu furtuna şi o dată cu tunetul care se pierdea undeva, în urmă; bătu mai rar, mai încet, tot mai rar, tot mai încet. Trenul se dezlipise de terasament, zburând spre depărtări, spre întunericul liniştit şi moale, ce-l aştepta la capătul pământului. Trenul zbura spre nefiinţă.

Inima mai lovi o dată, puternic, pereţii pieptului istovit, încă o dată de parcă n-ar fi vrut să se mai oprească, apoi se smulse din strânsoarea lui şi căzu în viitoarea fără fund ce se deschidea dincolo de fereastra vagonului. Trupul lui Boris se îndreptă, se întinse, încremeni. Sub pleoapele lăsate mai stărui câtăva vreme imaginea apusului de soare purpuriu şi a stepei largi, a amurgului care irupsese printre norii furtunii; imaginea se îngustă treptat până ajunse doar ca o licărire, apoi dispăru cu desăvârşire din pupilele sticloase ale locotenentului.

Dimineaţa, Arina se apropie să-l spele pe Boris şi-l găsi zăcând cu gura făcută pungă într-un fel de zâmbet abia schiţat. Fata făcu un pas înapoi, scoase un ţipăt, ligheanul cu apă îi căzu din mâini, o luă la goană prin vagon, şi uitând să întoarcă clanţa uşii, se lovi de geamul ei.

Mortul fu luat şi vârât într-un fel de frigorifer în

vagonul-depozit. Acoperit cu o foaie de cort, zăcu o noapte întreagă printre lemne, lăzi, tărgi vechi şi alte catrafuse, în timp ce trenul călătorea prin stepă. Undeva, în Uralul de sud, într-o regiune despădurită, cineva scoase dintr-o bucşă câlţii ca să facă foc, bucşa se aprinse, osia se înclină şi un revizor scrise pe vagon cu cretă: „Defect”. Într-o haltă micuţă, vagonul fu decuplat.

Arina rămase să păzească vagonul, să-l înmormânteze pe locotenent şi apoi, după ce vagonul urma să fie reparat, să aştepte întoarcerea trenului sanitar.

Mortul se arătă a fi fost într-adevăr un om sucit: halta respectivă nu avea cimitir. Dacă se întâmpla să moară cineva, era transportat într-un sat din apropiere, un sat mare aşezat în stepă.

Şeful haltei declară că pământul Rusiei e unul şi acelaşi pretutindeni, făcu un fel de sicriu din scânduri scoase de pe acoperişul unei magazii, tăie o piramidă cu vârf ascuţit dintr-un fost stâlp de semnalizare, şi doi bărbaţi, şeful haltei şi impiegatul de serviciu, împreună cu Arina. Transportară într-o teleguţă de bagaje cadavrul locotenentului şi-l înmormântară în stepă.

După ce acoperiră groapa, bărbaţii îşi scoaseră chipiurile şi păstrară câteva clipe de tăcere îndurerată la mormântul ostaşului mort pe front. Arina fie că simţea vreo vină în faţa mortului, fie impresionată de clipa tristă şi de ceremonia sărăcăcioasă a înmormântării, clătină trist din cap şi spuse:

— O rană atât de uşoară şi totuşi a murit...

Strânseră lopeţile, apoi plecară, împingând la teleguţă.

Arina întorcea mereu capul, ca şi cum ar mai fi sperat ceva, şi cu mâna murdară de pământ se frecă la ochi.

— Se vede că n-a fost chiar aşa de uşoară rana, fată dragă, zise şeful haltei, un om adus din umeri, ca un bătrân, împingând teleguţă cu lopata. Ce să-i faci! Fiecare om îşi are soarta lui!

Movilita se acoperi curând de iarbă; într-o dimineaţă

ploioasă, printre bulgării proaspeţi de pământ se ivi o lalea, rămase câteva clipe cu ciocul închis, purtând în vârf o picătură de rouă ce tremura, apoi îşi desfăcu gura trandafirie. Ierburile şi florile de stepă îşi înfipseră rădăcinile adânci în pământ, pipăind trupul mort, apoi înfăşurându-se în jurul lui cu hotărâre, crescând din el şi înflorind deasupra lui...

*

...Ascultând pământul, stropit cu puf de ciulini, cu sământa ierburilor de stepă, de pelin, femeia rosti cu o umbră de căinţă în glas!

— Iar eu, precum vezi, mai trăiesc. Mănânc pâine, mă bucur de sărbători...

Peste capul plecat spre pământ al femeii cărunte, cu ochi din alte vremuri, ce începuseră a-şi pierde strălucirea, ningea pleava seminţelor. Soarele se rostogolea grăbit să între sub cocoaşa stepei, amurgul se colora în nuanţe roşietice şi ascultând glasul stepei, femeia îşi zise că Boris trebuie să fi murit seara. E atât de bine să mori seara...

Asfinţea alene: Seva apusului se scurgea în pământ prin vinele ierburilor. Stepa foşnea uscat şi pur. O gânganie cu nişte piciorușe miţoase sărea ba căzând, ba ridicându-se, săltând în lumina abia perceptibilă. Era, de fapt, un tufiş pe care vântul îl smulsese şi-l rostogolea, până ce dispăru înghiţit de flacăra pâlpâindă a amurgului.

— Doamne, oftă femeia şi atinse cu buzele ceea ce fusese altădată un mormânt, iar acum se contopise cu trupul imens al pământului. O floare ţepoasă zgâria, timidă ca un şoricel, moviliţa. Odihna cobora în stepă.

— Dormi! Eu am să plec, dar curând am să mă întorc la tine. Curând, curând de tot vom fi împreună...

Femeia mergea, şi ochii ei minunaţi nu mai vedeau în faţă stepa foşnind atât de duios, ci marea, în

nemărginirea căreia se legăna singuratică moviliţa şi totul în jur părea a se legăna purtat de valurile apelor ei.

Iar el, sau ceea ce fusese cândva trupul lui, rămase în pământul mut, învăluit de rădăcinile florilor şi ale ierburilor, ce-şi dormeau somnul până la primăvară.

Rămase singur în mijlocit! Rusiei...

---- Sfârşit ----